

Konseptvalgutredning for utvikling av Nationaltheatret

2. desember 2014, versjon 1,0

Forsidebilde: Nationaltheatret med Bjørnstjerne Bjørnson i sørgeflor (antakelig våren 1910)

Kilde er Nationaltheatret, http://www.nationaltheatret.no/no/om_oss/om_nationaltheatret/nationaltheatrets_historie/

SAMMENDRAG

Innledning

Denne konseptvalgutredningen (KVU) er utarbeidet som et beslutningsunderlag om hvilke bygningsmessige tiltak som må gjennomføres for å legge til rette for en ønsket utvikling av Nationalteatrets virksomhet.

Nationalteatret er en av landets ledende scener for teaterkunst. Bygningen og de tekniske anleggene bærer preg av manglende og forsømt vedlikehold over mange år. Det er et stort behov for fornyelse av bygningsmassen, og utskiftning av tekniske anlegg.

På bakgrunn av det omfattende behovet og de høye kostnadene for oppgradering og rehabilitering, har Regjeringen besluttet at det skal gjennomføres en KVU/KS 1-prosess i henhold til statens prosjektmodell for store investeringsprosjekter. Målet med prosessen er «å få belyst alle nødvendige sider av Nationalteatrets rammevilkår i et 50-års perspektiv». Det er en grunnleggende forutsetning at Nationalteatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes som teater.

Behovsanalyse

De viktigste behovene som er identifisert er:

- Nationalteatret har ikke de nødvendige fasiliteter for å skape dagens og fremtidens teater, verken klassiske eller moderne oppsetninger
- Det er stort behov for vedlikehold av bygget
- Det er store mangler med hensyn til tilgjengelighet (universell utforming)
- Det er stort behov for tidsmessige publikumsfasiliteter

Det er gjennomført en kartlegging av sentrale interessenter, deres behov og vurderinger gjennom samtaler, møter og idéverksted. I all hovedsak beskrives det et omforent bilde av hvilken rolle Nationalteatret bør ha, og hvilke hensyn som må ivaretas for å videreutvikle teatret som en ledende kulturinstitusjon. Det er risiko for at Nationalteatret ikke vil oppleves som attraktiv i konkurransen med andre tilbud uten en modernisering. Samtidig understrekes viktigheten av å ivareta byggets kulturhistoriske verdier og byrommet i teaterets nærhet.

Strategi

Følgende samfunns mål er definert for tiltaket:

Nationalteatret skal gjennom fremragende scenekunst og varierte publikumsopplevelser styrke og utvikle kulturfeltet i Norge.

Effekt mål er et uttrykk for den direkte effekten av tiltaket for brukerne (interessentene). Følgende effekt mål er definert for tiltaket:

1. *Nationalteatret skal tilby scenekunst av høyeste kvalitet og anerkjennes internasjonalt*
2. *Nationalteatret skal engasjere et bredt publikum, være en åpen og aktiv samfunnsaktør og ledende innen publikumsformidling*
3. *Nationalteatret skal ivareta kulturhistoriske verdier og medvirke til et vitalt og publikumsvennlig byrom*
4. *Nationalteatret skal være tilrettelagt for kompetanseutvikling, effektive arbeidsprosesser og gode arbeidsforhold*

5. Nationaltheatret skal være en attraktiv samarbeidspartner for samfunnet herunder næringsliv

Overordnede krav

Basert på samfunns- og effektmålene er det definert 15 overordnede krav til den fremtidige løsningen. Dette er krav knyttet til virksomheten ved teatret, bygningsrelaterte krav og til byutvikling. Det er en grunnleggende forutsetning at Nationaltheatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes som teater.

Mulighetsstudie

For å undersøke mulighetsrommet er dokumentasjon gjennomgått, møter med Nationaltheatrets ledelse, ansatte og interessenter gjennomført, og søk på internett utført. Det er også avholdt et «idéverksted» for å belyse hvordan ulike bygningsløsninger kan ivareta teatrets behov i et langsiktig perspektiv. Det er videre innhentet vurderinger fra DTZ, NGL og Statsbygg om muligheter for utbygging i umiddelbar nærhet av Nationaltheatret, fra BlueNode GmbH om dagens teatertekniske situasjon og muligheter for å modernisere eksisterende teaterbygning, og fra AIX Arkitekter AB for estimering av teaterteknisk utstyr.

Det er vurdert alternativer med ulik grad av modernisering av eksisterende teaterbygning, omfang av nybygg, og lokalisering av teatrets scener, prøvesaler, administrasjon og verksteder.

Alternativanalyse

I tillegg til nullalternativet og nullplussalternativet er det i alternativanalysen gått videre med fire alternativer for utvikling av Nationaltheatret.

Tabell 0-1 Overordnet beskrivelse av alternativene

Alternativ	Beskrivelse
Nullalternativet	Eksisterende bygning oppgraderes til en akseptabel standard for videre drift, noe som innebærer at vedlikeholdsetterslepet tas igjen for at alternativet skal være reelt. Byggets funksjoner og romdisponering opprettholdes som i dag. Statsbyggs rapporter «Tilstandsanalyse og miljøkartlegging 2011» og «Nationaltheatret - registrering av universell utforming» beskriver tiltak. Torshovteatret, Stortingsgata 22, og verkstedene og prøvesal på Brobekk videreføres som i dag.
Nullplussalternativet	Eksisterende bygning og teaterteknisk utstyr oppgraderes som for nullalternativet. I tillegg gjennomføres enkelte bygningsrelaterte tiltak for å bedre funksjonaliteten i teatret, som bedre siktlinjer ved Hovedscenen og mer hensiktsmessig logistikk.
Alternativ 1a Utvidelse nært under bakken Alternativ 1b Utvidelse i nabolokaler	Eksisterende bygning oppgraderes som for nullplussalternativet. I tillegg fjerning av Malersalen og ombygging av Hovedscenen både i bredde og dybde. Det bygges nye arealer i umiddelbar nærhet med plass til en "ny Amfiscene". Dagens Amfiscene erstatter Malersalen som scene, og det etableres bedre publikumsfasiliteter, to prøvesaler, nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg. Det foreligger to varianter for realisering av nye arealer; hovedsakelig under bakken (1a) og hovedsakelig ved ombygging av nabobygg (1b). Noen nye arealer bør i begge tilfeller bygges over og under bakken i umiddelbar nærhet av dagens bygning for å etablere bedre publikumsfasiliteter.

	Det vurderes om arealer i Stortingsgata 22 utvides for å samle administrasjonen eller om administrasjonen inngår i nybygg. Torshovteatret, og verkstedene og prøvesal på Brobekk videreføres som i dag.
Alternativ 2a Større utvidelse nært under bakken Alternativ 2b Større utvidelse i nabolokaler	Bygger videre på Alternativ 1 med ombygging av teatret og nye arealer i umiddelbar nærhet. Dagens Amfiscene blir prøvesal for Hovedscenen. Det bygges nye arealer for to biscener (nye Amfi og nye Malersalen), to prøvesaler, økte publikumsfasiliteter (formidlingsarealer, restaurant, bibliotek, butikk, vringlearealer), nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg. Det foreligger to varianter for realisering av nye arealer; hovedsakelig under bakken (2a) og hovedsakelig ved ombygging av nabobygg (2b). Noen nye arealer bør i begge tilfeller bygges over og under bakken i umiddelbar nærhet av dagens bygning for å etablere bedre publikumsfasiliteter. Det vurderes om arealer i Stortingsgata 22 utvides for å samle administrasjonen eller om administrasjonen inngår i nybygg. Torshovteatret og verkstedene på Brobekk videreføres.
Alternativ 3 Satellittalternativet	Alternativet er likt Alternativ 2 med hensyn til ombygging av dagens hovedbygning, men de nye scene- og publikumsarealene realiseres adskilt fra dagens teater. Det er ikke vurdert hvor i byen de nye arealene kan etableres. Arealer i Stortingsgata 22 utvides for å samle administrasjonen. Torshovteatret og verkstedene på Brobekk videreføres.
Alternativ 4 Større utvidelse adskilt	Det etableres et nytt teaterhus med samling av funksjoner som ikke skal inngå i dagens teaterbygning eller på Brobekk. Alternativet tar utgangspunkt i at en omfattende ombygging av Hovedscenen ikke gjennomføres (fornyes som i Alternativ nullpluss), men at dagens Malersal, Amfiscene og Torshovteatret erstattes av tre nye moderne scener. Behovet for nye arealer; nye saler (med avansert teaterteknikk), prøvesaler, publikumsfasiliteter, kontorer, etc. ivaretas ved realisering et annet sted enn i umiddelbar nærhet til dagens teater. Verkstedene på Brobekk videreføres foreløpig. Det er ikke vurdert hvor det nye teaterhuset kan etableres.

Hvert av de konseptuelle alternativene er spesifisert på et overordnet nivå for å illustrere mulige løsninger med arealer og kostnader. Det er behov for videre avklaringer av byggetekniske løsninger, tilgang til tomter og romprogrammering. Dette innebærer at utforming av en endelig løsning trolig vil være en variant av anbefalt alternativ.

Tabell 0-2 Oversikt over løsning og plassering i de ulike alternativene

	Rehabilitering			Leie	Nybygg/modernisering				Administrasjon		Verksted	
	Hovedscenen	Amfi	Malersalen	Torshovteatret	Hovedscenen	Biscene 1	Biscene 2	Biscene 3	Stortingsgata 22	Nybygg	Brobekk	Nybygg
Nullalternativet	●	●	●	●					●		●	
Nullplussalternativet	●	●	●	●					●		●	
Alternativ 1a Utvidelse nært under bakken		●		●	●	●			?	?	●	
Alternativ 1b Utvidelse i nabolokaler												
Alternativ 2a Større utvidelse nært under bakken		Prøve-sal		●	●	●	●		?	?	●	
Alternativ 2b Større utvidelse i nabolokaler												
Alternativ 3 Satellitalternativet		Prøve-sal		●	●	●	●		●		●	
Alternativ 4 Større utvidelse adskilt	●	Prøve-sal				●	●	●		●	●	

Prosjekt-/investeringskostnader

Prosjektkostnadene inkluderer investeringskostnaden for bygget, teaterteknisk utstyr, prosjektutvikling, erverv av eiendom og flyttekostnadene mv. I tillegg vil det være midlertidige effekter for driften av teateret i byggeperioden (leie av erstatningslokaler, tap av billettinntekter

mv.). Det er gjennomført kvantitative usikkerhetsanalyser av investeringskostnader. Tabellen under viser de samlede kostnadene for å gjennomføre prosjektene.

Tabell 0-3 Resultater for den samlede kostnaden for å gjennomføre prosjektet. Alle verdier er simulerte forventningsverdier i mill. kr ekskl. mva. Verdiene er ikke neddiskonterte.

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternat- ivet	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Byggekostnader	-670	-760	-2 450	-1 990	-3 050	-2 420	-2 440	-3 310
Flyttekostnader	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2
Leie av erstatningslokaler i byggeperioden	-150	-150	-150	-150	-150	-150	-150	-150
Sparte driftskostnader i byggeperioden	40	40	40	40	40	40	40	40
Tapte inntekter i byggeperioden	-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60
Erverv av eiendom	-	-	-60	-750	-60	-1 000	-630	-910
Teater teknisk utstyr	-120	-130	-470	-470	-540	-540	-530	-490
Øvrig brukerutstyr og inventar	-40	-40	-80	-80	-70	-70	-80	-100
Prosjektutviklings- kostnader teatret	-10	-10	-20	-20	-20	-20	-20	-20
Sum prosjektkostnad	-1 000	-1 100	-3 300	-3 500	-3 900	-4 200	-3 900	-5 000

Endringer i driftskostnader og -inntekter

Følgende hovedposter er medtatt i analysen:

- Kostnader til årlig forvaltning, drift og vedlikehold (FDV)
- Nationaltheatrets øvrige driftskostnader - endrede produksjonskostnader, endrede personalkostnader og endring i andre kostnader
- Økte inntekter fra billettsalg, formidling, sponsorer

Det er innarbeidet usikkerhetsspenn for både driftskostnadene og -inntektene som inngår i kontantstrømmene for den samfunnsøkonomiske analysen.

Samfunnsøkonomiske vurderinger

Det er utarbeidet en samfunnsøkonomisk analyse av kostnader og nyttevirkinger. Tabellen under oppsummerer de prissatte virkningene, de ikke-prissatte virkningene og gjennomføringsusikkerheten for alternativene.

Tabell 0-4 Oppsummering av den samfunnsøkonomiske analysen. Prissatte og ikke prissatte effekter er sammenlignet med nullalternativet som også innebærer betydelige vedlikeholdstiltak, med unntak av effekt merket * som er sammenlignet med dagens posisjon.

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvid. nært under bakken	Alt 1b Utvid. nabo- lokaler	Alt 2a Større utvid. nært under bakken	Alt 2b Større utvid. nabo- lokaler	Alt 3 Satel- littalt.	Alt 4 Større utvid. adskilt
Investeringskostnad, mill. 2013-kr, ekskl. mva.	-1 000	-1 100	-3 300	-3 500	-3 900	-4 200	-3 900	-5 000
Netto prissatt samfunnsøkonomisk kostnad, nåverdi mill. 2013-kr	-	-600	-3 000	-3 000	-4 100	-4 000	-4 900	-5 300
Ikke prissatte samfunnsøkonomiske virkninger	Økt kunstnerisk kvalitet	0	+	+++ (+)		+++++		++++
	Flere og bedre publikumsopplevelser	0	+	++++		+++++		+++ (+)
	Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske programmer	0	0	++ (+)		++++		+++
	Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale	0	0	++ (+)		++++		+++
	Sikre vern av kulturhistoriske verdier	0	0	+++		+++		0
	Ivareta dagens byens akser og grøntstruktur	0	0	-	0	--	0	0
	Mer vitalt og publikumsvennlig byrom	0	0	+++ (+)		++++		+++ (+)
	Bedre arbeidsforhold for de ansatte	0	+	++ (+)		+++		++
	Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper	0	+	++		++		++
	Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme	0	0	++		+++		++
	Tilgjengelighet og universell utforming	0	0	+++		+++		+++
	Miljøvirkninger	0	+	+++		+++		++
	Styrket nasjonal og internasjonal posisjon*	-----	---	++++		+++++		++++
Gjennomføringsusikkerhet	Middels	Middels -lav	Svært høy	Middels	Svært høy	Middels	Middels	Middels
Fordelingseffekter		Ikke identifisert noen av betydning						
Fleksibilitet etter at beslutningen er tatt	Middels -lav	Middels -lav	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav
Rangering	8	7	3	2	4	1	5	6

Alternativ 2b, som innebærer en større utvidelse i nabolokaler, forventes å gi store positive nyttevirksomheter (ikke-prissatte virkninger), som økt kunstnerisk kvalitet, flere og bedre publikumsopplevelser, samt styrket nasjonal og internasjonal posisjon. Alternativ 2b vurderes som det alternativet som best møter de identifiserte behovene i et 50 års perspektiv, og dermed sikre at teaterkunsten og tilliggende aktiviteter vil oppleves som attraktiv i konkurransen med andre tilbud.

Løsningen vurderes å sikre vern av kulturhistoriske verdier, både bygningsmessig vern og ved at bygget kan benyttes til teaterformål. Alternativet vurderes som bedre enn Alternativ 0, 0+ og 4, selv om det gjennomføres en vesentlig rehabilitering av hovedbygningen i disse alternativene. Årsaken er at det vil sikre en levende og bærekraftig teatervirksomhet over tid, noe man frykter ikke vil være tilfelle hvis teaterets virksomhet ikke kan fornyes eller hvis fornyelsen skjer i et løsrevet teaterhus, jamfør erfaringene fra Det Kongelige Teater i København.

Alternativ 2a (større utvidelse nært under bakken) innebærer en dyp byggegrøp og komplisert byggeprosess i ett av Oslos mest sentrale byrom, der uforutsigbare grunnforhold gir fare for store følgekostnader. Dette gjør alternativet svært risikofylt. Det samme gjelder i alternativ 1a (utvidelse nært under bakken), men i noe mindre grad. Alternativ 1a rangeres derfor foran alternativ 2a.

Alternativ 1b (utvidelse nært i nabolokale) og alternativ 3 (satellitalternativet) vil begge gi store positive virkninger. Alternativ 1 rangeres imidlertid foran alternativ 3 fordi alternativ 1 innebærer et samlet teaterområde for tre av de fire scenene inkludert prøvesaler. Det forventes et høyere publikumstall i alternativ 1b enn i 3. Alternativ 1b har lavere levetidskostnader (mindre negativ netto nåverdi) enn alternativ 3.

Alternativ 4 er rangert bak alternativene 1, 2 og 3. Dette skyldes primært at selv om hovedbygget er rehabilitert, forventes Hovedscenens posisjonen på sikt å bli forringet ved at denne scenen ikke er ombygget i tråd med fremtidige krav. Det er derfor risiko for at teatrets dagligliv og «puls» flyttes til det nye teatersenteret. Alternativ 4 har størst levetidskostnad (negativ netto nåverdi).

I nullalternativet og nullplussalternativet vil eksisterende bygning oppgraderes til en akseptabel standard for videre drift, noe som innebærer at vedlikeholdsetterslepet tas igjen og det mest nødvendige utbedres for å ivareta de viktigste funksjonene. Byggets funksjoner og romdisponering opprettholdes som i dag.

Det fremgår av mulighetsstudien at null- og nullplussalternativet har største mangler mht. de kravene som er stilt til den fremtidige teatervirksomheten. Fra den samfunnsøkonomiske analysen fremgår det også at disse alternativene kommer dårligst ut i vurderingen av ikke-prissatte virkninger. Hvis Nationalteatret forutsettes å videreføre driften i dagens hovedbygning, men ikke får tilgang til ytterligere og mer egnede lokaler, kan teatret miste sin nasjonale og internasjonale posisjon.

For å etablere et fremtidsrettet teater anbefales det å modernisere dagens hovedscene og etablere nye lokaler i umiddelbar nærhet, delvis over og under bakken, men hovedsakelig i nabolokaler.

Med hensyn til større utvidelse i nabolokaler har det i denne omgang ikke vært ønskelig å gå i dialog med eiere av egnede naboeiendommer, og tilgjengeligheten er således ikke avklart. Dersom dette alternativet besluttet videreført, er det mulig å inngå opsjonsavtale eller lignende med grunneierne for å sikre mulighet til å kjøpe tomter før endelig valg av videreført konsept er offentliggjort.

INNHold

SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING	12
1.1 Om utredningen	12
1.2 Om Nationaltheatret	13
1.3 Bakgrunn for prosjektet	16
1.4 Føringer for utredningen	17
2. BEHOVSANALYSEN	18
2.1 Innledning	18
2.2 Prosjektutløsende behov	18
2.3 Normative behov	21
2.4 Etterspørselsbaserte behov	26
2.5 Interessent- og aktørkartlegging	37
3. STRATEGIKAPITLET	42
3.1 Samfunns mål	42
3.2 Effektmål	42
4. OVERORDNEDE KRAV	45
4.1 Krav avledet av samfunns- og effektmål	45
4.2 Ikke prosjektspesifikke samfunns mål – Rammebetingelser for tiltaket	47
5. MULIGHETSSTUDIE	48
5.1 Kartlegging av mulighetsrommet	48
5.2 Eksempler på tiltak andre steder	49
5.3 Om mulighetsrommet	53
5.4 Eierskap og drift av bygning og utstyr	56
5.5 Verkstedfunksjoner	56
5.6 Vurdering av mulighetene	57
6. ALTERNATIVANALYSE	59
6.1 Løsningsalternativer	59
6.2 Prosjekt-/investeringskostnader	68
6.3 Kostnader og inntekter i driftsperioden	73
6.4 Samfunnsøkonomisk analyse av alternativene	76
6.5 Samfunnsøkonomi – prissatte virkninger	76

6.6	Samfunnsøkonomi – Ikke-prissatte virkninger.....	79
6.7	Usikkerhet knyttet til gjennomføring	90
6.8	Følsomhetsvurdering.....	91
6.9	Fordelingseffekter	91
6.10	Fleksibilitet og realopsjoner	91
6.11	Grensesnitt mot andre prosjekter.....	92
6.12	Resultatmål.....	93
6.13	Finansieringsplan.....	93
6.14	Beslutningsstrategi	93
7.	SAMLET VURDERING OG ANBEFALING	94
7.1	Samlet vurdering	94
7.2	Anbefaling	96
8.	TILRÅDNING OM VIDEREFØRING I NESTE PLANFASER	97
8.1	Tidsplan	97
8.2	Strategi for gjennomføringsfasen.....	99
8.3	Opprettholdelse av drift frem til ferdigstilling av løsning.....	99
8.4	Organisering og styring	100
9.	VEDLEGG	101

1. INNLEDNING

1.1 Om utredningen

Denne konseptvalgutredningen (KVU) er utarbeidet som et beslutningsunderlag om hvilke bygningsmessige tiltak som må gjennomføres for å legge til rette for en ønsket utvikling av Nationaltheatrets virksomhet.

Nationaltheatret er Norges største teater og en av landets ledende scener for teaterkunst. Teatrets bygning eies av Nationaltheatret AS, der staten eier 100 % av aksjene. Den er fredet med virkning fra 1983. Siste større rehabilitering av bygningen ble gjennomført i 1983-85, som følge av brannen i oktober 1980. Det har over tid blitt klart at det vil være nødvendig å rehabilitere og oppgradere Nationaltheatrets bygning. Det å behandle dette som en ordinær rehabiliteringssak vil imidlertid ikke være tilstrekkelig med tanke på et mer langsiktig perspektiv på Nationaltheatret som scenekunstinstitusjon. Regjeringen har derfor bestemt at perspektivet skal utvides gjennom en utredning der hovedspørsmålet er hvilke rammevilkår bør landets nasjonalteater ha i perioden 2020-2070 for å kunne utføre sin samfunnsrolle.

Konseptvalgutredningen skal gi et beslutningsgrunnlag for å velge det mest lønnsomme løsningsalternativet sett i et samfunnsøkonomisk perspektiv, og den omfatter de dokumentene som skal foreligge i henhold til Finansdepartementets retningslinjer ved konseptvalg (KS 1):

- Behovsanalyse
- Strategidokument
- Overordnede krav
- Mulighetsstudie
- Alternativanalyse
- Forberedelse til forprosjektfasen

Nedenfor er det gitt en overordnet beskrivelse av Nationaltheatrets virksomhet og bygning.

Utredningen er utarbeidet av Terramar AS, Oslo Economics AS og Snøhetta AS på oppdrag fra Kulturdepartementet. Statsbygg har bistått med estimering av investeringskostnader og FDV-kostnader, og vurderinger av fremdriftsplaner. Statsbygg har også bistått med å innhente vurderinger fra BlueNode Theatre Consultants & Engineers i Berlin om muligheter for å modernisere anlegget til et teater for fremtiden, og fra AIX Arkitekter AB – Teater i Stockholm for estimering av teaterteknisk utstyr.

Nationaltheatrets ledelse har hatt en sentral rolle i utredningsarbeidet gjennom framskaffelse av underlagsdokumentasjon og informasjon om dagens teatervirksomhet, driftsforhold og behov. Ledelsen har og også deltatt aktivt i drøftinger om løsningsalternativene og gitt et omfattende bidrag til utredningen ved tilrettelegging for en effektiv gjennomføring.

Arbeidet med konseptvalgutredningen startet i februar 2013. En KVU ble levert oppdragsgiver i desember 2013. Kulturdepartementet ønsket som oppfølging av den leveransen at det ble gjennomført en nærmere vurdering av grunnforholdene i Spikersuppa. Norges Geotekniske Institutt (NGI) har i perioden februar til oktober 2014 bistått med vurderinger av muligheter for utvidelse under terreng i Spikersuppa (øst for dagenst teater). DTZ Realkapital Verdivurdering AS har i samme

periode bistått med prisvurderinger av tomter i nabolokalene til Nationaltheatret. KVV i versjon 1,0 ble oversendt Kulturdepartementet i desember 2014.

1.2 Om Nationaltheatret

1.2.1 Nationaltheatrets virksomhet

Nationaltheatret er et statlig heleid aksjeselskap underlagt Kulturdepartementet. Formålet er å drive teatervirksomhet, og teatret har et særlig ansvar for å ivareta nasjonale kulturpolitiske interesser på scenekunstmrådet.

Noen hovedpunkter om teatret:

- Et ledende teater i Norge
- Internasjonalt anerkjent, med en ledende teaterfestival – Ibsenfestivalen
- Ikonisk bygning med 5 scener
- Over 50 oppsetninger årlig inkludert 20 egenproduksjoner, gjestespill og samarbeid
- Bredt og stort publikum på 200 000 – med økning blant unge og barn
- 250 årsverk – 40 yrkesgrupper
- Omsetning på 220 mill. kroner, der ¼ er egeninntekt

Nationaltheatret er sammen med Den Nationale Scene og Det Norske Teatret en av Norges tre hovedscener for teaterkunst. Nationaltheatret har siden åpningen i 1899 vært hjem for den norske dramatikken og norsk som scenespråk. Ønsket om å etablere et teater for norske dramatikere og scenekunstnere var en del av nasjonsbyggingen og løsrivelsen fra Sverige rundt forrige århundreskifte.

Nationaltheatrets ensemble er landets ledende, og kun de aller beste iscenesettere fra inn- og utland inviteres til å realisere det kunstneriske programmet. Teatrets repertoar kjennetegnes av høy kvalitet og en balansert blanding av klassisk og samtidsdramatikk. Det vekslende fokuset på tradisjon og samtid kommer også til uttrykk gjennom Ibsenfestivalen som arrangeres annet hvert år og gjestespillprogrammet ICON (International Contemporary Stage Program), som preger repertoaret i det året det ikke arrangeres Ibsenfestival. Ibsens skuespill er blant de mest spilte og best besøkte oppsetningene på teatret. Den internasjonale Ibsenfestivalen har vært arrangert siden 1990. Til festivalen produserer Nationaltheatret egne Ibsen-oppsetninger på alle sine scener, og tar samtidig imot utenlandske og norske gjestespill. Til ICON-programmet inviterer Nationaltheatret toneangivende internasjonale gjestespill som setter målestokken for høy kvalitet og utvikling av scenekunsten til visning på teatrets scener. Parallelt med både festival og gjestespill gjennomføres internasjonale seminarer, omvisninger, konserter og opplesninger.

På **Hovedscenen** spilles både norske og utenlandske klassikere, ny dramatikk og scenekunst, samt barne- og ungdomsforestillinger. Helt siden åpningen i 1899 er det blitt spilt repertoar på Hovedscenen, slik at det til enhver tid går mellom to og fem forestillinger som spilles vekselvis. Scenen har en lysrigg og lagringsmuligheter for dekorasjoner både på snorloftet, sidescenen og Bakscenen. Hovedscenen har vært gjennom flere tekniske oppgraderinger. Så sent som sommeren 2010 fikk scenen et av Norges mest moderne snorloft.

Amfiscenen er mer intim og moderne enn Hovedscenen, og er arena for så vel klassikere som samtidsdramatikk. Her opptrer både små og store ensembler, noen ganger i nakne scenerom, andre ganger i overdådige scenografier. Også på Amfiscenen spiller teatret repertoar, med flere forestillinger som alternerer, innen en rekke ulike genre.

På den minste og nyeste av teatrets scener, **Malersalen**, presenteres både nyskrevet dramatikk og intime lyrikkprogram og kunstnerportretter. Malersalen er teatrets nyeste scene og har siden 1983 vært brukt som spillelokale med ujevne mellomrom. Malersalen har de siste årene vært en av Nationaltheatrets viktigste arenaer for ny norsk dramatikk. Som navnet antyder, dreier det seg om teatrets gamle malersal, som ble frigjort da teatret flyttet en del av verkstedene ut av hovedbygningen.

Nationaltheatret flyttet inn i de gamle biblioteklokalene i Soria Moria-bygget på Torshov i 1977. Siden den gang har **Torshovteatret** vært en av Oslos og Norges mest profilerte teaterscener. Den fjerde av Nationaltheatrets scener har vært gjenstand for både kunstnerisk, politisk og økonomisk turbulens, men har hele tiden vært et sted der skuespillerne har kunnet prøve ut nye kunstneriske uttrykk og nye organisasjonsformer – og dermed har de trukket nye publikumsgrupper til teatret. Teaterscenen på Torshov er et rundt scenerom med plass til mellom 130 og 200 publikummere i salen og på galleriet. Torshovteatret fikk en nyoppusset publikumsfoajé og bar i 2011 med støtte fra Sparebankstiftelsen.

Torshovteatret startet som en allmannastyrt scene. I dag er teatrets kunstneriske ledelse en gruppe skuespillere som søker seg til Torshov på grunnlag av en felles kunstnerisk profil. Torshovgruppa får deretter stilt teaterbygning, fagfolk og et visst budsjett til rådighet for en 2-årsperiode.

I tillegg blir **Bakscenen**, med inngang mot Nationaltheatret stasjon, også tidvis benyttet som spillelokale. Både Nationaltheatret selv og gjestespill fra andre teatre kan ha et format som ikke passer inn på noen av teatrets øvrige scener, og Bakscene-rommet gir en helt annen følelse enn Hovedscenen.

Teatrets styre består av syv representanter – fem representanter er oppnevnt av departementet, to av de ansatte. Nationaltheatrets organisasjon har fem hovedområder: kunstnerisk område, administrasjon, produksjon, teknisk område og kommunikasjon. Ledergruppen består av teatersjef, direktør, produksjonssjef, teknisk sjef og kommunikasjonssjef.

1.2.2 Nationaltheatrets bygning

Nationaltheatret ligger midt i sentrum av Oslo – mellom Slottet og Stortinget - i et praktbygg fra forrige århundreskifte. Bygningen er tegnet av arkitekt Henrik Bull, og ble oppført i perioden 1891-1899. Stiluttrykket ble i samtiden betegnet «moderne italiensk renesanse». Interiøret ble omtalt som «moderered rokokko». Bygningen holder et høyt arkitektonisk og håndverksmessig nivå. Den er Norges mest representative teaterbygning.

Bygningen er oppført i massiv teglmur forblendet med fin maskintegl og hugget naturstein på en sokkeletasje av granitt. Den står på en betongflåte med stålpæler til fjell. Dekker er armerte betonghvelv, dels slette betongplater, på stålbjelker i generelt 2 m avstand. Takkonstruksjonene er av stål fagverk og armert betong. Taket er tekket med forsinkede metallplater. Bygningens to funksjoner er klart adskilt i det som gjerne kaltes tilskuerhus og scenehus. Tilskuerhusets lengderetning avsluttes ved det tverrstilte scenehuset. Dette understrekes også i bygningens ytre.

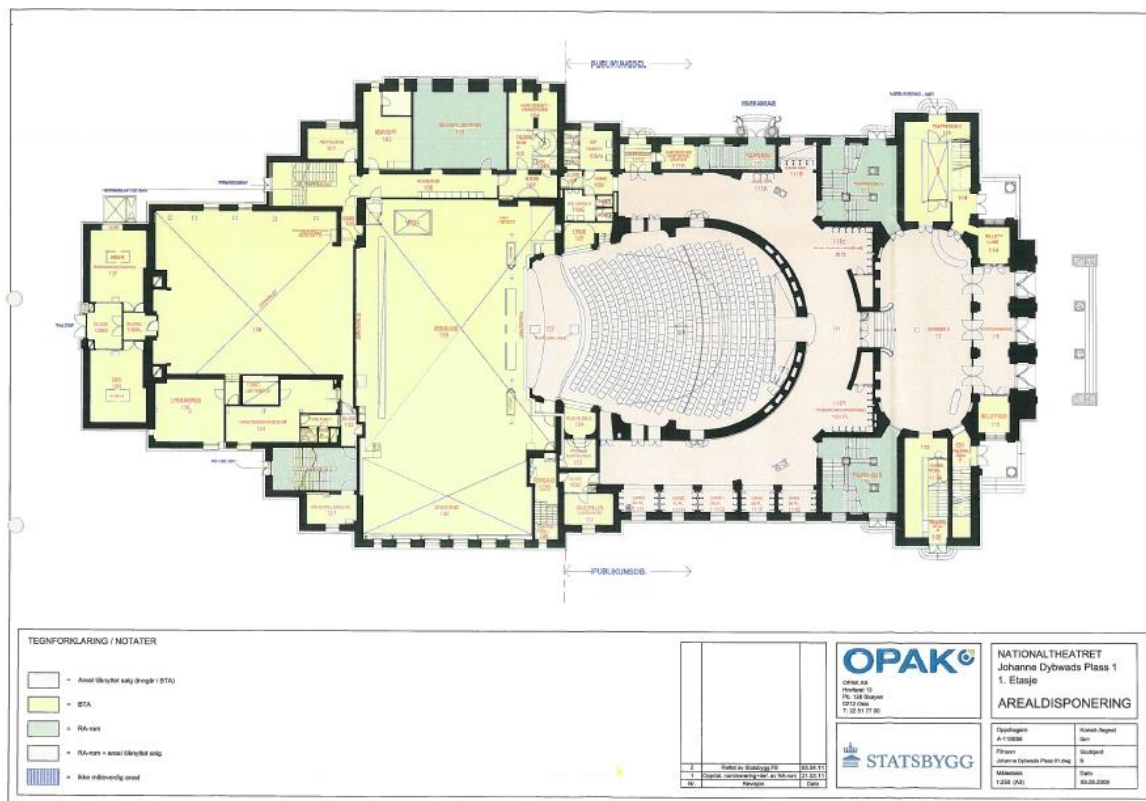
I 1949 blir den øverste delen av teatersalen (Hovedscenen) bygget om, for å gi rom til en prøvescene. I 1963 blir prøvescenen til det som i dag er Amfiscenen - som siden har gjennomgått flere ombygninger og moderniseringer, sist i 1999.

Hovedscenen er et av landets mest praktfulle teaterrom. Den er bygget som et tradisjonelt titteskapsteater. Dreiescenen kom i 1917. Orkestergraven har plass til 45 musikere. Opprinnelig var det 1 268 sitteplasser i salen, men etter diverse ombygninger – blant annet i forbindelse med at Amfiscenen ble etablert i 1963 – er tallet nå redusert til 743.

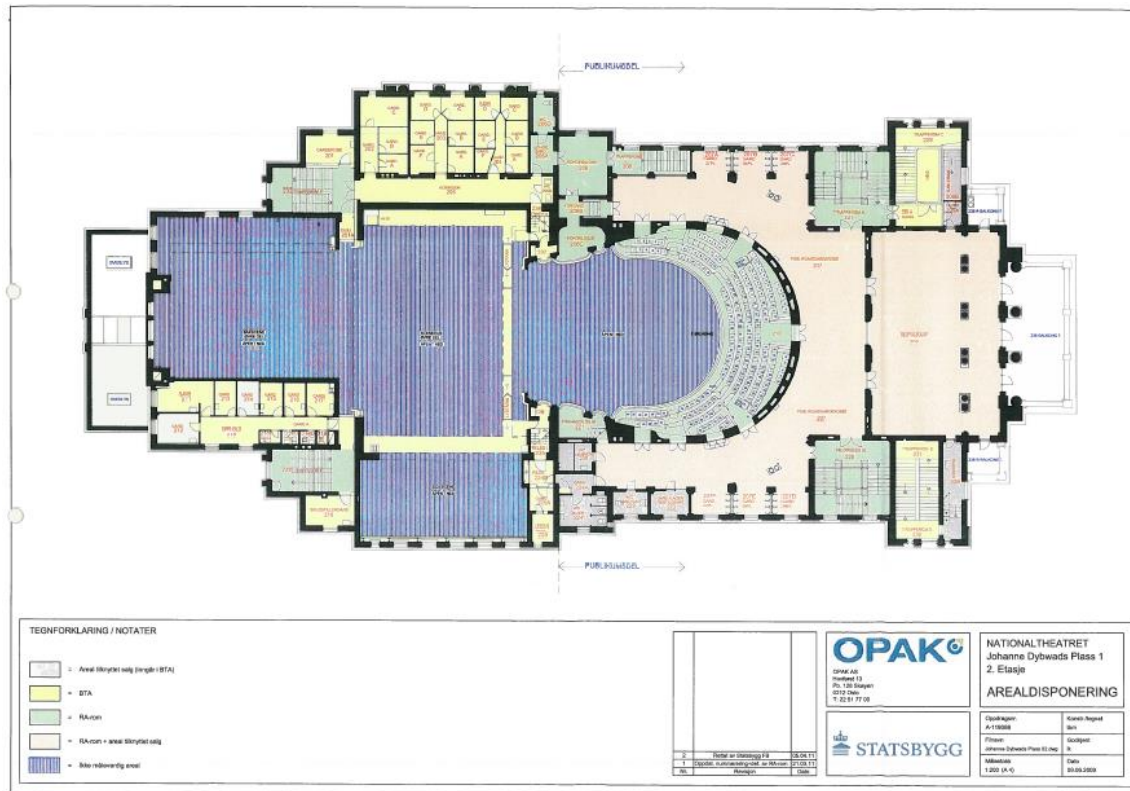
Høsten 1980 ble sceneområdet på Hovedscenen ødelagt av brann. Skadene var omfattende og krevde store investeringer i nytt teknisk utstyr. Salongen slapp imidlertid fra brannen uten ødeleggelser. Hovedscenen ble gjenåpnet i 1985. Amfiscenen, ble bygget om første gang i 1980, sist i 1999. Avhengig av sceneløsningen har Amfiscenen i overkant av 200 sitteplasser. Skisser over etasjene i bygget er vist i vedlegg 4. Bygningen ble fredet etter lov om kulturminner i 1983 [1].

I tillegg inngår Torshovteatret i Nationalteatrets virksomhet, en scene i bydel Torshov på Oslos østkant. Torshovteatret ble etablert i 1977, og har en sentral plass i Nationalteatrets nyere historie.

Teatrets verksteder ligger i dag i Brobekkveien på Alnabru.

Figur 1-1 Skisse som viser teatrets første etasje

Figur 1-2 Skisse som viser teatrets andre etasje

1.3 Bakgrunn for prosjektet

Bygningen og de tekniske anleggene bærer preg av manglende og forsømt vedlikehold over mange år. Det er et stort behov for vedlikehold av hele bygningsmassen, samt utskiftning av tekniske anlegg.

Kulturdepartementet ba i brev til Statsbygg av 26.4.2010 om at Statsbygg overtar ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av Nationaltheatrets hovedbygning. Statsbygg har i den anledning gjennomført en tilstandsanalyse for hele bygget, utvendig og innvendig. Registreringer er gjort på bygg, elektro, VVS, IKT, brann, universell utforming, miljø og kulturhistoriske elementer, se referanse [2] og [3]. Det er også gjennomført en funksjons- og behovsanalyse i samarbeid med Nationaltheatret, og det er tatt hensyn til hvordan fremtidige funksjoner påvirker oppgraderingsbehovet, se referanse [4]. Det er videre arrangert befaringer og møter med Riksantikvaren for å fastsette hvilke arealer som spesielt vil bli fulgt opp fra deres side.

Resultatet av alle undersøkelsene og analysene gir et bilde av hva som må gjøres med bygningen for oppgradering og rehabilitering opp til tilstandsgrad 1 (ref. NS 3424). I tillegg til at bygningen er generelt nedslitt både utvendig og innvendig, er det en del setningsskader som må utbedres, i tillegg til at tekniske anlegg må skiftes ut. Utredningen av universell utforming viser at bygget har store mangler.

I forlengelse av ovenstående analyser er det gjennomført en usikkerhetsanalyse av prosjektkostnadene [5]. Analysen viser at kostnadene for oppgradering og å bringe Nationaltheatret opp til tilstandsgrad 1 ligger i området 700-900 mill. kroner, prisnivå pr. september 2011. Det vises for øvrig til brev fra Statsbygg til Kulturdepartementet i januar 2012, der det gis en oppsummering av

den prosessen som er gjennomført mht. kartlegging av Nationaltheatrets oppgraderings- og rehabiliteringsbehov [6].

1.4 Føring for utredningen

På bakgrunn av det omfattende behovet og kostnadene for oppgradering og rehabilitering, har Regjeringen besluttet at det skal gjennomføres en KVV/KS 1-prosess i henhold til statens prosjektmodell for store investeringsprosjekter. Målet med prosessen er «å få belyst alle nødvendige sider av Nationaltheatrets rammevilkår i et 50-års perspektiv». Det er en grunnleggende forutsetning at Nationaltheatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes som teater. Videre har Kulturdepartementet identifisert flere problemstillinger som må vurderes for å fremskaffe et anbefalt prosjekt:

- Hvordan kan bygningen best fungere for teatrets totale virksomhet?
- Hva vil gi de beste løsningene for universell utforming?
- Hvordan kan eller bør publikumsfasilitetene, herunder besøkssenter og servering, oppgraderes og utformes?
- Hvilke funksjoner kan eller bør plasseres annetsteds, enten i direkte tilknytning til hovedbygget, eller andre steder?
- Hva er realistiske muligheter for tilleggslokaler i umiddelbar nærhet av nåværende bygning?
- Kan det etableres fellesfunksjoner med andre scenekunstinstitusjoner i Oslo, til beste for flere parter?

2. BEHOVSANALYSEN

2.1 Innledning

En behovsanalyse skal inneholde en kartlegging av interessenter/aktører og vurderinger av hvorvidt det tiltaket som det påtenkte prosjektet representerer er relevant i forhold til samfunnsmessige behov. Dette kravet til innhold i analysen fordrer at samfunnsbehovene er identifisert og presisert, og denne behovsanalysen er bygget opp rundt fire innfallsvinkler:

- Det prosjektutløsende behov som tar utgangspunkt i behovet som utløser planlegging av tiltaket.
- Det overordnede samfunnsperspektivet – normative behov. Dette er knyttet til funksjoner som samfunnet har definert som nødvendig og viktig, uttrykt gjennom politiske og strategiske styringsdokumenter.
- Etterspørselsbaserte behov, det vil si behov basert på fremtidig utvikling.
- En kartlegging av interessenter og aktører. Det er gjennomført intervjuer med et utvalg av disse, bl.a. for å kartlegge hvilke interesser som berøres av utredning og videre å avdekke interessekonflikter.

Disse fire innfallsvinklene er beskrevet i kapitlene nedenfor.

2.2 Prosjektutløsende behov

Med det prosjektutløsende behov menes det samfunnsbehovet som utløser planlegging av tiltak til et bestemt tidspunkt. Situasjonen ved Nationalteatret er at eksisterende fasiliteter ikke dekker dagens behov, og nye behov i form av bl.a. scener og publikumsfasiliteter foreligger. Det forventes at disse behovene akselereres i årene som kommer. Nedenfor er det redegjort for disse forholdene som sammen utgjør det prosjektutløsende behov:

- Det er stort behov for rehabilitering av bygningsmassen
- Det er store mangler med hensyn til tilgjengelighet (universell utforming) i bygget
- Dagens teaterbygning har ikke tilfredsstillende fasiliteter for ønsket fremtidig teaterdrift
- Det er stort behov for tidsmessige publikumsfasiliteter

2.2.1 Behovet for rehabilitering av eksisterende bygningsmasse

Behovet for rehabilitering av Nationalteatrets bygningsmasse er bl.a. dokumentert i rapport utarbeidet av Multiconsult [2]. I rapporten fremgår det at:

«De bygningsmessige arbeider og de tekniske anleggene bærer preg av manglende og forsømt vedlikehold over mange år. Det er et stort behov for vedlikehold av hele bygningsmassen samt utskiftning av tekniske anlegg.»

Innvendig er det generelt stor slitasje på alle overflater og spesielt i de områder av teatret hvor der foregår våre-/utstyrstransport og i alle "verkstedsarealene". Deler av kjelleren har fuktskader på innside kjellervegg. Utvendig på trekninger og utsmykninger er det forvitringsskader, bom og riss. Fasadene (kalk-, sandstein, granitt og tegl) er skitne og må renses.

VVS tekniske anlegg har for lengst passert teknisk levetid og mange av dem er i til dels dårlig stand og må skiftes ut. Der det er balansert ventilasjon tilfredsstiller ikke luftmengdene dagens krav. Mange arealer har ikke balansert ventilasjon. EL tekniske anlegg har også passert teknisk levetid og må skiftes ut med unntak av noen komponenter som er skiftet ut de senere årene, som for eksempel enkelte fordelinger. Ved en fremtidig rehabilitering av bygget vil allikevel "nyere" tekniske anlegg bli skiftet ut grunnet komponentsammensetninger og garantier.

Den branntekniske tilstandsvurderingen er gjort med bakgrunn i Veiledning til forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn (FOBTOT), og tilstanden er vurdert opp mot Teknisk forskrift (TEK.07), i den grad dette er relevant for et eksisterende bygg. Bygningen fraviker fra dagens brannkravkrav på flere områder, blant annet ift. planløsning som har betydning for rømningssikkerheten, tilgjengelig fri rømningsbredde på utganger til det fri, brannmotstand på brannskiller og bærekonstruksjoner, samt røyktetthet i brannskiller. Dette utløser et krav om fulldekkende slokkeanlegg (vanntåke/sprinkler) i bygningen Videre må bæresystem brannmales og utette dører må røyktettes. For å sikre rømningsbredden forutsettes det at skåter på utgangsdører til det fri åpnes av personale ved utløst brannalarm. Kostnader for tiltakene er tatt med under øvrige fag R1B, RIV og RIE.

Kartlegging av helse og miljøfarlige stoffer - Det er utført analyse av 71 prøver og det er funnet spor av helse og miljøfarlige stoffer i bygningen.

Rensemeter av fasader - Det har vært foretatt utprøving av resemeter (kjemisk og blåsemeter) av de ulike materialene på fasadene. De utprøvde metodene fungerer alle delvis til rengjøring av overflatene. Det er likevel ingen av metodene som er i stand til å fjerne skitt fra de mest skitne og nedbrutte partiene. I de områdene der det er sorte tykke skorper, er det trolig ikke mulig å fjerne skitt uten også å fjerne overflaten som skitten er innkapslet i. For disse områdene anbefales det å bruke laserrensing. Som en generell metode anbefales det bruk av JOS (blåsemeter med kalkpartikler i kombinasjon med vann).

Støy - Det er målt fot høye støynivåer på kontorene i kjelleren som vender mot Stortingsgaten. 13 etasje var det ikke mulige å skille trafikkstøy fra støy fra tekniske anlegg (ventilasjon). Støynivået her er høyere enn anbefalt grense.»

Statsbygg ble i april 2010 bedt av Kulturdepartementet om å overta ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av Nationaltheatrets hovedbygning. Statsbygg har vurdert bygningen og anbefaler at vedlikeholdsetterslepet tas igjen slik at bygningen heves fra tilstandsgrad 3 til 1 (med referanse til NS 3424). Som en del av forarbeidet til denne oppgraderingen, har det vært behov for en gjennomgang av byggets funksjonalitet, og med bistand fra Narud Stokke Wiig Sivilarkitekter as er det gjennomført en behovsanalyse for teatret. Målet med behovsanalysen [4] som forelå november 2011, har vært å avklare brukers behov og foreslå mulige løsninger for funksjonelle endringer.

Arbeidet med behovsanalysen og mulighetsstudien har tatt utgangspunkt i teatrets behov for oppgradering. Arbeidet har vært basert på at teatret skal opprettholde de fleste hovedtrekk av aktiviteter i dagens lokaler. Enkelte arealer utvikles på det stedet de er i dag, enkelte funksjoner omrores internt, mens andre funksjoner er forutsatt flyttet ut i arealer teatret disponerer andre steder i byen.

2.2.2 Særskilt om universell utforming

Det er gjennomført en registrering av universell utforming [3]. Hensikten med registreringen er å gi et best mulig grunnlag for løsninger innenfor de mulighetene og begrensningene som foreligger. Det

er foretatt separat registrering for publikumsdelen og for de ansatte. Registreringen viser at det er store mangler med hensyn til tilgjengelighet i bygget: Eksempler på disse manglene er:

- Få rullestolplasser i teatersalene
- Mange trapper, bare en heis
- Generelt få HC toaletter i bygget
- Tunge inngangsdører
- Manglende tiltak for mennesker med nedsatt hørsel (Amfi og Malersal)
- Generelt dårlig fremkommelighet for rullestolbrukere

Rapporten viser videre til at, når et bygg har så store mangler som i dette tilfellet, er det lite hensiktsmessig å foreslå enkeltstående tiltak for å rette på mangler som avdekkes. Det er derfor behov for noen hovedgrep og det er foreslått mulige tiltak i to kategorier:

- Noen enkeltstående tiltak som synes forholdsvis enkle å gjennomføre og som er uavhengige av hvilke større grep som gjøres
- Mer omfattende tiltak som for eksempel heis i publikumsdelen, flere plasser for rullestolbrukere, tilfredsstillende toalett og tilgang til malersalen.

2.2.3 Manglende fasiliteter for teaterdrift og for publikum

Dagens teaterbygning har ikke tilfredsstillende fasiliteter for teaterdrift og for publikum. Det er foretatt en kartlegging av utfordringene knyttet til byggets funksjonalitet og driftseffektivitet for vise hvordan bygningen fungerer for publikum og ansatte. Kartleggingen, som er vist i vedlegg 5, er gjort ut i fra fire perspektiver; publikum, teatervisning, teaterproduksjon, samt generell drift og vedlikehold. Eksempler på de manglende fasiliteter er for få prøvesaler og vanskelige forhold for logistikk inkludert små arealer rundt spilleområdene.

Det er også innhentet vurderinger fra BlueNode Theatre Consultants & Engineers *“Report on the possibilities of the redevelopment of the existing theatre and the new development of a complementary building”*. Rapporten (vedlegg 2) beskriver dagens teatertekniske situasjon ved teatret og muligheter for å modernisere anlegget til et teater for fremtiden. Både for Amfiscene og Malersalen sies følgende: *«However it has to be noted that this room is not really suited for theatre performance due to its layout.»*

Nationaltheatrets bygning hadde opprinnelig en scene med over 1 200 plasser. Denne scenen var tegnet til datidens «teppetateater», dvs. at man ikke bygget kulisser eller scenografi som i dag, men malte scenebilder på tepper som ble heist ned fra et snorloft. I dag har bygningen tre scener med 1 000 plasser totalt (743, 198 og 60). På alle scener bygges det kulisser, og det er ikke tilstrekkelige arealer for bygging, magasinering og lagring av kulisser og moderne teknisk utstyr.

Det er et stort behov for prøvesaler. Dagens situasjon innebærer at teatret i stor grad øver på de samme scenene som det spilles på om kvelden, noe som medfører betydelig merarbeid for de ansatte ved flytting og rydding etter hver prøvedag. Nationaltheatret leier i dag prøvesaler i nabolaget og på Brobekk. Dette fører til at spillescenene må tas i bruk til prøver på altfor tidlig tidspunkt i produksjonene, dette fører igjen til stadige «unødvendige» omrigger. Mangel på prøvesaler legger således begrensinger for aktivitetsnivå ved teatret, ved at hindrer teatret i å spille eksempelvis matineer.

Arealene rundt spilleområdene er små, noe som gir begrensninger i oppsetting av ønskede produksjoner og liten fleksibilitet i repertoaret. Dagens løsninger er arbeidskrevende både i tid og i mannskapsbehov grunnet tungvinte omrokkinger av dekorasjoner, få arealer for nærlagring og vanskelig logistikk, og har medført mange belastningsskader blant teknisk personale grunnet tungvinte omrokkinger av dekorasjoner.

Det er videre vesentlige mangler ved teatrets publikumsfasiliteter. Disse fremgår av nevnte kartlegging. Eksempler på disse er:

- For få toaletter skaper store køer i pauser, noe som igjen medfører at pausen blir kort for store deler av vårt publikum. Teatret opplever at publikum benytter toalett i nabobygg.
- Publikum har ingen steder å oppholde seg før de slippes inn til salene, det vil si 20 -40 minutter før forestilling. På vinterstid er vestibylen eneste mulighet for de inntil 750 publikummere.

2.3 Normative behov

Med normative behov menes det overordnede samfunnsperspektivet. Dette er knyttet til funksjoner som storsamfunnet har definert som nødvendig og viktig, uttrykt gjennom politiske og strategiske styringsdokumenter.

2.3.1 Kulturpolitiske behov i kulturloven

Kulturloven gir uttrykk for det offentlige ansvaret på kulturfeltet. Loven gir kultursektoren tyngde og status som offentlig ansvarsområde. Det er sentralt i kulturloven at det offentlige skal fremme og legge til rette for kulturvirksomhet, gjennom forutsigbarhet, kvalitet og profesjonalitet, jf. følgende utdrag av lovteksten:

«§ 1: Lova har til føremål å fastleggja offentlege styresmakters ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk.

... § 3: Staten, fylkeskommunen og kommunen skal syta for

- a. at kulturlivet har føreseielege utviklingskår,
- b. å fremja profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbodet og leggja til rette for deltaking i kulturaktivitetar,
- c. at personar, organisasjonar og institusjonar har tilgang til informasjon om ordningar med økonomisk støtte og om andre verkemiddel og tiltak. ...»

I forarbeidene til kulturloven [13] går det blant annet frem at «Kunst og andre kulturuttrykk har stor verdi i seg sjølve. Ei målretta satsing på kultur har samstundes stor innverknad på andre samfunnsområde som næringsutvikling og arbeidsplassar, integrering og inkludering, helse, læring og kreativitet.»

Forarbeidene knytter kulturpolitikken mot Grunnloven, særlig det såkalte infrastrukturkravet i § 100 sjette ledd: «*Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale*».

2.3.2 Scenekunstopolitikken

Hovedmålene for regjeringens kulturpolitikk er trukket opp i budsjettproposisjonen for 2015 [28]. Der går frem: «*De overordnede målene for bevilgningene til kulturformål er å bidra til at alle kan få tilgang til kunst og kultur av høy kvalitet, fremme kunstnerisk utvikling og fornyelse, samt å samle inn, bevare, dokumentere og formidle kulturarv. Det er videre et mål å sørge for at norsk er et velfungerende og fullverdig språk.*»

For Kap. 324 Scenekunstformål gjelder at målene for bevilgningene i 2015 er å legge til rette for produksjon, formidling og etterspørsel av ulike scenekunstuttrykk. Tilskuddsbrevet for 2014 [30] angir følgende mål for regjeringens kulturpolitikk på scenekunstområdet:

1. Et profesjonelt tilbud av teater-, opera-, danseforestillinger og andre scenekunstuttrykk over hele landet
2. Høy kvalitet gjennom utvikling og fornyelse
3. Nå hele befolkningen
4. Effektiv ressursutnyttelse

2.3.3 Den kulturelle skolesekken

Regjeringen har ulike satsinger for å gi barn og unge et kulturtilbud gjennom skolen. Den kulturelle skolesekken er et nasjonalt program for formidling av profesjonell kunst og kultur til elever i grunnskolen og i videregående skole. Programmet har medvirket til at kunst og kulturfag har fått en plass i hele opplæringen slik at barn og unge har blitt eksponert for ulike kunst- og kulturuttrykk [14].

Den kulturelle skolesekken innebærer at alle elever i grunnskole og videregående skole skal motta profesjonelle kunst- og kulturtilbud flere ganger i året. Tilbudene skal være av høy kvalitet og vise hele bredden av kulturuttrykk: fra scenekunst, visuell kunst, musikk, film og litteratur til kulturarvprosjekter. Kulturmøtene skal inngå som en naturlig del av skolehverdagen og bidra til å innlemme kunst og kultur i arbeidet med å oppfylle skolens læringsmål [9].

2.3.4 Nationalteatrets egen strategi

Det at føringene som er lagt av departementet er generelle og at de gjelder for mange virksomheter på en gang, gir Nationalteatret spillerom til å definere hvordan teatret forstår sin egen virksomhet. Teatrets formål er definert som å drive teatervirksomhet, og det har et særlig ansvar for å ivareta nasjonale kulturpolitiske interesser på scenekunstområdet.

I følge Nationalteatrets strategi 2010-2014 forstår teatret sitt oppdrag slik at det skal:

- Ivareta den kunstneriske frihet
- Skape scenekunst på høyt nivå
- Ta vare på og utforske det norske språket
- Ta vare på og videreutvikle den nasjonale kulturarven
- Utvikle og fremføre ny scenekunst
- Presentere et rikt repertoar
- Nå et så bredt og stort publikum som mulig
- Hevde seg internasjonalt
- Ha effektiv ressursutnyttelse

Overordnet mål i strategien er:

- Nationaltheatret skal være det ledende teatret i Norge, utvikle scenekunsten og anerkjennes internasjonalt

Hovedmål i strategien 2010-2014 er:

- Nationaltheatret skal være dristig og relevant i sitt kunstneriske arbeid, og gjøre seg gjeldende på internasjonalt nivå
- Nationaltheatret skal være en åpen, aktiv og engasjerende samfunnsaktør
- Nationaltheatret skal være et profesjonelt og løsningsorientert teaterhus
- Nationaltheatret skal være en tydelig og offensiv organisasjon
- Nationaltheatret skal være en sikker og sunn arbeidsplass

Nationaltheatret arbeider høsten 2014 med å utarbeide en strategi for 2015. Den vil være ferdig behandlet tidligst i desember 2014.

2.3.5 Bygningspolitiske behov

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for bolig- og bygningspolitikken, eiendomsforvaltningen i staten og gjennomføring av en rekke byggeprosjekter. Regjeringens mål for statlige byggeprosjekter og eiendom fremgår av figuren under:

Hovedmål	Resultatmål
1. Gode statlige lokalanskaffelser	1.1. Profesjonell rådgivning tilpasset statlige brukeres behov 1.2. Totale sluttkostnader for byggeprosjektene overstiger ikke samlet styringsramme 1.3. Byggeprosjektene ferdigstilles til avtalt tid 1.4. Bærekraftige og energieffektive statlige lokaler
2. En verdibevarende, bærekraftig og effektiv eiendomsforvaltning	2.1. Eiendomsforvaltningen er kostnads-, areal- og energieffektiv 2.2. Et verdibevarende vedlikehold av statlige eiendommer

Figur 2-1 Mål for programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning. Kilde: [29]

2.3.6 Forvaltningen av Nationaltheatrets bygning

St.meld. nr. 32 (2007-2008) *Bak kulissene* [16] omtaler Nationaltheatret spesielt. Det står blant annet at teatrets formål i henhold til vedtektene er «... å drive teatervirksomhet. Selskapet har et særlig ansvar for å ivareta nasjonale kulturpolitiske interesser på scenekunstmrådet.»

[16] kapittel 9.5 redegjør for teatrenes spillesteder, og om vedlikehold og fornyelse på dem. Det foreslås tiltak for å bedre den framtidige forvaltningen av teaterhusene.

I kapitlet er det omtalt at «Når eiendomsforvaltningen svikter av ulike årsaker, vil det kunne få betydelige negative konsekvenser for scenekunsten.» Videre at «Særlig der brukeren av bygningene også er eiendomsforvalter har det vært en tendens til at de langsiktige eierinteressene som ligger til grunn for et godt, forebyggende vedlikehold, blir nedprioritert i forhold til de mer kortsiktige brukerinteressene knyttet til driften av virksomheten. Dette kommer også til uttrykk når det gjelder vedlikeholdet av enkelte teaterbygninger og bygninger for annen scenekunst.»

Nationaltheatret er en av institusjonene som eier egen bygning og det anbefales at:

«Nationaltheatret, Det Norske Teatret og Den Nationale Scene bør på bakgrunn av erfaringer med

etterslep i vedlikehold og fornyelse av bygninger og teknisk utstyr vurdere organiseringen av vedlikeholdet og fornyelsen.»

I tråd med dette la Nationaltheatret frem et forslag til en forvaltningsmodell hvor Statsbygg overtar forvaltning av teaterbygningen. I statsbudsjettet for 2011 fikk Statsbygg en bevilgning til å forprosjekttere rehabilitering av bygningen, jf. [17]: *«Innenfor rammen er det også avsatt 10 mill. kroner til å utarbeide forprosjekt for rehabilitering av Nationaltheatret. Bygningen eies, driftes og forvaltes av Nationaltheatret AS, der staten eier alle aksjene. Framtidig bygningsmessig forvaltning vil bli vurdert i samband med et eventuelt større rehabiliteringsprosjekt.»*

I statsbudsjettet for 2013, jf. [7] ble det så bestemt at det skulle igangsettes en konseptvalgutredning for oppgradering og utvikling av Nationaltheatret: *«Nationaltheatrets hovedbygning har behov for betydelig oppgradering. Det er mange utfordringer knyttet til moderne teaterdrift i et hus fra 1890-tallet. For å få sikkerhet for at man legger opp til et investeringsprosjekt som er framtidsrettet og teaterfaglig godt, er det iverksatt en konseptvalgutredning med etterfølgende kvalitetssikring.»*

2.3.7 Kulturminnepolitikken

Kulturminneforvaltningen ligger under Miljøverndepartementet og det er Riksantikvaren som har ansvaret for å gjennomføre den statlige kulturpolitikken.

Nationaltheatrets bygning er fredet av Riksantikvaren etter reglene i kulturminneloven § 15, jf. [18], [19] og [20]. Fredningen gjelder eksteriøret så vel som eksteriøret. De deler som er tilgjengelig for publikum samt skuespillerfoajeen har spesielt stor antikvarisk verdi. Riksantikvaren har ved utredningsprosessen som foregår nå gitt støtte for at bygningen krever nødvendig vedlikehold, restaurering av en del rom samt oppgradering av de betjente sonene. Riksantikvaren ønsker også å være involvert i videre ombygging og restaurering gjennom samarbeid, jf. [21].

2.3.8 By- og arealpolitiske behov

Nationaltheatret er en del av byen der det teateret er lokalisert. Behov knyttet til by- og arealpolitikken er derfor viktig ved en oppgradering av Nationaltheatrets bygning.

I Kommunal- og moderniseringsdepartementets statsbudsjett for 2015 [29] er det spesifisert at et mål for byutvikling er *«attraktive, levende og bærekraftige byer og tettsteder»* med følgende undermål:

- Effektiv og bærekraftig arealbruk og miljøvennlig transport
- Kvalitet i byrom og uteareal og sammenhengende grøntstrukturer
- Mangfoldige og konkurransedyktige bysentre

Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging [31] legger føringer på høy arealutnyttelse rundt kollektivknutepunkter: *«Det skal legges til rette for at handelsvirksomhet og andre publikumsrettede private og offentlige tjenestetilbud kan lokaliseres ut fra en regional helhetsvurdering tilpasset eksisterende og planlagt senterstruktur og kollektivknutepunkter. Dette gjelder også for besøks- og arbeidsplassintensive statlige virksomheter. Virksomhetene må tilpasses omgivelsene med hensyn til størrelse og utforming.»*

2.3.9 Oppsummering normative behov

- KVV for Nationaltheatret handler om et stort kulturbygg - aktuelle politiske føringer kan da være både kulturpolitiske, kulturminnepolitiske og bygningspolitiske og by-/arealpolitiske

- Det er et generelt kulturpolitisk behov for at det offentlige tar ansvar for å legge til rette for en åpen og offentlig samtale
- Scenekunstpolitiske behov knytter seg til profesjonalitet, kvalitet, bredde, mangfold og god ressursutnyttelse
- Nationaltheatret forstår sitt hovedmål som at det skal være det ledende teatret i Norge, utvikle scenekunsten og anerkjennes internasjonalt
- Bygningspolitikken legger føringer på behov for at Nationaltheatrets bygning er tilpasset brukernes behov, bærekraftig og energieffektivt
- Det er et behov for oppgradering av Nationaltheatrets bygning, for å gi gode rammebetingelser for scenekunsten i et langsiktig perspektiv
- En ombygging og restaurering av Nationaltheatrets bygning må skje innenfor rammene av Riksantikvarens fredningsvedtak
- Det er behov for at Nationaltheatrets bygning eller bygninger som en publikumsrettet virksomhet må bygge opp under en bærekraftig bystruktur, og tilpasses omgivelsene med hensyn til størrelse og utforming

2.4 Etterspørselsbaserte behov

Teater har engasjert mennesker gjennom historien. Formålet med denne konseptvalgutredningen er å belyse alle nødvendige sider av Nationalteatrets rammevilkår i et 50-års perspektiv. Hvilke behov i menneskenes liv møtes i teatret? Vil publikum fortsatt søke til teatret? Hvilken betydning har teatret for nasjonen, byen og nærmiljøet?

Som grunnlag for dette er utvikling i besøkstall for landet og Nationalteatret presentert, økningen i befolkningsgrunnlaget som skal betjenes, teatrets ambisjoner for fremtiden inkludert samarbeid med andre herunder internasjonal utveksling beskrevet, og behovet for repertoarteater og møteplasser diskutert. Videre er behov knyttet til teknologisk utvikling og teatret som utdanningsinstitusjon vist.

2.4.1 Hva er et teater?

Teatret er et sted, en møteplass, et rom hvor vi ser og møter oss selv som mennesker - blant mennesker. Teatret er en skueplass.

På denne skueplassen utspiller historiene om mennesket seg. På scenen spilles roller som viser hva mennesket er disponert for; glede, sorg, tvil, tro, kjærlighet, hat, kunnskap, empati, misunnelse, mot, frykt, lengsel, lyst. Det som bor i oss stilles til skue, etiske og eksistensielle spørsmål reises, men svarene overgis den enkelte til refleksjon, samtale og diskusjon.

Teater skjer i øyeblikket, og det er i samspillet mellom skuespillerne på scenen og publikum i salen at forestillingen oppstår. Publikum reagerer på skuespillernes tolkning av teksten og rollene, mens skuespillerne påvirkes av publikums reaksjoner. Hver forestilling får dermed en egen form og energi. Teater innebærer fysisk tilstedeværelse, deltakelse og medskapning. Teatret har altså en sterk sosial og rituell funksjon i den forstand at vi søker å oppleve det som utspiller seg sammen med andre mennesker. Mennesker som er ute i det samme ærend, men som vi ikke kjenner. Teater svarer på et behov for felles erkjennelse og forståelse av hva det vil si å være et menneske sammen med andre mennesker.

Teater oppstår i samtiden. Den enkelte forestilling har et flyktig liv i møtet med sitt publikum. Teater er derfor helt avhengig av å være aktuelt og relevant. Det må fortelle historier og reise spørsmål som angår menneskene i samtiden. Klassiske stykker har universelt innhold men må tolkes på bakgrunn av det samfunnet vi lever i. Nye stykker må ta samtiden og kanskje fremtiden på pulsen for å vekke publikums ønske om deltakelse. Teatret må stå i nær kontakt med samfunnet rundt seg, og være i konstant bevegelse med og mot tidens strømninger.

De fleste går til teatret med en intellektuell forventning om å oppleve noe som gir mening, noe som er nyttig. Teater er allikevel på sitt beste når vi går ut av det med en emosjonell og spirituell erfaring. At vi opplever at vi har fått en dypere forståelse av hva vi selv og andre mener, vet, tror og føler. At det er i oss selv, og i aksepten av at vi er forskjellige, at mulighetene til å utvikle oss og leve meningsfylte liv ligger.

Teatret er ikke en kirke eller et tempel hvor mennesket søker mening i en høyere makt, i en tro på at det finnes noe som er større enn mennesket. Teater søker erkjennelse i mennesket; ikke i en påberopelse av at det er noe utenfor oss selv som definerer hva som er rett og galt, eller godt og ondt. Teatret aksepterer ikke vedtatte sannheter. Teatret ivaretar en humanistisk tradisjon ved å stille spørsmål når ideer blir til ideologier - uavhengig av politisk ståsted. Teatret er derfor en humanistisk institusjon i samfunnet.

Teatret er en skueplass hvor vi sammen utforsker og ser hva det vil si å være et menneske blant mennesker.

Thomas Gunnerud

29.03.13

2.4.2 Besøkstall (ved kulturinstitusjoner)

I forslaget til statsbudsjett for 2014 (Prop. 1 S (2013-2014)) er en oversikt publikumsbesøket ved norske scenekunstinstitusjoner vist, se tabell under. Oversikten viser at det totale publikumsbesøket har økt fra 2011 til 2012. Antall produksjoner har økt, mens antall forestillinger har gått noe ned. Sammenlignet med gjennomsnittet for de fire foregående årene, har både den samlede produksjonsaktiviteten og publikumsbesøket økt.

Tabell 2-1 Besøkstall ved scenekunstinstitusjonen (kilde: Prop. 1 S (2013-2014))

Tabell 7.40 Hovedtall for virksomheten ved scenekunstinstitusjonene 2012 og gjennomsnitt for årene 2008–2011:

	Totalt antall produksjoner		Totalt antall forestillinger		Totalt antall publikum	
	Snitt 4 år	2012	Snitt 4 år	2012	Snitt 4 år	2012
Agder Teater	40	16	219	224	32 466	65 144
Beaivváš Sámi Našunálateáhter	8	10	82	111	8 903	7 383
Carte Blanche	13	8	87	75	19 329	25 693
Den Nationale Scene	35	42	732	824	137 536	138 286
Den Norske Opera & Ballett	39	117	360	528	256 070	314 206
Det Norske Teatret	38	36	988	1 111	175 775	220 791
Haugesund Teater	35	41	151	176	23 733	17 212
Hordaland Teater	13	6	232	156	30 187	12 955
Hålogaland Teater	18	30	477	410	60 747	64 245
Nationaltheatret	52	54	762	853	193 245	216 492
Nord-Trøndelag Teater	9	17	105	156	13 968	18 232
Nordland Teater	25	44	235	251	26 135	36 207
Peer Gynt-stemnet ¹						
Riksteatret ²	12	15	651	493	136 374	124 113
Rogaland Teater	18	26	699	661	123 720	125 550
Sogn og Fjordane Teater	10	9	193	172	17 775	12 113
Teater Ibsen	17	25	205	300	26 591	35 225
Teater Innlandet	19	12	261	348	21 336	25 040
Teatret Vårt	12	27	311	284	32 328	23 928
Trøndelag Teater	25	19	496	421	103 001	97 978
Sum ³	438	554	7 246	7 554	1 439 219	1 580 793
Sum justert for gjestespill ⁴	424	529	7 126	7 416	1 416 638	1 545 085

¹ Knutepunktinstitusjonen Peer Gynt-stemnet hadde 71 arrangementer i 2012 for et samlet publikum på 20 500. Tilsvarende tall for 2011 var 87 arrangementer for et samlet publikum på 22 000.

² Tallene for Riksteatret inkluderer prøvevisninger samt ordinære forestillinger i Oslo og produksjoner som ble formidlet fra andre teatre/frie grupper. Det er etablert et nytt rapporteringssystem i 2012 som gir en samordnet statistikk for hele scenekunstheltet. For Riksteatret har dette i et overgangsr medført små avvik i de rapporterte tallene.

³ Alle institusjonene utsteder både fri- og sponsorbilletter. I 2012 var antall publikum på billetterte arrangement 1 507 820 og antall publikummere med fri- og sponsorbilletter var 173 715. I tillegg kommer publikum på åpne arrangementer hvor det bare gis anslag over publikumsbesøk. I 2011 var antall publikum på billetterte arrangement 1 373 497 og antall publikummere med fri- og sponsorbilletter var 168 299.

⁴ Når teatrene gjestespiller hos hverandre, rapporterer begge institusjoner om tilknyttede resultater. I 2012 dreide dette seg om til sammen 25 produksjoner med 138 forestillinger og et publikumstall på 35 708. I 2011 var tilsvarende tall til sammen 27 oppsetninger med 211 forestillinger og et publikumstall på 37 401.

Kilde: Norsk teater- og orkesterforening.

Statistisk sentralbyrå presenter jevnlig *Norsk kulturbarometer*, som er en landsomfattende undersøkelse om folks kulturbruk. Undersøkelsen gir tall for hvor mange ganger man har brukt ulike kulturtilbud siste 12 måneder. Den første undersøkelsen ble gjort i 1991, og siste barometer som gjelder undersøkelse gjort i 2012 ble publisert 21. mai 2013 [8].

45 prosent av befolkningen i alderen 9-79 år har vært på teater, musikal eller revy siste 12 måneder i 2012. Det er en nedgang fra 2008, da andelen var 53 prosent. I gjennomsnitt går den norske befolkningen 1,1 ganger på slike forestillinger i løpet av et år. Blant teatergjengere blir dette 2,4 besøk per år. Forrige barometer fra 2008 (presentert 20. mai 2009) viste imidlertid at teater og kulturfestivaler var kulturtilbudene som økte mest i oppslutning fra 2004 til 2008.

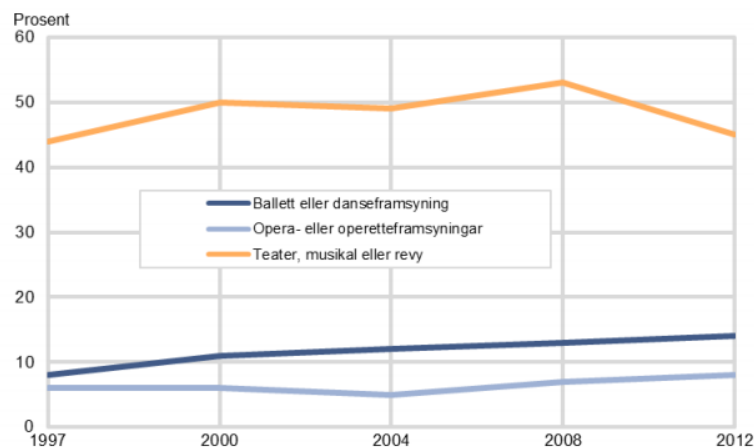
Det er flere kvinner enn menn som går på teater, musikal og revy. Andelen er 48 prosent blant kvinner og 43 prosent blant menn. Andelen som går på teater er atskillig høyere blant dem med høyest utdanning i forhold til dem med lavest utdanning. Denne forskjellen har holdt seg nokså stabil de siste 21 åra.

Den aktuelle kulturkategorien inneholder flere kulturtilbud, og en nærmere gjennomgang av undersøkelsen fra 2012 viser imidlertid at det som defineres som «drama» har hatt en vekst i siste periode. Dette er synliggjort i tabellen under (kilde: Norsk kulturbarometer, 21. mai 2013, <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kulturbar>).

Tabell 2-2 Andel av befolkningen som har benyttet ulike kulturtilbud siste 12 måneder

Teater/musikal/revy	1991	1994	1997	2000	2004	2008	2012
Andel som har benyttet ulike kulturtilbud siste 12 måneder (i prosent av befolkningen)	44 %	45 %	44 %	50 %	49 %	53 %	45 %
Revy	33 %	32 %	31 %	27 %	28 %	25 %	23 %
Komedie	19 %	21 %	24 %	24 %	21 %	20 %	16 %
Drama	12 %	16 %	14 %	16 %	16 %	15 %	18 %
Musikal	18 %	11 %	14 %	15 %	19 %	19 %	20 %
Barneteater	14 %	15 %	12 %	13 %	11 %	13 %	14 %
Dukketeater	1 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Annet	3 %	4 %	5 %	5 %	5 %	5 %	6 %
Andel revy	15 %	14 %	14 %	12 %	12 %	11 %	10 %
Andel komedie	8 %	9 %	11 %	11 %	9 %	9 %	7 %
Andel drama	5 %	7 %	6 %	7 %	7 %	7 %	8 %
Andel musikal	8 %	5 %	6 %	7 %	8 %	8 %	9 %
Andel barneteater	6 %	7 %	5 %	6 %	5 %	6 %	6 %
Andel dukketeater	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Andel annet	1 %	2 %	2 %	2 %	2 %	2 %	3 %

Statistisk sentralbyrå presenter også en årlig kulturstatistikk. Siste statistikk (2012, publisert januar 2014) viser at det har vært stor aktivitet i scenekunstheltet. Totalt for teater og opera og frie grupper innenfor teater og dans var det om lag 2,5 millioner besøk i 2011. 45 pst. av befolkningen har vært på teater, musikal eller revy siste 12 måneder i 2012. Figuren under viser utviklingen siden 1997.

Kjelde: Norsk kulturbarometer, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2-2 Personer som har vært på ballett eller danseforestilling, opera- eller operetteforestilling og teater, musikal siste tolv måneder. 1997-2012. Prosent

Nationaltheatret hadde i 2012 216 000 publikummere på sine forestillinger i 2012. Dette er en økning fra 2011 og i forhold til gjennomsnittet de siste 5 årene på 198 000. Publikumstallene for 2012 viser et høyt belegg på alle scener – snitt på 82 %. Tabellen under viser Nationaltheatrets besøksstatistikk for perioden 2008-2012.

Tabell 2-3 Nationaltheatrets besøksstatistikk for perioden 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Snitt
Antall forestillinger	771	756	707	816	853	795	781
Antall publikum	212 365	183 397	195 004	182 215	216 492	209 873	197 895
Antall publikum egne scener	191 129	177 057	192 503	178 264	203 912	198 037	188 573
Billettinntekter (1 000 kr)	34 115	31 363	38 584	33 762	38 755	42 634	35 316
Antall egne produksjoner	57	49	53	51	54	54	53

Nationaltheatret har salgs- og aktivitetsstatistikker som viser antall forestillinger, publikumsantall, prosentuell salgsbelegg, billettinntekter og gjennomsnittlig billettpris på den enkelte oppsetning og scener. Likeledes føres det sammendrag av aktivitet, publikumsbesøk, prosentuell belegg og billettsalg over de senere år. Det føres også statistikk som går tilbake til 90-tallet på mange av de samme parametrene. Disse statistikkene legges bl.a. i rapporteringen til Kulturdepartementet.

Nationaltheatret har også gjennomført publikumsundersøkelser (fra 2010 og 2008) som gir informasjon om publikum ved teatret. Det er innhentet informasjon om aldersgrupper, fordeling av kjønn, hvor de bor, utdanning, husstandsinnkomst og bakgrunn.

Det foreligger ikke prognoser over forventet besøkstall ved teatre i et 50-års perspektiv. Ovennevnte statistikk og undersøkelser viser imidlertid at befolkningens bruk av teater er stabilt eller økende, og fremtidig besøkstall vil naturlig være avhengig av i hvilken grad teatrene kan skape attraktive kultur-opplevelser som er konkurransedyktige med øvrig tilbud til befolkningen. Denne problemstillingen er kort belyst i rapporten fra Blue Node Theatre Consultants & Engineers:

"Nowadays, theatres are competing with multiple forms of entertainment like cinemas, museums, entertainment parks, music, comedy, sports, bars, clubs etc.

The entertainment industry is changing fast. New technologies inventions are influencing the way we define entertainment. Nowadays it takes more to make people feel entertained. Theatres have to adapt to this development like any other entertainment establishment."

"So the first step to keep traditional theatre alive is to modernise them the main stages and their auditoria. The second step is to design complementary performance spaces that allow staging modern performance that cannot be realized in traditional proscenium theatres."

Som eksempel på hva et attraktivt tilbud kan bety for publikumsinteressen er følgende hentet fra Sveriges Radio 21. august 2013.

Spotlight London - från Shakespeare till Helen Mirren

Onsdag 21 augusti 2013 kl 14:03

Musiken i programmet ▼

The Shed är The National Theatre's nya experimentscen för unga dramatiker Foto: Kerstin Berggren

Teater är hett i London och en ny, ung publik lockas till föreställningarna. När National Theatre och Punchdrunk Theatre i våras släppte biljetterna till sin gemensamt producerade föreställning i en gammal industrifastighet i Paddington såldes 50.000 biljetter på 36 timmar.

Detta är bara ett av många exempel på att det just nu är medvind för teatern i London. Till stor del beror framgångarna på just National Theatre, Englands nationalscen. Under de senaste tio åren har teatern under Nicholas Hytners ledning producerat succéföreställningar på löpande band. Flera av dem har så småningom flyttats till det kommersiella West End där de fortsatt att locka storpublik och dragit in pengar till National Theatre. Föreställningen "WarHorse" till exempel har de senaste åren stärkt nationalscenens kassa med omkring 30 miljoner kronor årligen.

I fyra program med rubriken "Spotlight London" tar Kerstin Berggren med lyssnarna på en resa framför och bakom kulisserna i ett av världens vitalaste teaterlandskap. Regissörer, skådespelare och kritiker kommer till tals och i den första delen av serien får lyssnarna möta bland andra National Theatres chef Nicholas Hytner.

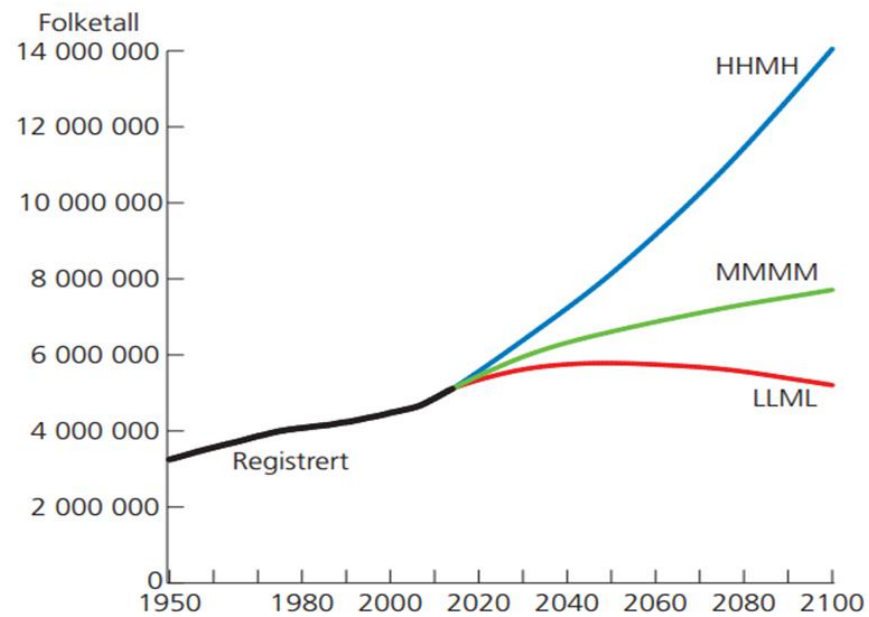
Figur 2-3 Utklipp fra Sveriges radio (<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/239764?programid=767>)

2.4.3 Befolkningsvekst

Statistisk sentralbyrå (SSB) [10] har i de nye befolkningsframskrivingene, beregnet Norges befolkning fram til 2100 nasjonalt og fram til 2040 for kommunene. Det fremgår av framskrivingen at den raske befolkningsveksten trolig vil fortsette noen år framover, men avta etter hvert. Ifølge

mellomalternativet, som er SSB hovedalternativ, vil det være 6,3 millioner innbyggere i Norge i 2040, 7,1 millioner i 2070 og 7,7 millioner i 2100. Usikkerheten knyttet til innvandringen er imidlertid stor.

Befolkningsveksten er vist i figuren under.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

	Middels nasjonal vekst		Lav nasjonal vekst		Høy nasjonal vekst	
	Folketall mill.	Pst. vekst	Folketall mill.	Pst. vekst	Folketall mill.	Pst. vekst
2014	5,1		5,1		5,1	
2040	6,3	24 %	5,8	14 %	7,2	41 %
2070	7,1	39 %	5,7	12 %	10,3	102 %
2100	7,7	51 %	5,2	2 %	14,0	175 %

Figur 2-4 Folkemengden framskrevet til 2100 under ulike forutsetninger (kilde ssb.no)

For kommunene er veksten i befolkningen beregnet fram til 2040. For Norge vil veksten frem til 2040 være hhv. 14, 24 og 41 % for de tre hovedalternativene. I følge publikumsundersøkelsen fra 2010 [11] er 8 av 10 besøkende ved teatret fra Oslo og Akershus.

I tabellen nedenfor er folketallet for Norge, Oslo kommune og kommunene i Akershus samlet sett vist (oppgitt i 1000 innbygger).

Tabell 2-4 Befolkningsvekst frem til 2040 (kilde ssb.no), 1 000 innbyggere

	2014	2040					
		Middels nasjonal vekst		Lav nasjonal vekst		Høy nasjonal vekst	
Norge	5 100	6 300	24 %	5 800	14 %	7 200	41 %
Oslo kommune	634	829	31 %	758	20 %	954	50 %
Akershus fylkeskommune	576	753	31 %	686	19 %	859	49 %

Bedre kommunikasjon til Oslo både i form av bedre veger, kollektivtilbud og flyforbindelser tilsier at det potensielle publikumsgrunnlaget vil øke ytterligere.

2.4.4 Nationaltheatrets samfunnsoppdrag

Nationaltheatret gjennomførte høsten 2012 et forarbeid for å tydeliggjøre sitt samfunnsoppdrag og utvikle en policy for samfunnsansvar og mulig prosess for dette. Status i dette arbeidet er beskrevet i styresak 11/13 (notat av 6. mars 2013).

Som utgangspunkt for beskrivelsen av samfunnsoppdraget ligger teatrets formålsparagraf, de føringer som er gitt av Kulturdepartementet for scenekunstfeltet og teatrets tilskuddsbrev. Videre vises det til teatrets formål og oppdrag beskrevet i kapittel 2.3.4.

2.4.5 Samarbeid - internasjonalt og nasjonalt

Nationaltheatret har gjennom hele sin historie orientert seg og deltatt i en internasjonal sammenheng i tillegg til den lokale, regionale og nasjonale orienteringen. Med Ibsenfestivalen og et etterhvert voksende og bredere nettverk er Nationaltheatrets internasjonale posisjon styrket.

Teatrets satsning på Ibsenfestivalen siden 1990 og gjestespill gjennom ICON-serien (tidligere Samtidsfestivalen), er også uttrykk for å presentere teater av høy internasjonal kvalitet innenfor rammene til Nationaltheatret; tradisjonsrikt og grensesprengende. Ibsenfestivalen regnes av mange for å ha vært arena for regiteatrets gjennombrudd i Norge, og den har åpnet opp teatrets horisont for internasjonale scenekunstnere som arbeider fritt med utgangspunkt i klassikerne, i særdeleshet med Ibsen. Ambisjonen for ICON er å presentere det ypperste og mest nyskapende av samtidsorientert scenekunst fra hele verden.

For å synliggjøre omfanget av teatrets samarbeidsorientering nevnes:

- Nationaltheatret er i 2013 invitert inn som medlem i den europeiske teateralliansen Union des Theatres de l'Europe (UTE).
- Ibsenfestivalen og ICON tiltrekker seg hvert år nye og etablerte samarbeidspartnere.
- Samarbeid med Ibsen International Awards.
- Samarbeid med Festspillene i Bergen over mange år.
- Samarbeid med Dramatikkens Hus og Norsk Dramatikkfestival.
- Samarbeid med andre institusjonsteatre, som Riksteatret.
- Samarbeid med frie grupper og produksjonsforetak.
- Samarbeid med kunstfaglige teaterhøgskoler i Skandinavia, både for gjestespill og for praksisplass/diplomoppgave, som KhiO, Akademiet i Fredrikstad-Høgskolen i Østfold, HiNT, Stockholm Dramatiska Högskola.
- Nationaltheatret samarbeider med Dramaten i Stockholm og Cafèteatret i København om et Nasjonalismeprojekt. Dette skal etter planen realiseres i 2014, og inkluderer også samarbeid med NRK, Sveriges Televisjon og Danmarks Radio. Det skal fremføres på en koordinert visningsdag mellom alle landene, teatrene og kanalene.
- Samarbeid med Riksteatret. Deres forestillinger spilles hos oss og våre forestillinger tas ut på turne.
- Samarbeider med private Thalia Teater om turnevirksomhet, som har forestilling «Kunst» på turné.
- Nationaltheatrets ledelse deltar på møteplasser i teater og kulturfeltet, og i akademia og næringsliv.

Som nasjonal institusjon er det avgjørende for teatret å være i kontinuerlig dialog og utveksling med det internasjonale scenekunstfeltet.

2.4.6 Om behovet for repertoar (repertoarteater) og antall scener

Nationalteatret har gjennom hele sin historie spilt forestillinger i såkalt *repertoar*. Repertoar vil si at teatret over lengre tidsperioder veksler mellom å spille flere oppsetninger innenfor den enkelte spilleuke. Bakgrunnen for dette er flere. Dette gir publikum et bedre og rikere teatertilbud over tid, samtidig som det gir teatret mulighet til å spille de oppsetninger som publikum gjerne vil ha mer av over lengre tid og de oppsetninger som har svak publikumsoppslutning kortere. Det spilles tilsvarende repertoarteater ved sammenlignbare institusjoner i Europa.

Ved å spille repertoarteater har teatret også mulighet til å redusere risiko i forhold til å sørge for å holde publikumsbelegget og dermed også billettinntektene i tråd med de økonomiske rammevilkårene. Måten dette gjøres på er ved å forlenge en oppsetning som har godt salg, eller ved å sette inn en tidligere oppsetning som publikum etterspør når publikum svikter en oppsetning i for stor grad. Teatret unngår med dette større tap som følge av publikumssvikt. Tankegangen overføres i en viss grad også til repertoarplanleggingen ved at teatret kan ta risiko også på Hovedscenen med fornyende og utfordrende oppsetninger som ikke har et trygt publikumsgrunnlag, så lenge teatret parallelt spiller oppsetninger hvor det er rimelig å kunne regne med svært godt besøk.

Repertoar er også positivt for de ansatte gjennom muligheten for et større mangfold.

Nationalteatret, som et ledende teater i Norge, må være en attraktiv arbeidsplass for skuespillere etc. Muligheten for å kunne spille repertoar er svært viktige for de ansatte.

Det at teatret spiller i repertoar innebærer i utgangspunktet en mer komplisert logistikk i benyttelsen av alle typer ressurser i teatret – det være seg skuespillere, teknikere, scener og utstyr – enn om det spilles én oppsetning av gangen ("en suite"). Når teatret ønsker forlengelse eller avkorting av spilletiden forsterkes den kompliserte ressursfordelingen ytterligere fordi benyttelse av alle ressurser henger sammen og teatret er avhengig av at alle ressurser kan flyttes på samtidig; det være seg skuespillere, teknikere, forestillinger i prøve og utstyr.

Et repertoarteater er fremtidsrettet ved at teatret kan driftes med større fleksibilitet og et rikere tilbud til publikum, samtidig som dette på en positiv måte utfordrer teatrets kunstneriske og tekniske stab.

Tilsvarende er behovet for flere scener grunnleggende for et teater som Nationalteatret.

Nationalteatret har i dag fire faste scener (5 med bakscenen som benyttes ved enkelte anledninger), og for fortsatt å være et ledende teater må et fremtidig Nationalteatret inneholde flere scener av ulik størrelse. Flere scener er viktig for å kunne spille repertoarteater og for å nå et stort publikum gjennom et mangfold av forestillinger der publikum har et bredt tilbud å velge mellom. Fleksibiliteten som flere scener innebærer, åpner også opp for en større grad av gjestespill, prosjektteater, samarbeid, turneer og internasjonalisering.

Behovet for å kunne spille repertoarteater, sammen med Nationalteatrets erfaringer om besøkstall tilsier et sceneantall på nivå som i dag. For å møte fremtidens etterspørsel er det imidlertid behov for økt publikumskapasitet. Denne økte publikumskapasiteten kan dekkes både gjennom økt antall forestillinger i året og økt antall seter. En viktig forutsetning for økningen av antall forestillinger, gitt dagens antall scener, er etablering av prøvesaler (se kapittel 2.2.3).

2.4.7 Teatret som møteplass

Kulturvirksomheter som teatre, tilfører samfunnet arenaer eller møteplasser som muliggjør offentlig liv. Viktigheten av slike møteplasser er bl.a. beskrevet i Kulturutredningen 2014 [9] - «*Kulturvirksomheter fremmer demokratiet ved å gi arenaer eller møteplasser for offentlig samtale, ved å bidra til oppfyllelse av ytrings- og informasjonsfriheten i samfunnet, ved å bidra til dannelsesprosesser, ved å være katalysatorer for meningsdannelsesprosesser, ved at de har en siviliserende virkning og ved å bidra til «uenighetsfellesskapet».*

Teatre er en del av det offentlige ordskiftet og en sosial arena. Nationaltheatret vil skape engasjement, og være en møteplass der publikum og kunstnere kan snakke sammen, der unge og gamle kan møtes. De vil invitere til debatter, samtaler, konserter og møter med kunstnere.

Nationaltheatret kan gjennom sin sentrale plassering i Oslo sentrum, være en attraktiv møteplass i byen gjennom at byliv og kunst møtes, og således bidra til å gjøre teater tilgjengelig for et stort og bredt publikum. Nationaltheatret må også i fremtiden forholde seg til en mangfoldig virkelighet i Norge og tilby et repertoar som når ut til et bredt publikum. Dette innebærer en utvikling av dagens teater, men også å legge til rette for andre teateropplevelser.

Et teater som blir trukket frem er National Theatre (NT) i London. NT arbeider aktivt med å utvikle publikumstilbudene og ved teatret er det i dag en rekke tilbud utover ordinære forestillinger. Eksempler på dette er:

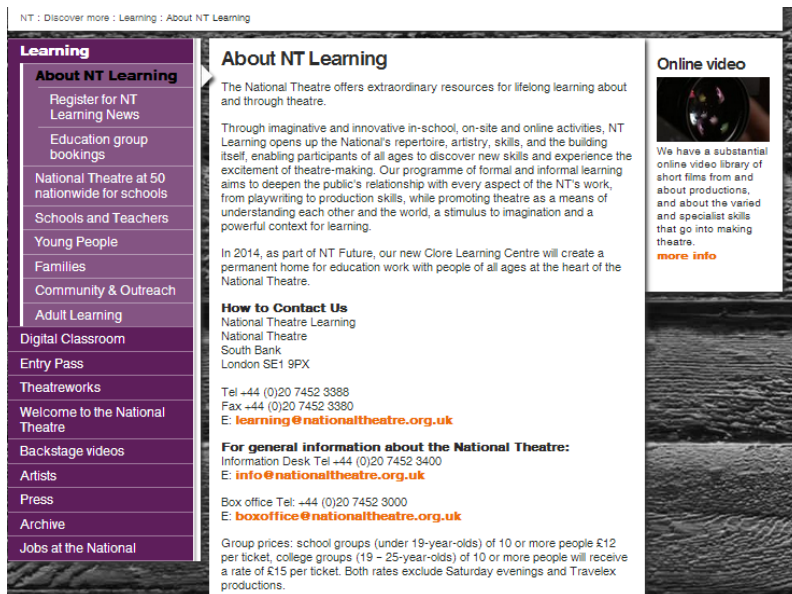
“Learning

NT Learning gives young people across the UK the chance to get involved in every aspect of making theatre. Playwriting, performance, theatre design, production and technical skills: the world of theatre opened up.”

“Platforms

An eclectic programme of pre-performance events celebrates all aspects of the arts, offering the chance to learn about the National's work and discover more about theatre in general. Platforms usually start at 6pm, lasting for 45 minutes - there are occasional afternoon events, usually starting at 3pm.”

Nedenfor er det vist et utklipp fra hjemmesiden til NT (kilde <http://www.nationaltheatre.org.uk/discover-more/learning/about-nt-learning>).

Figur 2-5 Om læringstilbudene ved National Theatre i London

Nationaltheatret har ambisjoner om å bli en tilsvarende møteplass, men tilpasset norske forhold. Følgende forhold er identifisert som viktig for fremtidens teater:

- **Undervisning og formidling.** For å ivareta sitt samfunnsoppdrag vil Nationaltheatret aktivt drive undervisning og formidling. Med undervisning og formidling forstås i denne sammenheng fasiliteter for samling av eksterne grupper for pedagogisk programmer for skolelever og studenter, debatter, foredrag, egne konferanser, seminarer osv.
- **Åpningstider og «nye scenearealer».** Tilbud som foredrag, forestillinger og arrangementer på ulike tidspunkter av døgnet vil gjøre teatret mer attraktivt for nye publikumsgrupper og kan bidra til at flere går i teater. For å åpne opp for nye kulturtilbud og en bredere teateropplevelse, vil en større del av teaterhuset kunne tas i bruk ved at uteområder, vrirmlasjoner, restaurant/ kafe/bar, etc. er fremtidige scenearealer.
- **Serveringsmuligheter mm.** Et moderne teaterhus må ha serveringsmuligheter. Dette gjelder både i forbindelse med tradisjonelle forestillinger, men også som et tilbud for de som besøker teatret i forbindelse med undervisning og formidling. Bispising er videre viktig for at teatret skal ha et tilfredsstillende business-to-business (b2b) tilbud for å sikre gruppesalg på forestillinger. Serveringsmuligheter gir også teatret mulighet for å øke sine egeninntekter. Bibliotek og butikk er også funksjoner som både kan bidra til formidling og egeninntekter til teatret.
- **Digital formidling.** Teatret må være lagt til rette for transmisjoner (digital formidling), se kapittel 2.4.8.
- **Møtearena for offentlig virksomhet og næringslivet.** Offentlig virksomhet og næringslivet har behov for møtearenaer. I dag er Nationaltheatret lite tilrettelagt for slik virksomhet. Det reduserer også potensialet for sponsorinntekter.

2.4.8 Teknologisk utvikling

Teaterbygningene har i prinsippet vært lik hverandre fra barokken til begynnelsen av 1900-tallet med utstrakt bruk av såkalt titteskapsteater. I mer moderne tid har kombinasjoner av titteskap og amfiløsninger blitt bygget. Schaubühne i Berlin og Det Norske Teatret i Oslo er eksempler på slike moderne teaterbygninger. Black Box ble betegnelsen på en nøytral scene som kunne bygges helt om fra forestilling til forestilling der scene og sal kan utformes på ulikt vis og samtidig integrere publikum.

Den teknologiske utviklingen tilsier at fremtidens teater må være tilrettelagt for avansert bruk av lys, lyd, bilde, bevegelige elementer, og fleksible romløsninger:

- Formidlingsteknologi og opptaksutstyr integrert i scenerom for digital formidling av produksjonene fra og til disse
- Utstyr for lyseelementer
- En eller flere av scenen må ha overmaskineri for dekorelementer og lyselementer, sidescene/bakscene, og undermaskineri, dvs. dreiescene, orkestergrav, løftebord

I dagens teateruttrykk brukes det i økende grad projeksjonsapparater til bildeprojeksjoner som en del av det scenografiske uttrykket. Det er også et økende behov for surroundlyd-effekter.

Det er i rapporten fra BlueNode GmbH, Theatre Consultants & Engineers (vedlegg 2) gitt en beskrivelse av hvordan nye scener kan utformes for å ivareta behovet for nevnte fleksibilitet.

Nationalteatret har i de senere år arbeidet aktivt med muligheten for å formidle opptak av teaterforestillinger via digital formidling til hele landet. Teatret gjennomførte den 1. desember 2012 den første digitale live overføring av en teaterforestilling via bredbånd til kinoer i hele Norge. "Folk og røvere i Kardemomme by" ble sett av ca. 5 000 publikummere på 30 kinoer fra Vadsø i nord til Kristiansand i sør, fra Voss i vest til Hamar i øst. Opptakene ble senere benyttet av NRK til fjernsynstransmisjon på NRK1 med 201 000 seere og på NRK Super med 51 000 seere. Digital formidling via bredbånd og/eller fjernsynstransmisjon er en mulighet til å gi hele landet et rikere teatertilbud, og teatret har en uttalt målsetting om å utvikle og gjennomføre slike overføringer på mer permanent basis i fremtiden.

Audiovisuelle løsninger er sentralt i utforming av teatre. I dagens teateruttrykk brukes det i økende grad projeksjonsapparater til bildeprojeksjoner som en del av det scenografiske uttrykket. Det er også et økende behov for surroundlyd-effekter.

2.4.9 Kompetanse; teatret som utdanningsinstitusjon

Utover den høgskoleutdanning som i dag finnes for skuespillere og kunstnere innen teaterfaget, er det ikke grunnutdanning eller høyere utdanning for de øvrige, spesialiserte fagområder man finner i teatret. Dette gjelder både på produksjonsområdet og det tekniske område. På Nationalteatret er over 40 yrkesgrupper representert (lysdesigner, kostymedesigner, etc.).

For at teatrene skal inneha den nødvendige kompetanse på disse fagområder må utdanningen skje i virksomhetene. Dette forutsetter at man kan bygge opp en stab av kompetente medarbeidere over mange år for å sikre at teatret også på disse områdene innehar den kompetanse som kreves for å produsere teaterkunst. Nationalteatret har således en oppgave som utdanningsinstitusjon.

2.4.10 Oppsummering etterspørselsbaserte behov

- Foreliggende statistikker og undersøkelser om besøkstall viser at befolkningens bruk av teater er stabilt eller økende. For å møte fremtidens befolkningsvekst, er det behov for å øke kapasitet.
- Det er behov for bygningsmessige rammevilkår som underbygger Nationalteatrets samfunnsoppdrag.
- Det må legges til rette for at Nationalteatret er en møteplass som muliggjør offentlig liv, herunder fasiliteter for undervisning og formidling.
- Det er behov for å kunne spille repertoarteater og ha flere scener.
- Den teknologiske utviklingen tilsier at fremtidens teater må være tilrettelagt for avansert bruk lys, lyd, bilde, bevegelige elementer og fleksible romløsninger.

2.5 Interessent- og aktørkartlegging

Det er gjennomført en kartlegging av aktører og interessenter som vil ha en rolle i forbindelse med planlegging og gjennomføring av Nationalteatrets oppgradering og utbygging. Følgende definisjon er benyttet:

- **Aktør** - Organisasjon, institusjon eller person, offentlig eller privat, som har en aktiv rolle (oppgaver og ansvar) i prosjektet.
- **Interessent** - Organisasjon, institusjon eller person, offentlig eller privat, som har en interesse av og/eller kan forsøke å påvirke utfallet av prosjektet.

Det er gjennomført intervju med flere av i aktørene og interessentene. I kartleggingen og intervjuene har det vært særlig relevant å avdekke interessentenes særskilte behov, samt eventuelle interessekonflikter.

2.5.1 Aktører

Regjering og Storting

Regjeringen har vedtatt å iverksette en konseptvalgutredning, og skal også beslutte eventuell videreføring av prosjektet i en forprosjektfase. Det er Stortinget som bevilger de økonomiske midler til planlegging og gjennomføring av oppgraderingen og utviklingen av Nationalteatret.

Kulturdepartementet har ansvar for kultur-, kirke-, tros- og livssyn, medie-, idretts-, spill- og lotterisaker og koordinerer statlig frivillighetspolitikk. Kulturdepartementet er ansvarlig for utarbeidelsen av KVVU-en.

Finansdepartementet har utarbeidet veiledere til bruk i utarbeidelse av KVVU-er, og stiller krav til ekstern kvalitetssikring i planleggingsprosessen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for by- og arealpolitikken, bolig- og bygningspolitikken, eiendomsforvaltningen i staten og gjennomføring av en rekke byggeprosjekter.

Miljøverndepartementet har ansvar for regjeringens miljøpolitikk og kulturminneforvaltning.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Miljøverndepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Riksantikvaren har gjort et vernevedtak for Nationaltheatret som legger føringer for utbedring og oppgradering av teaterbygningen.

Oslo kommune, Byrådsavdeling for byutvikling har ansvar for at kommunen har en helhetlig byutviklingspolitikk. Avdelingen driver overordnet og strategisk planlegging innen områdene byfornyelse, kulturminnevern, byggesaker, arealplansaker, kart- og geodata og andre byutviklingsoppgaver.

Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten har ansvaret for kommunens overordnede arealplanlegging, plan- og byggesaksbehandling, kartforvaltning, samt kart- og delingsforretninger.

Oslo kommune, Byantikvaren er kommunens faglige rådgiver i alle spørsmål som gjelder bevaring av arkitektonisk og kulturhistorisk verdifulle bygninger, anlegg og miljøer. Viktigste oppgave er å arbeide for at byens verneverdige kulturminner tas vare på som en naturlig del av all arealplanlegging, byggevirksomhet og forvaltning av det fysiske miljøet.

Statsbygg er statens sentrale rådgiver i bygge- og eiendomssaker, byggherre, eiendomsforvalter og eiendomsutvikler. Statsbygg er bedt (se kapittel 1.3) om å overta ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av Nationaltheatrets hovedbygning. Statsbygg har deltatt aktivt i utarbeidelsen av KVV-en, og har bl.a. hatt ansvar for utarbeidelse av anslag på investeringskostnader.

Ansatte, ledelse og styre

Teatrets ledelse og ansatte har hatt en aktiv deltakelse i utarbeidelsen av KVV-en. Ledelsen har særlig vært sentral i utarbeidelsen av behovsanalysen, mål, krav, mulighetsstudien og alternativene. De ansatte har gjennom tillitsvalgte og verneombud medvirket på de samme områdene gjennom dialog med prosjektledelsen.

Teatrets styre har blitt orientert om planleggingsprosessen underveis.

2.5.2 Oppsummering av intervju med aktører

Det er gjennomført intervju med flere av aktørene; Riksantikvaren, Plan- og bygningsetaten, Byantikvaren og Byrådsavdelingen for byutvikling. Fokus i disse samtalene har vært på aspekter som må vurderes i planleggingen:

- Teatret har en svært sentral plassering i et av byens viktigste byrom, både på akse mot Stortinget og mot Rådhuset.
- Teatret er omsluttet av et verdifullt grøntområde som i utgangspunktet ikke ønskes bebygget. Ved en eventuell utvidelse er det viktig at området og byrommet opprettholdes/styrkes, og at utvidelser skjer på en måte som styrker eksisterende kvaliteter.
- Det er krevende å plassere bygninger over bakken. Mest problematisk vil det være å legge bygg mellom teaterbygningen og Karl Johans gate. Det er også utfordrende å forstyrre fasaden mot nord, inkludert kongeinngangen. For å unngå store bygg over bakken, bør arealer under bakken brukes.

- Noe bygningsmasse over bakken vil kunne aksepteres. Eksempel på dette vil være en paviljong nord/øst for teaterbygningen. Dette kan eventuelt bli en ny inngang med nedgang til nye scene- og publikumsarealer.
- Det er lite ønskelig å fjerne Palten på vestsiden av teaterbygningen for å utbedre varetransporten, men en mulighet kan være en åpning av sideveggene i Palten.
- Det vil være akseptabelt å senke de opphøyde feltene på nordsiden av teatret, noe som må vurderes i forbindelse med nye logistikk-løsning og Palten.
- Muligheter i tilgrensende kvartaler/bygg bør utforskes.

Teatrets ledelse og ansatte har som nevnt deltatt aktivt i utarbeidelsen av utredningen og deres vurderinger er innarbeidet i de enkelte kapitlene. Nedenfor er noen synspunkter som har fremkommet gjennom denne dialogen listet opp:

- Nyskapende teater er en forutsetning for overlevelse på sikt. Internasjonal virksomhet er en økonomisk utfordring men svært viktig for teatrets utvikling.
- Bedre tilgang til prøvesaler i tilknytning til scenene er nødvendig og avgjørende for kunstnerisk utvikling.
- Hver scene bør ha en egen utforming.
- Det er viktig at oppsetninger kan flyttes mellom scenene i huset avhengig av publikumsomfang.
- Det må etableres scener med fleksibilitet mht. hvor publikum og skuespillere skal oppholde seg.
- Barn og unge bør anses som et primært publikum.
- Det må etableres en generell møteplass med et bredt tilbud til publikum.
- Teatret er en viktig arena for ivaretagelse av små yrkesgrupper. I så måte er det behov for et undervisningstilbud.
- Fremtidig oppsetninger vil også ha digitaliserte kulisser; ikke kun fysiske.
- Bedre samhandling mellom byens teatre bør etterstrebes på områder der dette er mulig.

2.5.3 Interessenter

Scenekunstfeltet

For å få et best mulig forståelse av teatrets fremtidige behov er det gjennomført samtaler med en rekke sentrale personer på scenekunstfeltet (innen akademisk, teatersjefer ved andre teatre, norsk teater- og orkesterforening, Kunsthøgskolen i Oslo). I all hovedsak beskrives det et omforent bilde av hvilken rolle Nationalteatret bør ha, og hvilke hensyn som må ivaretas for å videreutvikle teatret som en ledende kulturinstitusjon. De viktigste aspekter som er fremkommet i samtalen er oppsummert nedenfor.

Det er en trend internasjonalt å tilby aktiviteter ut over forestillingene. Teatret skal være en møteplass for å dekke flere behov, med utvidet åpningstid og et mangfoldig tilbud. Å gå i teater skal være en begivenhet utover selve forestillingen.

Teatret skal være en plass som ivaretar menneskes behov for å møtes. Et sted å møtes for «kritisk tenkning», der teatervirksomheten er en kjerne. Teatret er et naturlig møtested fordi det i sitt vesen er en arena for dialog. Utvidet møteplass må derfor prioriteres. Bibliotek er en viktig del av dette.

Det har vært en trend siden 90-tallet å tilby en større opplevelse med flere ingredienser, for eksempel «back stage arrangement» der skuespillere og publikum møtes etter forestilling. Teatret iscenesetter således en hel aften, ikke bare forestillingen.

Nationaltheatret skal ivareta historien, men også være nyskapende. Foregangsteater/ trendsettende teater har i stor grad vært ivaretatt av de små teatrene. Nationaltheatret må imidlertid ha et mangfold mht. scener, både mindre scener for nyskapning/eksperimentelt teater og større scener for mer etablerte stykker. Også klassisk teater vil få nye former i fremtiden og ikke bare foregå i en tradisjonell sal. «Det store fleksible» rommet er fremtidens biscene. Fremtidig befolkningssammensetning, det flerkulturelle, tilsier behov for fleksibilitet mht. scener. Dersom biscener desentraliseres, vil dette gi grunnlag for å skape mer frittstående enheter.

Det er viktig for skuespillere og regissører å ha eksperimentelle arenaer. For å være en attraktiv arbeidsplass må de beste skuespillerne tilbys varierte oppgaver.

Det synes å være enighet om at mangfold er viktigere enn kapasitet, og at det ikke er behov for å bygge en større hovedscene enn i dag.

Det ligger implisitt i navnet at Nationaltheatret har en internasjonal forpliktelse og relasjon. Teatret må være nasjonalt ledende, og derigjennom bygge opp den norske identiteten og være internasjonalt anerkjent. Nærhet til den internasjonale utviklingen må skje gjennom gjensidig utveksling av forestillinger. En biscene bør tilrettelegges for varierte utenlandske gjestespill. Den store og viktige visjonen om et internasjonalt teater blir i dag forhindret av behovet for å spille populære stykker med høye billettpriser på hovedscenen.

Samarbeid/samordning av bl.a. verksteder må utvikles for å redusere produksjonskostnader og sikre at små fagmiljøer overlever. Nationaltheatret bør ta føringen her.

Naboer

Prosjektet kan ha positive ringvirkninger lokalt. Nationaltheatrets naboer er i all hovedsak kontorlokaler, butikker, restauranter, andre kulturtilbud, Universitetet i Oslo og Nationaltheatret stasjon (tog og T-bane). Nærhet til tunneløp er omtalt i vedlegg 2.

Det er gjennomført samtale med Strøksforeningen Studenterlunden, som jobber for å videreutvikle Studenterlunden og attraktivt område for å drive næringsvirksomhet. Strøksforeningen har ambisjoner om at Studenterlunden skal utvikles som destinasjon med tilbud innen unike butikker, restauranter, hoteller og kulturinstitusjoner. Nationaltheatret er representert i foreningens styre.

2.5.4 Idédugnad

For å belyse hvordan ulike bygningsløsninger best kan ivareta teatrets behov i et langsiktig perspektiv, er det arrangert et «idéverksted» med deltakelse fra en rekke aktører og interessenter. Nationaltheatret inviterte styret, Kulturdepartementet, Oslo kommune, Riksantikvaren, Byantikvaren, Statsbygg, ansatte, bedriftsforsamling, sponsorer, venneforening og representanter for scenekunstheltet.

Programmet for verkstedet var to-delt; innlegg fra flere interessenter (blant annet Oslo kommune og Det Kongelige Teater i København) og gruppearbeid der ulike konsepter for scenekunsten, publikum, byrommet, moderne teaterdrift, arbeidsforhold mv. ble diskutert.

Det fremkom gjennom arrangementet flere synspunkter med relevans for utformingen av det fremtidige teatret og som er innarbeidet i utredningen. Det vises også til omtale i mulighetsstudien, se kapittel 5.1.

3. STRATEGIKAPITLET

3.1 Samfunns mål

Samfunns målet skal angi tiltakets påtenkte virkning og uttrykke hvilken samfunnsutvikling tiltaket skal bygge opp under.

Følgende samfunns mål er definert for tiltaket:

Nationaltheatret skal gjennom fremragende scenekunst og varierte publikumsopplevelser styrke og utvikle kulturfeltet i Norge.

I etableringen av samfunns målet er det tatt utgangspunkt i både de normative behovene beskrevet bl.a. i forarbeidene til kulturloven, Ot.prp. nr. 50 (2006-2007) der det fremgår at Regjeringen har en visjon om at Norge skal være en ledende kulturnasjon, og til St.meld. nr. 32 (2007-2008) der det fremgår at Nationaltheatret har et særlig ansvar for å ivareta nasjonale kulturpolitiske interesser på scenekunstmrådet. Videre er Nationaltheatrets strategi om å være det ledende teatret i Norge, utvikle scenekunsten og anerkjennes internasjonalt, lagt til grunn.

Nationaltheatrets bygning ble fredet etter lov om kulturminner i 1983. Viktigheten av bygningen er også beskrevet i brev fra Riksarkivaren i 2010 og i rapport fra Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) i 2008. Byggets viktighet er ikke direkte tatt med i samfunns målet, men inngår i effektmålene.

3.2 Effektmål

Effektmål er et uttrykk for den direkte effekten av tiltaket for brukerne (interessentene). Følgende effektmål er definert for tiltaket:

- 1. Nationaltheatret skal tilby scenekunst av høyeste kvalitet og anerkjennes internasjonalt***
- 2. Nationaltheatret skal engasjere et bredt publikum, være en åpen og aktiv samfunnsaktør og ledende innen publikumsformidling***
- 3. Nationaltheatret skal ivareta kulturhistoriske verdier og medvirke til et vitalt og publikumsvennlig byrom***
- 4. Nationaltheatret skal være tilrettelagt for kompetanseutvikling, effektive arbeidsprosesser og gode arbeidsforhold***
- 5. Nationaltheatret skal være en attraktiv samarbeidspartner for samfunn inkludert næringsliv***

I etableringen av effektmålene er det tatt utgangspunkt i samfunns målet og hovedmålene for scenekunstfeltet (se kapittel 2.3.2), og vist hvilke ambisjoner som er knyttet til en fremtidig situasjon for Nationaltheatret.

Kulturdepartementet har i tilskuddsbrevet for 2014 [30] vist hvilke resultatmål og indikatorer som ligger til grunn for tilskuddet. Disse resultatmålene og indikatorene har gyldighet utover 2013, og årlig rapportering av disse indikatorene vil være viktig også for å måle i hvilken grad effektmålene realiseres.

Nedenfor følger en utdyping av effektmålene. Det er oppgitt enkelte kvantitative størrelser for ønsket fremtidig situasjon, og det er naturlig at måleindikatorene utvikles som en del av den videre prosjektutviklingen.

1. Nationaltheatret skal tilby scenekunst av høyeste kvalitet og anerkjennes internasjonalt
Effektmålet er knyttet til å ivareta de nasjonale målsettingene fra Scenekunstmeldingen og Nationaltheatret ambisjoner om fortsatt være et ledende teater i Norge. Det vises til hovedmål 1 og 2 for scenekunstheltet; 1) Et profesjonelt tilbud av teater-, opera- og danseforestillinger og andre sceneuttrykk over hele landet, og 2) Høy kvalitet gjennom utvikling og fornyelse. Det er en ambisjon om å øke besøkstallene med 50 % fra dagens ca. 200 000 besøkende. I tillegg kan ambisjonen om å være et ledende teater etterprøves gjennom: • Antall søkere til stillinger ved teatret • Teaterkritikk i aviser, etc. • Antall Hedda-pris nominasjoner og priser Nationaltheatret skal anerkjennes internasjonalt: • Antall gjestespill i utlandet minimum 3 årlig • Antall internasjonale gjestespill på Nationaltheatret minimum 6 årlig • Antall utenlandske kunstnere engasjert ved teatret pr. år • Antall invitasjoner til gjestespill i utlandet • Antallet utenlandske anmeldelser av teatrets produksjon og aktiviteter
2. Nationaltheatret skal engasjere et bredt publikum, være en åpen og aktiv samfunnsaktør og ledende innen publikumsformidling
Dette effektmålet er også knyttet til å ivareta de nasjonale målsettingene fra Scenekunstmeldingen og Nationaltheatret ambisjoner om fortsatt være et ledende teater i Norge. Spesielt vises det til hovedmål 3 og 4 for scenekunstheltet; 3) Nå helse befolkningen, og 4) Større mangfold. Det vises også til Grunnloven § 100, sjette ledd: Det offentlige skal tilrettelegge for åpen og opplyst offentlig samtale. Effektmålet kan etterprøves gjennom: • Formidle scenekunst til et bredt publikum • Tilbud til barn og unge, f.eks. gjennom skole- og undervisningsopplegg • Tilbud til andre særskilte grupper • Utvikle strategier og planer for å rekruttere og kvalifisere skuespillere og annet kunstnerisk personale med minoritetsbakgrunn • Utvikle strategier for publikumsarbeid som inkluderer minoritetsbefolkningen • Utarbeide strategier for å sikre at kvinner og menn får like muligheter til kunstfaglige, tekniske og administrative posisjoner Rollen som samfunnsaktør: • Media-barometeret; omtalen av teatrets aktiviteter i mediene er økende. • PR-barometer; journalistenes oppfatning av teatret viser positiv utvikling. • Antall utadrettede kronikker om teatrets aktiviteter/tematikker • Antall kronikker knyttet til samfunns- og kulturdebatten viser økning

3. Nationalteatret skal ivareta kulturhistoriske verdier og medvirke til et vitalt og publikumsvennlig byrom

Dette målet er knyttet til å ta vare på Norges mest representative teaterbygning, samt bidra til at kvalitetene ved et byens viktigste byrom opprettholdes/styrkes. Viktigheten av Nationalteatrets bygning er bl.a. omtalt av Riksantikvaren (RA) og rapport fra NIKU:

- Brev fra RA 18.6.2010:
Nationalteatret er av høy arkitektoniske og kulturhistorisk verdi, og det er av største betydning av man ivaretar de antikvariske verdiene i bygningen.»
- NIKU (Rapport Bygninger og omgivelser nr 25/2008, side 12):
«Samlet vurdering:
Formål: Bevare Norges best bevarte teaterbygning fra 1800-tallet, ivareta eksteriøret og spesielt interiørene i salongen og publikumsarealene slik at disse ikke endres.
Begrunnelse: Bygningen er Norges mest representative teaterbygning av en internasjonal teatertype, meget godt bevart og påkostet, også i internasjonal sammenheng.»

Når det gjelder teatrets sentrale plassering i Oslo, vises det til kapittel 2.5.2.

4. Nationalteatret skal være tilrettelagt for fleksibel teaterproduksjon, kompetanseutvikling, effektive arbeidsprosesser og gode arbeidsforhold

Dette effektmålet er knyttet til et av hovedmålene for scenekunstheltet – Effektiv ressursutnyttelse, med følgende delmål:

- Sikre god økonomistyring og ressursutnyttelse.
- Systematisk egevaluering av resultater og måloppnåelse.
- God forvaltning av bygningsmasse og teknisk utstyr.
- Bredt og systematisk samarbeid mellom institusjonene

5. Nationalteatret skal være en attraktiv samarbeidspartner for samfunn inkludert næringsliv

Nationalteatret har lang erfaring med næringslivssamarbeid, og har som mål å være en aktuell og langsiktig samarbeidspartner. Partnere i næringslivet har bidratt til å realisere flere av teatrets viktigste satsinger, herunder Ibsenfestivalen.

Som en ledende scenekunstinstitusjon og gjennom dette en samfunnsaktør, vil teatre ha relasjoner og samarbeidsavtaler. Dette gjelder både næringslivet der målet kan etterprøves gjennom antall sponsorer og sponsormidler, og antall billetter solgt, men også til samarbeid med skoler osv., ref. effektmål 2.

4. OVERORDNEDE KRAV

Overordnede krav skal sammenfatte de betingelsene som skal oppfylles ved gjennomføringen av prosjektet. Det er tale om to typer krav; krav som utledes av samfunns- og effektmålene og ikke-prosjektspesifikke samfunns mål.

4.1 Krav avledet av samfunns- og effektmål

På bakgrunn av ovenstående samfunns- og effektmål er det definert følgende overordnede krav til i den fremtidige løsningen:

- a) Nationalteatrets bygning skal beholdes som teater
 - Nationalteatrets identitet er i stor grad knyttet til bygningen på Johanne Dybwads plass 1. Det er en grunnleggende forutsetning i konseptvalgutredningen at Nationalteatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes som teater. Som en konsekvens av dette må teatrets identitet fortsatt knyttes til dagens bygning.
- b) Nationalteatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes (til tilstandsgrad 1)
 - På grunn av manglende vedlikehold må oppgradering gjennomføres av hele teaterbygningen. Videre må det gjøres utbedring av bygningstekniske løsninger som for eksempel isolering av tak, ombygging for å bedre driftssituasjonen, utbedring av arbeidsmiljø og samling av funksjoner som trenger nærhet.
 - Elektroinstallasjoner, IKT infrastruktur, varme- og ventilasjonssystemer må erstattes i sin helhet.
 - Brannteknisk anlegg er utdatert og må reetableres.
 - Dagens heiser ivaretar ikke behovet for vare- og persontransport, og nye heisløsninger må etableres.
 - Det må etableres et soneinndelt sikkerhetssystem som ivaretar sikkerheten i bygget og gir en god utnyttelse av teaterets arealer.
 - Støyisolering mellom scenene i dagens bygning må utbedres for å kunne utnytte scene samtidig.
 - Publikumsanfiet til hovedscenen er for flatt og må bygges om for å gi akseptable siktlinjer for publikum, gjelder spesielt barn.
- c) Nationalteatret må være tilrettelagt for repertoarteater
 - Scenearealene (inkl. side- og bakscenearealer) må være tilrettelagt for repertoarteater
- d) Minimum fire spillesaler, tilsvarende antall prøvesaler
 - For å ivareta behovet for fleksibilitet mht. oppsetninger, bredde i tilbudet og nyskaping/utvikling, må teateret ha fire spillesaler med ulik kapasitet, der minst to av salene har fleksibel innredning (såkalt «black box» eller studioscene)
 - Hovedscenen må ha tilstrekkelig arealer for sidescener og bakscene
 - Både for å kunne øke aktiviteten (antall forestillinger) og etablere mer effektive arbeidsprosesser i teatret, må det for hver scene etableres en prøvesal med samme spilleflate som scenen

- e) Teateret skal være en attraktiv møteplass og drive publikumsformidling
 - Teateret må ha vrimlearealer, auditorium, bibliotek, utstillingsarealer og serveringsarealer med tilstrekkelig kapasitet
 - Formidling må kunne gjennomføres for minst fire grupper samtidig
 - Teateret må kunne motta 400 besøkende pr. dag utenom forestillingene
 - Vrimlearealene må ha en samlet kapasitet for å dekke behovet ved parallelle forestillinger
- f) Effektive arbeidsprosesser og driftseffektivitet
 - En bygningsmessig infrastruktur som legger til rette for effektive arbeidsprosesser og driftseffektivitet
 - Hensiktsmessig løsning for inn- og utlasting av varer og kulisser. Dagens situasjon er trafikkmessig svært uheldig og setter begrensninger for gjennomføring av ønsket repertoar
 - Avfallshåndtering som muliggjør sortering og effektiv logistikk
- g) Kapasitet for å møte fremtidens etterspørsel / befolkningsvekst
 - Teatret må ha kapasitet for å møte fremtidens etterspørsel / befolkningsvekst. Kapasiteten (antall seter) bør kunne økes med 50 % i forhold til dagens situasjon og gi muligheten for 20 egenproduksjoner/år
- h) Ta hensyn til kulturminnekrav
 - Nationalteatrets bygning har høy arkitektonisk og kulturhistorisk verdi. Rehabiliteringen og oppgraderingen må gjennomføres i henhold til fredningsvedtak.
- i) Ta hensyn til byakser og byplanmyndigheter
 - Nationalteatret har en svært sentral plassering i Oslo, beliggende på akse mellom Slottet og Stortinget og på akse mellom universitetet og Rådhuset. Tiltaket må ivareta behovet for å sikre en åpen og tilgjengelig by, og at de nasjonale, historiske symbolbygningene og byrommene fremstår med helhetlig kvalitet.
- j) Teatret skal medvirke til å skape et vitalt og publikumsvennlig byrom (byutvikling)
 - Nybygg må fremstå med en arkitektur og utforming av utearealer, der hensynet til eksisterende teaterbygg og dets omgivelser er ivaretatt visuelt på en god måte.
- k) Fremtidsrettet teaterteknikk
 - Formidlingsteknologi og opptaksutstyr må være integrert i scenerommene for digital formidling av produksjonene fra og til disse
 - Hovedscene og en av bisenene må ha nødvendig overmaskineri for dekorelementer og lyselementer
 - Alle scener må ha utstyr for lyselementer
 - Hovedscene må ha nødvendig undermaskineri, dvs. dreiescene, orkestergrav og løftebord
 - Minst en av bisenene må ha underscene
- l) Universell utforming og tilgjengelighet
 - Universell utforming må etableres i den grad dette er mulig innenfor de begrensninger teaterbygningen gir

m) Miljø- og energikrav

- Nybygg skal overholde kravene til passivhus
- Eksisterende bygning skal rehabiliteres iht. gjeldende krav

n) Gode arbeidsforhold og godt arbeidsmiljø

- Tilstrekkelig arealer og tilpassede arbeidsplasser for de enkelte yrkesgruppene, herunder tilrettelagt for kompetanseutvikling
- Ivaretagelse av sårbare yrkesgrupper gjennom samarbeid med andre institusjoner

o) God tilgang til kollektivtransport og bymessig infrastruktur

- Etablering av nye teaterbygninger må skje i nærheten av kollektivtransport, fortrinnsvis skinnegående
- Det må etableres av- og påstigningsmulighet med bil og buss i nærheten av teaterbygningene

4.2 Ikke prosjektspesifikke samfunns mål – Rammebetingelser for tiltaket

I tillegg til ovenstående krav utledet av målene for prosjektet, er det gitt følgende betingelser:

- Rehabiliteringen og oppgraderingen skal gjennomføres i henhold til foreliggende fredningsvedtak
- Utbyggingen må gjennomføres med fokus på lav miljøbelastning mht. energibruk, materialbruk og arealeffektivitet, og i overensstemmelse med gjeldende forskrifter og regelverk.

Det er en grunnleggende forutsetning i konseptvalgutredningen at Nationaltheatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes som teater.

5. MULIGHETSSTUDIE

I dette kapitlet spennes mulighetsrommet ut for hvilke bygningsmessige tiltak som kan legge til rette for en ønsket utvikling av Nationaltheatrets virksomhet. Hensikten med å identifisere mulighetsrommet er å sikre at flest mulig prosjekter alternativer blir belyst og vurdert før det besluttet hvilke som er realistiske.

Mulighetsrommet er definert av behov, mål og krav sett i sammenheng.

Fremgangsmåten er å beskrive alle ulike prosjekter alternativer og vurdere disse mot de overordnede kravene. Denne vurderingen legges til grunn for valg av hvilke alternativer som utgår og hvilke alternativer som skal behandles videre i alternativanalysen.

5.1 Kartlegging av mulighetsrommet

For å undersøke mulighetsrommet er det gjennomgått dokumentasjon, avholdt møter med Nationaltheatrets ledelse, ansatte og interessenter, og gjort søk på internett. Det er også gjennomført egne møter med interessenter (se kapittel 2.5.2). Særlig møtene med Oslo kommune og Riksantikvarene har vært viktige for å kartlegge mulighetsrommet.

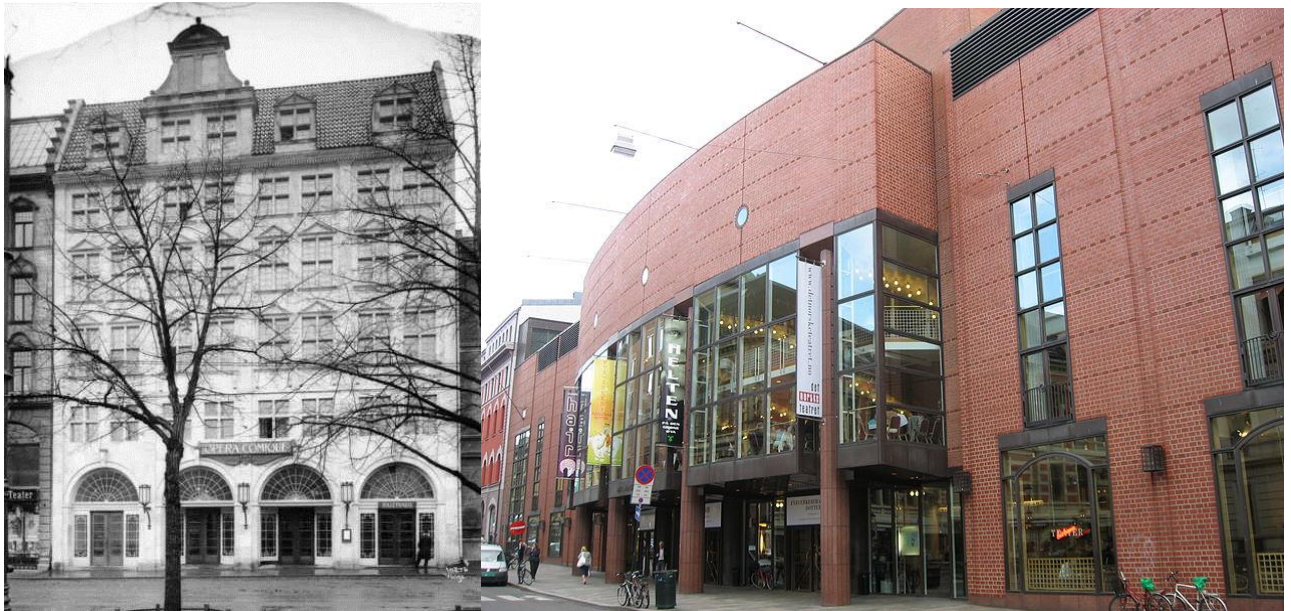
Videre gjennomførte Nationaltheatret 15.8.2013 et idéverksted på Hovedscenen. Tema for idéverkstedet var å få belyst hvordan ulike bygningsløsninger best kan ivareta teatrets behov i et langsiktig perspektiv. Invitasjon og invitasjonsliste til idéverkstedet er vedlagt, se vedlegg 5.

Det er også hentet inn to konkrete vurderinger for å avklare hvilke muligheter som finnes i dagens hovedbygning:

- Notat fra Statsbygg av 29.10.2013 «Innspill til mulighetsrommet og alternativanalyse» som gir oversikt over kjente begrensninger ved utbygging i umiddelbar nærhet av Nationaltheatret og ved å senke gulvet under Hovedscenen. Se vedlegg 2.
- Notat fra Franz Karl i BlueNode GmbH av 12.11.2013 «Report on the possibilities of the redevelopment of the existing theatre and the new development of a complementary building» som beskriver dagens teatertekniske situasjon ved teatret og muligheter for å modernisere anlegget til et teater for fremtiden. Se vedlegg 2.

5.2 Eksempler på tiltak andre steder

Det er ikke uvanlig at scenekunst- og konsertbygg ikke lenger har fysiske forutsetninger for virksomheten bygget huser. Det har sammenheng med at de i mange tilfeller ble bygget på 1800-tallet eller tidlig 1900-tall, som også er tilfellet for Nationaltheatret (bygget i 1899). Nedenfor er det vist eksempler på hvordan modernisering er løst ved andre kulturinstitusjoner. Der ikke annet er opplyst, er opplysningene hentet fra Wikipedia.

Det norske teatret i Oslo flyttet ut og forlot teatret Stortingsgata 16 (foto over t.v.: Wikipedia) fra 1916 og inn i nytt formålsbygd teater i 1985 (foto over t.h.: Hans A. Rosbach/Wikipedia).

Den Norske Opera flyttet fra Folketeaterbygningen (foto over t.v.: Kjetil Ree/Wikipedia) oppført 1935 til nytt teaterhus i Bjørvika (foto: Wikipedia).

Opéra Nouvel i Lyon åpnet i 1993 og var bygget på toppen av den gamle operaen fra 1931 (foto over: Ludovic Courtès/Wikipedia).

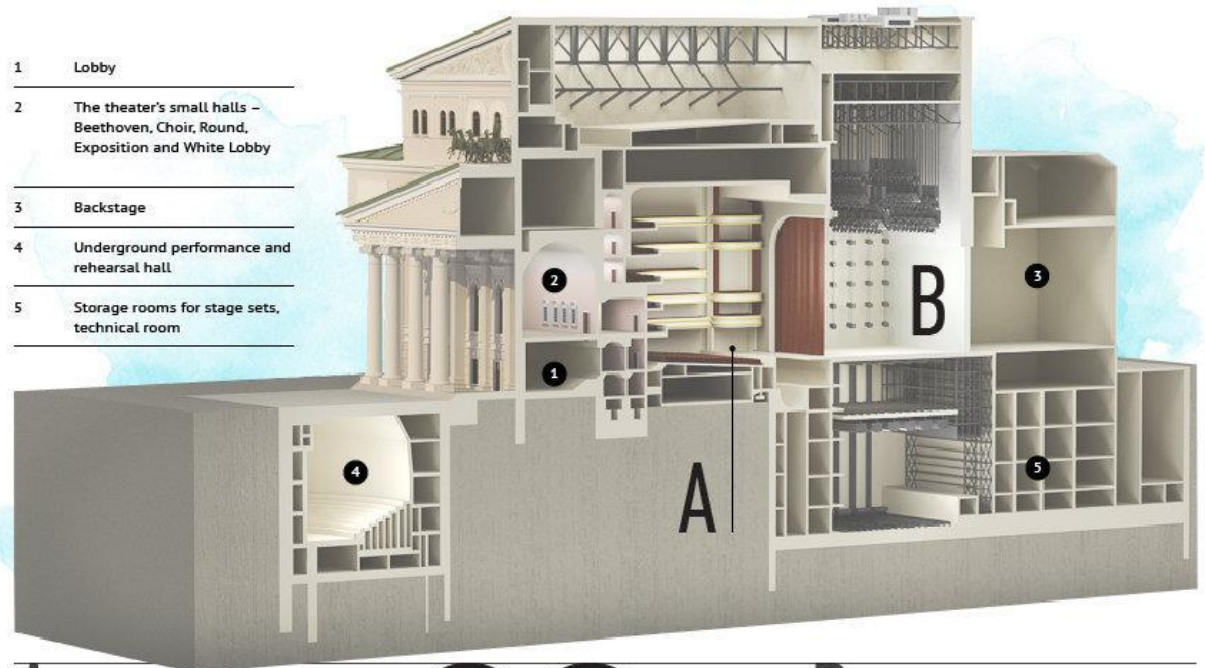

Bolsjojteateret i Moskva ble grunnlagt i 1776 (bilde fra tidlig 1800-tall over t.v.: Wikipedia). Teatret var fra 2005 til 2011 stengt for renovering. I følge det tyske magasinet Der Spiegel [23] var kostnaden USD 1,1 milliarder (NOK 6,5 milliarder). Arealet til teatret skal ha blitt doblet ved å bygge under bakken, slik at teatret fremstår uendret i bybildet (foto fra 2012 over t.h.: A. Savin/Wikipedia).

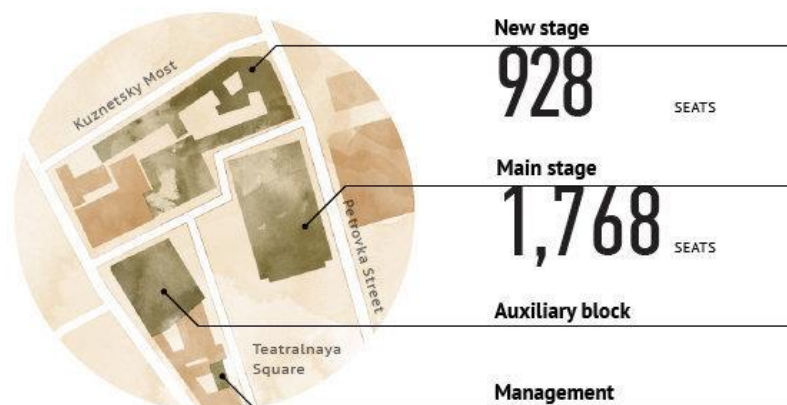
På neste side er ombyggingen av Bolsjojteatret illustrert (kilde: RIA Novosti/en.ria.ru). I dag er teatret lokalisert over og under bakken, og i nabolokaler. Det går også frem at ved renoveringen fikk Apollo ny krans og nytt fikenblad.

Bolshoi Theater after renovation

The theater's area has doubled after the six-year renovation

A		80	THOUSAND SQ. M.	B	
Seating layout				Main stage	
length (including the orchestra pit)	29.8 m		Bolshoi's square area after renovation	depth	22.8 m
width	31.0 m			width	39.3 m
height	19.6 m			height	289 m
				elevation	4°

The horses in Apollo's Quadriga have been given new hooves. Apollo now sports a new wreath and a new fig leaf

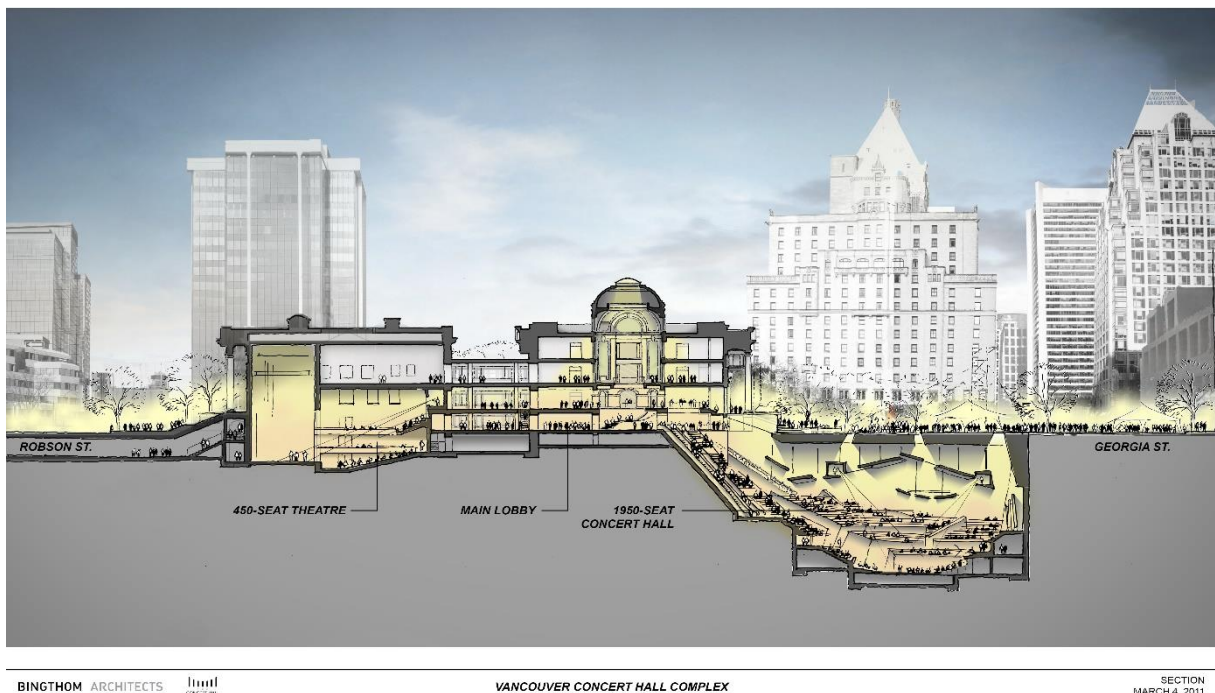
Mariinskijteatret i St. Petersburg åpnet i 2012 en ny scene, **Mariinskij II**, i et bygg som ligger ved siden av hovedbygningen fra 1860 (foto over: Diamond Schmitt Architects). Mariinskij II's design skal ifølge arkitekten skape en ramme for Mariinskis hovedbygning i bybildet. Innenfra det nye bygget er det vidstrakt utsikt til det gamle bygget.

Concertgebouw i Amsterdam ble renoverert 1985 til 1988 med en ny hovedinngang bygget med en glasslobby utenpå fasadens sørside (Foto over: Bureau Monumenten & Archeologie, Amsterdam)

Det Kongelige Teater i København åpnet 2008 et nybygg, **Skuespilhuset** (Foto over t.h.: Wikipedia), i tillegg til bygningen på Kongens Nytorv fra 1874 (Foto over t.v: Hansjorn/Wikipedia). Det er 650 meter til fots mellom byggene. Det kom frem under idéverksted 15.8.2013 at det nye Skuespilhuset og det gamle teatret på Kongens Nytorv i offentligheten oppleves som to ulike institusjoner.

I Vancouver er det foreslått å bygge en ny konserthall med 1950 seter under bakken ved **Vancouver Art Gallery** (bilde og opplysninger fra <http://www.journalofcommerce.com/article/id43258>).

5.3 Om mulighetsrommet

Utgangspunktet for konseptvalgutredningen er hvilke rammevilkår landets nasjonalteater bør ha i perioden 2020-2070 for å utføre sin samfunnsrolle. De overordnede kravene beskrevet i kapittel 4 er førende for hvilke alternativer som er relevante å utrede. Et eksempel er kravet om at Nationaltheatrets bygning på Johanne Dybwads plass skal rehabiliteres og oppgraderes som teater. Et slikt krav utelukker et alternativ der alt bygges nytt.

Utover rehabilitering og oppgradering av hovedbygningen, er det flere overordnede løsningsvalg som må gjøres:

- Hvordan kan dagens bygning best fungere?
- Hvilke funksjoner kan eller bør plasseres utenfor dagens bygning, enten i direkte tilknytning, eller andre steder?
- Hva er realistiske muligheter for tilleggslokaler i umiddelbar nærhet av nåværende bygning?
- Kan det etableres fellesfunksjoner med andre scenekunstinstitusjoner til felles nytte?

5.3.1 Muligheter i dagens bygning

Det er identifisert ulike muligheter for Hovedscenen:

- Nødvendige oppgraderinger av Hovedscenen. Vedlikeholdsetterslepet tas igjen. Bygningens funksjoner og romdisponering opprettholdes som i dag. Dette gjør at man kan videreføre dagens virksomhet på Hovedscenen.
- Begrenset ombygging av Hovedscenen. I tillegg til nødvendige oppgraderinger, gjøres bygningsrelaterte tiltak for å få bedre funksjonalitet. Ved en begrenset ombygging vil man ikke skaffe tilstrekkelig arealer på Hovedscenen for å møte fremtidens krav til sceneareal og teaterteknikk. Dette er mest aktuelt dersom det ikke er mulig med en omfattende ombygging av hovedscenen, eller det ikke er mulig å bygge nødvendig undermaskineri med dreiescene, orkestergrav og løftebord, for eksempel på grunn av grunnforhold.
- Omfattende ombygging av Hovedscenen. Her bygges nødvendig overmaskineri og undermaskineri, slik at fremtidens krav til teaterteknikk tilfredsstilles, samt vesentlig utvidelse av scenearealet. Med dagens informasjon mener Statsbygg det kan være mulig å senke gulvet under Hovedscenen, men at det vil være komplisert og kostbart. Det er imidlertid ikke gjort detaljerte tekniske vurderinger av dette.

Et prosjekt der kun nødvendige oppgraderinger av Hovedscenen gjennomføres, er i analysen behandlet som nullalternativet. Dette vil sikre at dagens ytelse kan videreføres og at Riksantikvarens fredningsvedtak etterleveres. Et slikt prosjekt vil ikke utbedre mangler med tilgjengelighet/universell utforming, gi tilfredsstillende fasiliteter for fremtidig teaterdrift, eller gi tidsmessige publikumsfasiliteter.

Verken begrenset eller omfattende ombygging av Hovedscenen vil alene romme tilstrekkelig funksjoner for å møte kravene til teaterproduksjon, teaterteknikk og publikumsarealer. Det vil derfor være behov for tilleggsarealer.

5.3.2 Tilleggsarealer i umiddelbar nærhet

Muligheter for tilleggsarealer rundt Nationalteatret begrenses av bygningsmessige forhold med kabelføringer, grunnforhold og tunnellop i bakken, og reguleringsmessige forhold for området. Dette er beskrevet i Statsbyggs notat av 29.10.2013, vedlegg 2, og i NGIs rapport av 3.10.2014, vedlegg 8. Dersom man skal benytte nabolokaler tilkommer tomteervervskostnader, som vurdert i DTZs prisvurdering fra mars 2014, vedlegg 7.

Muligheter under bakken:

- Mulighetene for å etablere store bygningsvolumer under bakken er begrenset. Mest begrensende er jernbane- og t-banetunnelen som går rett nord for Nationalteatret. Området øst for Nationalteatret, mot Spikersuppa, gir muligheter for å bygge større volumer under bakken. Deler av dette arealet ble i 1997 regulert for «teater-under terrengnivå». Grunnen her består primært av leire med stedvis sandlag over et bergnivå som ligger 10 til 35 meter under terreng. Risikoen for

setningsskader i omliggende bygg øker jo dypere man graver, og særlig når man treffer sandlag eller berg. En eventuell byggegrop (opp til 22 m under terreng) vil ligge tett inntil bytrafikk, bygninger og publikumsarealer. Det vil være komplisert å etablere en stor byggegrop under bakken i dette området, både med hensyn til teknisk gjennomføring og transport av masser. Det vurderes imidlertid at mindre arealer kan etableres på dette området, uten høy risiko ifm. gjennomføring og konsekvenser for omkringliggende bygninger.

Muligheter over bakken:

- Over bakken, i Studenterlunden nord for Nationalteatret og i Spikersuppa øst for Nationalteatret, er arealene regulert til friområde. Det er også en klausul fra 1858 om at tomten ikke skal bygges uten samtykke fra alle grunneierne i Karl Johans gate. I KVVU-en er det likevel lagt til grunn at det vil være mulig å etablere en mindre bygning over bakken utenfor dagens bygning for å få bedre kontakt med publikum.

Muligheter i nabolokaler:

- Det kan være muligheter for utvidelse i nabokvartalene, f.eks. i Karl Johans gate, Universitetsgata, Klingenberggata eller Stortingsgata. Ved utbygging i et nabokvartal kan man miste den direkte tilknytningen fordi en passasje under terreng kan bli lang og/eller komplisert å bygge. Flere nabokvartaler anses likevel nære nok til at publikum og ansatte vil oppleve løsningen som en samlokalisering.
- DTZ har i vedlegg 4 vurdert prisnivået i området. I KVVU-arbeidet er det ikke gjennomført samtaler med noen eiendomsbesittere.
- I noen av dagens nabolokaler finnes det eldre teaterscener, f.eks. i Stortingsgata 16 som Det Norske Teatret flyttet fra i 1985. Etter Nationalteatrets teaterfaglige vurdering tilfredsstiller disse scenene ikke kravene til moderne teaterdrift, som omtalt i kapittel 4. Tilsvarende gjelder for eventuell scene i Ibsenmuseet som vurderes i Arbins gate 1 i Oslo.

5.3.3 Tilleggsarealer andre steder

Å bygge tilleggsarealer et eller flere andre steder vurderes som en mulighet. Det er i denne utredningen ikke diskutert nøyaktig hvor tilleggsarealer kan ligge. Tilleggsarealer andre steder vil ikke fullt ut tilfredsstille alle kravene angitt i kapittel 4:

- Å realisere tilleggsarealer som ikke er i umiddelbar nærhet vurderes å ikke fullt møte kravet om at Nationalteatret skal rehabiliteres og oppgraderes som teater, fordi det er fare for at tyngdepunktet og teatrets identitet blir flyttet til et annet sted.
- Hovedscenen vil i begrenset grad få nye og tidsriktige publikumsarealer/utadrettede tilleggsarealer. Dette innebærer at det kan være vanskeligere å drive publikumsformidling og medvirke til et vitalt og publikumsvennlig byrom.
- Når man sprer Nationalteatrets spillesteder kan det bli vanskeligere å møte kravet om at teatret skal være tilrettelagt for repertoarproduksjon på en effektiv måte. Dette gjelder særlig hvis man etablerer teatret med satellitter.

En mindre utbygging annet sted for kun å erstatte f.eks. dagens Malersal og etablere prøvesal, vurderes som uaktuelt. Selv om et slikt alternativ vil kunne løse noe av dagens utfordringer med universell utforming, møter det ikke kravene om publikumsfasiliteter, kapasitet og sceneareal.

5.3.4 Utflytting fra dagens bygning

Nytt hovedbygg for Nationalteatret og utflytting fra dagens bygning er en mulighet. Teknisk sett er det et alternativ for Nationalteatrets virksomhet å etablere seg i en ny formålsutformet bygning. Utflytting vil bryte med kravet om at Nationalteatret skal rehabiliteres og oppgraderes som teater, og anses som uaktuelt.

5.3.5 Endre antall scener

Vi har vurdert muligheten for å øke eller redusere antall saler. I dag har Nationalteatret fire scener: Hovedscenen, Amfiscenen, Malersalen og Torshovteatret. I tillegg kommer Bakscenen som benyttes ved enkelte anledninger. En reduksjon i antall scener vil ikke møte kravet om fleksibilitet mht. oppsetninger, bredde i tilbudet og nyskaping/utvikling.

Med fire nye eller ombygde scener, og hensiktsmessige prøvesaler, kan Nationalteatret øke kapasiteten vesentlig gjennom flere forestillinger på hver scene. En økning i antall saler vil derfor overoppfylle kravet.

Vi har derfor valgt å gå videre med fire scener. En økning i antall i antall scener er behandlet under realopsjoner.

5.4 Eierskap og drift av bygning og utstyr

Det finnes flere løsninger for eierskap, og forvaltning, drift og vedlikehold (FDV):

1. Nationalteatret har fortsatt eierskap og/eller ansvar for FDV. Dette er dagens organisering.
2. Statsbygg overtar eierskap og/eller ansvar for FDV. Dette er en forvaltningsmodell som Nationalteatret foreslo i 2010.
3. En annen profesjonell eiendomsforvalter overtar eierskap og/eller ansvar for FDV. Løsningen kan gå så langt som at eiendomsforvalteren overtar ansvaret for utbyggingen i et offentlig-privat samarbeid (OPS) der Nationalteatret inngår en langsiktig kontrakt med en avtalt leie. Om ønskelig kan Nationalteatret overta som eier av bygget etter endt leieperiode.

I 2. og 3. løsning er det mulighet for å skille mellom ansvar for «indre og ytre FDV», og mellom teaterteknisk utstyr og ordinært utstyr, slik at Nationalteatret kan beholde ansvar for deler av driften av bygg og utstyr.

Statsbygg ble i 2010 bedt om å overta ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av Nationalteatrets hovedbygning. Dette forutsetter at det ikke er vedlikeholdsetterslep, slik at bygningsmassen er på tilstandsgrad 1 eller 0.¹

Alternativanalysen tar ikke stilling til hvilken løsning som er å foretrekke.

5.5 Verkstedfunksjoner

Følgende alternativer er identifisert for verkstedene som i dag er på Brobekk, ca. 10 km øst for Nationalteatrets hovedbygning:

1. Beholde dagens verksteder på Brobekk

¹ Tilstandsgradene går fra null til 3, der null er nybygg og tilstandsgrad 3 krever utbedringer innen kort tid. På tilstandsgrad 1 er det normal slitasjen, men ikke behov for strakstiltak. Se NOU 2009: 6.

2. Inkludere verkstedene i ny utbygging
3. Etablere verksteder som fellesfunksjoner med andre sceneinstitusjoner

Dagens verkstedlokaler på Brobekk vurderes av Nationalteatret som funksjonelle og rimelige. En eventuell samlokalisering av verkstedene på Brobekk med Nationalteatrets øvrige virksomhet vil kreve utbygging av betydelig areal. Nationalteatrets spillested/spillesteder vil etter all sannsynlighet lokaliseres sentralt i bybildet på et sted med relativt høye tomtepriser og investeringskostnader. Å plassere verksteder samme sted må derfor forventes å bli vesentlig dyrere enn å beholde dem på Brobekk. Alternativ 2 over vurderes derfor som uaktuell.

Brobekk gir også nødvendig fleksibilitet ved en etablering av felles verksteddrift med andre scenekunstinstitusjoner, noe Riksteatret og Nationalteatret planlegger. Verkstedene på Brobekk er derfor beholdt på Brobekk i alle alternativene.

5.6 Vurdering av mulighetene

Med utgangspunkt i drøftingen over er det identifisert og vurdert seks løsningsmuligheter, etter å ha tatt vekk uaktuelle alternativer som mindre utvidelse annet sted, utflytting fra dagens bygning og endring av antall saler. En mer grundig beskrivelse finnes i alternativanalysen i kapittel 6.1.

1. **Videreføring av dagens situasjon:** Et rent nullalternativ med kun nødvendige oppgraderinger for å videreføre dagens virksomhet på Nationalteatret.
2. **Enkelte funksjonsforbedringer:** Et nullpluss-alternativ der det i tillegg til de nødvendige oppgraderingene i nullalternativet, gjøres bygningsrelaterte tiltak for å få bedre funksjonalitet.
3. **Utvidelse nært:** En utvidelse i umiddelbar nærhet med ny Amfiscene og to prøvesaler. Nye arealer til publikum, teknisk og andre støttefunksjoner. Malersalen flyttes til dagens Amfi.
4. **Større utvidelse nært:** Større utvidelse i umiddelbar nærhet med ny Amfiscene og ny Malersal og to nye prøvesaler. Samtidig gjøres gamle Amfi om til prøvesal. Noe mer arealer til publikum, teknisk og andre støttefunksjoner.
5. **Satellitalternativet:** Noe større utvidelse et annet sted med ny Amfiscene og ny Malersal og to nye prøvesaler. Samtidig gjøres gamle Amfi om til prøvesal. Nye arealer til publikum, teknisk og andre støttefunksjoner.
6. **Større utvidelse adskilt:** Stor utvidelse annet sted med ny Amfiscene, ny Malersal, nytt Torshovteater og 3 nye prøvesaler.

I tabellen under er det en vurdering av hvordan alternativene tilfredsstiller kravene.

I vurderingen av hvert enkelt krav, er følgende fargekoder benyttet:

- Grønn: Kravet vil med stor sannsynlighet være tilfredsstilt
- Gult: Det er usikkert om kravet vil bli tilfredsstilt, eller kravet er delvis dekket
- Rødt: Kravet vil med stor sannsynlighet ikke være tilfredsstilt.

Tabell 5-1 Vurdering av mulighetene opp mot kravene

	Nullalternativet	Nullpluss-alternativet	Utvidelse nært	Større utvidelse nært	Satellitalternativet	Større utvidelse adskilt
Nationalteatrets bygning skal beholdes som teater (identitet)						
Nationalteatrets bygning skal rehabiliteres og oppgraderes (tilstandsgrad 1)						
Tilrettelagt for repertoarteater						
Minimum fire spillesaler, tilsvarende antall prøvesaler						
Teateret skal være en attraktiv møteplass og drive publikumsformidling						
Effektive arbeidsprosesser og driftseffektivitet						
Kapasitet for å møte fremtidens etterspørsel / befolkningsvekst						
Hensynte kulturminnekrav						
Hensynte byakser og byplanmyndigheter						
Teatret skal medvirke til å skape et vitalt og publikumsvennlig byrom (byutvikling)						
Fremtidsrettet teaterteknikk						
Universell utforming og tilgjengelighet						
Miljø- og energikrav						
Gode arbeidsforhold og godt arbeidsmiljø						
God tilgang til kollektivtransport og bymessig infrastruktur						
Samlet vurdering						

Vi har ikke identifisert noen løsninger som ivaretar alle kravene. På denne bakgrunnen har valgt å gå videre med alle seks alternativene i den videre analysen.

6. ALTERNATIVANALYSE

6.1 Løsningsalternativer

Hvert av de konseptuelle alternativene som videreføres fra Mulighetsstudien er spesifisert på et overordnet nivå for å illustrere mulige løsninger med arealer og kostnader.

Detaljeringen av løsningsalternativer er gjort i samarbeid med Nationalteatret. Her følger en kort beskrivelse av alternativene på overordnet nivå.

Tabell 6-1 Overordnet beskrivelse av alternativene

Alternativ	Beskrivelse
Nullalternativet	Eksisterende bygning oppgraderes til en akseptabel standard for videre drift, noe som innebærer at vedlikeholdsetterslepet tas igjen for at alternativet skal være reelt. Byggets funksjoner og romdisponering opprettholdes som i dag. Statsbyggs rapporter «Tilstandsanalyse og miljøkartlegging 2011» og «Nationalteatret - registrering av universell utforming» beskriver tiltak. Torshovteatret, Stortingsgata 22, og verkstedene og prøvesal på Brobekk videreføres som i dag.
Nullplussalternativet	Eksisterende bygning og teaterteknisk utstyr oppgraderes som for nullalternativet. I tillegg gjennomføres enkelte bygningsrelaterte tiltak for å bedre funksjonaliteten i teatret, som bedre siktlinjer ved Hovedscenen og mer hensiktsmessig logistikk.
Alternativ 1a Utvidelse nært under bakken Alternativ 1b Utvidelse i nabolokaler	Eksisterende bygning oppgraderes som for nullplussalternativet. I tillegg fjerning av Malersalen og ombygging av Hovedscenen både i bredde og dybde. Det bygges nye arealer i umiddelbar nærhet med plass til en "ny Amfiscene". Dagens Amfiscene erstatter Malersalen som scene, og det etableres bedre publikumsfasiliteter, to prøvesaler, nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg. Det foreligger to varianter for realisering av nye arealer; hovedsakelig under bakken (1a) og hovedsakelig ved ombygging av nabobygg (1b). Noen nye arealer bør i begge tilfeller bygges over og under bakken i umiddelbar nærhet av dagens bygning for å etablere bedre publikumsfasiliteter. Det vurderes om arealer i Stortingsgata 22 utvides for å samle administrasjonen eller om administrasjonen inngår i nybygg. Torshovteatret, og verkstedene og prøvesal på Brobekk videreføres som i dag.
Alternativ 2a Større utvidelse nært under bakken Alternativ 2b Større utvidelse i nabolokaler	Bygger videre på Alternativ 1 med ombygging av teatret og nye arealer i umiddelbar nærhet. Dagens Amfiscene blir prøvesal for Hovedscenen. Det bygges nye arealer for to biscener (nye Amfi og nye Malersalen), to prøvesaler, økte publikumsfasiliteter (formidlingsarealer, restaurant, bibliotek, butikk, vranglearealer), nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg. Det foreligger to varianter for realisering av nye arealer; hovedsakelig under bakken (2a) og hovedsakelig ved ombygging av nabobygg (2b). Noen nye arealer bør i begge tilfeller bygges over og under bakken i umiddelbar nærhet av dagens bygning for å etablere bedre publikumsfasiliteter.

	Det vurderes om arealer i Stortingsgata 22 utvides for å samle administrasjonen eller om administrasjonen inngår i nybygg. Torshovteatret og verkstedene på Brobekk videreføres.
Alternativ 3 Satellittalternativet	Alternativet er likt Alternativ 2 med hensyn til ombygging av dagens hovedbygning, men de nye scene- og publikumsarealene realiseres adskilt fra dagens teater. Det er ikke vurdert hvor i byen de nye arealene kan etableres. Arealer i Stortingsgata 22 utvides for å samle administrasjonen. Torshovteatret og verkstedene på Brobekk videreføres.
Alternativ 4 Større utvidelse adskilt	Det etableres et nytt teaterhus med samling av funksjoner som ikke skal inngå i dagens teaterbygning eller på Brobekk. Alternativet tar utgangspunkt i at en omfattende ombygging av Hovedscenen ikke gjennomføres (fornyes som i Alternativ nullpluss), men at dagens Malersal, Amfiscene og Torshovteatret erstattes av tre nye moderne scener. Behovet for nye arealer; nye saler (med avansert teaterteknikk), prøvesaler, publikumsfasiliteter, kontorer, etc. ivaretas ved realisering et annet sted enn i umiddelbar nærhet til dagens teater. Verkstedene på Brobekk videreføres foreløpig. Det er ikke vurdert hvor det nye teaterhuset kan etableres.

Tabell 6-2 Oversikt over løsning og plassering i de ulike alternativene

	Rehabilitering			Leie	Nybygg/modernisering				Administrasjon		Verksted	
	Hovedscenen	Amfi	Malersalen	Torshovteatret	Hovedscenen	Biscene 1	Biscene 2	Biscene 3	Stortingsgata 22	Nybygg	Brobekk	Nybygg
Nullalternativet	●	●	●	●					●		●	
Nullplussalternativet	●	●	●	●					●		●	
Alternativ 1a Utvidelse nært under bakken		●		●	●	●			?	?	●	
Alternativ 1b Utvidelse i nabolokaler												
Alternativ 2a Større utvidelse nært under bakken		Prøve-sal		●	●	●	●		?	?	●	
Alternativ 2b Større utvidelse i nabolokaler												
Alternativ 3 Satellitalternativet		Prøve-sal		●	●	●	●		●		●	
Alternativ 4 Større utvidelse adskilt	●	Prøve-sal				●	●	●		●	●	

Alternativene er nærmere spesifisert under. I vedlegg 4 er alternativene dokumentert med illustrasjoner og arealoversikt.

6.1.1 Nullalternativet

Teatret har i dag flere lokaliseringer: Hovedbygningen på Johanne Dybwads plass 1, deler av administrasjonen i Stortingsgata 22, Torshovteatret, verksteder og prøvesal på Brobekk.

Nullalternativet er referansen som investeringsalternativene skal sammenlignes med og skal representere en forsvarlig videreføring av dagens situasjon. I begrepet forsvarlig videreføring ligger det at nødvendige vedlikeholdstiltak er inkludert. Nullalternativet er kostnadskrevende uten vesentlig forbedring av funksjonalitet. Dette er nettopp årsaken til at en konseptvalgutredning er iverksatt av Kulturdepartementet. De tekniske vurderingene er hentet fra Statsbyggs rapport fra 2011.

Endringer eksisterende bygninger

- Eksisterende bygning oppgraderes til en akseptabel standard for videre drift, noe som innebærer at vedlikeholdsetterslepet tas igjen og det mest nødvendige utbedres for å ivareta de viktigste funksjonene. Byggets funksjoner og romdisponering opprettholdes som i dag. Rapporten «Tilstandsanalyse og miljøkartlegging 2011» [2] beskriver nødvendige tiltak.

- Nødvendige tiltak for tilgjengelighet og universell utforming gjennomføres, basert på rapport om registrering av universell utforming [3].
- Teaterteknisk utstyr (f.eks. scenegulv, undermaskineri) utbedres/fornyes.
- Torshovteatret beholdes. Alternativt inngås det leiekontrakt om et annet teaterhus.
- Kontorer i Stortingsgata 22 beholdes.
- Dagens verksteder og prøvesal beholdes på Brobekk eller i et tilsvarende lokale.

Organisatoriske endringer

- Alternativet innebærer en videreføring av dagens virksomhet ved teatret.
- Ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold overføres til Statsbygg.
- Teatret må i byggeperioden flytte og drive virksomheten i andre lokaler

6.1.2 Nullplussalternativet

Bakgrunnen for dette alternativet er en videreføring av dagens situasjon, samtidig som enkle tiltak gjøres for å bedre funksjonalitet ved teatret.

Endringer eksisterende bygninger

- Eksisterende bygning og teaterteknisk utstyr oppgraderes som for Nullalternativet.
- I tillegg gjennomføres enkelte bygningsrelaterte tiltak for å bedre funksjonalitet i teatret:
- Tiltak er beskrevet i «Behovsanalyse og Mulighetsstudier» [4].
- Salens helningsgrad justeres for å forbedre siktlinjer. Nytt plenumskammer bygges for å forbedre luftkvalitet. To nye rader etableres (på heve- og senkbar orkestergrav) for å gi nærhet mellom sal og scene.
- Det etableres ny og forbedret adkomst for kulisser, varetransport og avfallshåndtering. Ny løsning for avfallshåndtering innebærer arealer under bakken på utsiden av bygget.
- Torshovteatret, og Brobekk (verksteder og prøvesal) beholdes som i Nullalternativet.
- Noen kontorer flyttes fra kjeller til Stortingsgata 22.

Organisatoriske endringer

- Alternativet innebærer en videreføring av dagens virksomhet ved teatret.
- Ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold overføres til Statsbygg.
- Teatret må i byggeperioden flytte og drive virksomheten i andre lokaler.

6.1.3 Alternativ 1a – Utvidelse nært under bakken

Alternativ 1a «Utvidelse nært under bakken» omfatter ombygging av hovedbygningen og nye arealer i umiddelbar nærhet, hovedsakelig under bakken. Dette alternativet svarer på deler av de identifiserte behovene. Publikumsfasiliteter forbedres ved at det bygges nye arealer for billettsalg, servering og adkomst til salene. Det legges til rette for noe økt publikumsrettet formidlingsvirksomhet, både ved nye arealer, tilgjengelige arealer i eksisterende bygg, og sambruk av arealer. Krav til spillesteder og prøvesaler dekkes ved en omfattende ombygging av hovedscenen, en ny avansert iscene med økt kapasitet og to prøvesaler.

Selv om hoveddelen av arealer bygges under bakken, bør noen arealer bygges over bakken, for å få bedre publikumsfasiliteter.

Alternativene 1a og 1b ligger mellom nullplussalternativet og alternativene 2a og 2b med større utvidelse nært under bakken eller i nabolokaler. I en eventuell videre bearbeiding kan varianter av dette alternativet defineres. Dette er nærmere kommentert i kapittel 7.

Alternativanalysens alternativ 1a er spesifisert som følger.

Endringer eksisterende bygninger

- Eksisterende bygning oppgraderes i utgangspunktet som for Nullplussalternativet.
- Videre fjernes Malersalen slik at bakscenen på Hovedscenen får bedre takhøyde og det etableres en ny etasje med arealer som kan inneholde f.eks. garderober og servicefunksjoner til scene.
- Sidescene venstre («damesiden») gjøres høyere ved at administrasjonens kontorer på plan 3 rives.
- Sidescene høyre (herresiden) gjøres høyere ved å flytte/reetablere skuespillerfoajeen, samt at garderober på plan 2 og 3 reetableres et annet sted.
- Foajearealer økes noe som en følge av at kontorer flyttes ut.
- Underscenen gjøres dypere og mer funksjonell. Kjellerareal som frigjøres ved flytting av kontorer benyttes til lager, tekniske rom etc.
- Dagens Amfiscene erstatter Malersalen som scene.
- Teaterteknisk utstyr oppgraderes og moderniseres tilpasset nye scener, prøvesaler og hjelperom, ved bl.a. større/mer omfattende undermaskineri (underscenen senkes) og større nærlager.
- Torshovteatret beholdes. Alternativt inngås det leiekontrakt om et annet teaterhus.
- Kontorer i Stortingsgata 22 beholdes og utvides for å samle administrasjonen.
- Dagens verksteder og prøvesal beholdes på Brobekk eller i tilsvarende lokale.

Nye bygninger

- Det etableres bygninger over og under bakken som ivaretar noen ønsker om bedre tilbud til publikum. Publikumsarealene utvides ved at det bygges nye arealer for billettsalg, kafé, butikk og et mindre bibliotek.
- Det bygges areal (primært) under bakken med plass til nye Amfi som er en blackbox med underscene for ca. 400 personer, 2 prøvesaler, nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg.
- Teaterteknisk utstyr tilpasset en ny scene, prøvesaler og hjelperom.
- Det etableres arealer/transportkorridor for innlasting til hele teatret (varetransport, kulisser) til erstatning for Palten.

Organisatoriske endringer

- Alternativet innebærer en økning i forhold til dagens aktivitetsnivå. Dette gir økt behov for bemanning:
 - Økt produksjon og kunstnerisk aktivitet som følge av mulighet til å sette opp flere forestillinger og oppsetninger (bredde, mangfold, etc.) ved at det bygges en ny amfiscene og at det etableres to nye prøvesaler i umiddelbar nærhet.
 - Økt formidlingsaktivitet.
 - Økt publikumsrettet aktivitet.
- Bedre tilrettelagt for effektive arbeidsprosesser (intern logistikk).
- Det må etableres nye konsepter for formidling/undervisning, servering, bibliotek, etc.
- Ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold overføres til Statsbygg.
- Teatret må i byggeperioden flytte og drive virksomheten i andre lokaler.

6.1.4 Alternativ 1b – Utvidelse i nabolokaler

Alternativ 1b «Utvidelse i nabolokaler» er langt på vei likt alternativ 1a «Utvidelse nært under bakken». Forskjellen er at de nye arealene etableres hovedsakelig i nabokvartaler. Noen nye arealer bør i dette alternativet likevel bygges over og under bakken i umiddelbar nærhet, for å få bedre publikumsfasiliteter.

Eksisterende/nye bygninger

- Som for alternativ 1a «Utvidelse nært under bakken», men det kan bli behov for litt annerledes arealløsning fordi man ikke kan bruke like mange funksjoner i fellesskap, for eksempel garderober.
- Hvis det bygges nye lokaler i nabokvartaler, bør det vurderes om kontorer i Stortingsgata 22 beholdes eller om de samles i nybygg.

6.1.5 Alternativ 2a – Større utvidelse nært under bakken

Alternativ 2a «Større utvidelse nært under bakken» omfatter ombygging av hovedbygningen og etablering av nye arealer i umiddelbar nærhet, hovedsakelig under bakken. I dette alternativet ivaretas de identifiserte behovene for tidsmessige publikumsfasiliteter og arealer for publikumsrettet formidlingsvirksomhet. Krav til spillesteder dekkes ved en ombygging av hovedscenen, to nye biscener (der den ene er avansert), og tre prøvesaler.

Selv om hoveddelen av arealer bygges under bakken, bør noen arealer i umiddelbar nærhet bygges over bakken, for å få bedre publikumsfasiliteter.

Endringer eksisterende bygninger

- Eksisterende bygning oppgraderes i utgangspunktet som for Alternativ 1 «Utvidelse nært».
- Amfiscenen gjøres om til prøvesal for hovedscenen.
- Torshovteatret beholdes. Alternativt inngås det leiekontrakt om et annet teaterhus.
- Kontorer i Stortingsgata 22 beholdes og utvides for å samle administrasjonen.
- Dagens verksteder beholdes på Brobekk eller i et tilsvarende lokale.

Nye bygninger

- Det bygges arealer over og under bakken i umiddelbar nærhet for to biscener (Nye Amfiscenen for ca. 400 personer og nye Malersalen for ca. 150 personer), to prøvesaler, nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg.
- Det etableres økte publikumsarealer/-fasiliteter for å møte fremtidens behov for formidlingsarealer, restaurant, bibliotek, butikk, og vranglearealer.

- Teaterteknisk utstyr tilpasset nye scener, prøvesaler og hjelperom (nye Amfi får underscene, men ikke scenetårn).

Organisatoriske endringer

- Alternativet innebærer en økning i forhold til dagens aktivitetsnivå. Dette gir økt behov for bemanning:
 - Økt produksjon og kunstnerisk aktivitet som følge av mulighet til å sette opp flere forestillinger og oppsetninger (bredde, mangfold, etc.) – ved at både Amfi og Malersalen blir erstattet med nye scener, og at alle tre scenene får hver sin prøvesal i umiddelbar nærhet.
 - Vesentlig økt omfang av formidlingsaktiviteter.
 - Økt publikumsrettet aktivitet.
- Bedre tilrettelagt for effektive arbeidsprosesser (intern logistikk).
- Det må etableres nye konsepter for formidling/undervisning, servering, bibliotek, etc.
- Ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold overføres til Statsbygg.
- Teatret må i byggeperioden flytte og drive virksomheten i andre lokaler.

6.1.6 Alternativ 2b - Større utvidelse i nabolokaler

Alternativ 2b «Større utvidelse i nabolokaler» er langt på vei likt Alternativ 2a «Større utvidelse nært under bakken». Forskjellen er at de nye arealene etableres i nabokvartaler. Noen nye arealer bør i dette alternativet likevel bygges over og under bakken i umiddelbar nærhet, for å få bedre publikumsfasiliteter.

Eksisterende/nye bygninger

- Som for Alternativ 2a «Større utvidelse nært under bakken», men det kan bli behov for litt annerledes arealløsning fordi man ikke kan bruke like mange funksjoner i fellesskap, for eksempel garderober.
- Hvis det bygges nye lokaler i nabokvartaler bør det vurderes om kontorer i Stortingsgata 22 beholdes eller om de samles i nybygg.

Organisatoriske endringer

- Som for Alternativ 2a «Større utvidelse nært under bakken», men med noe vanskeligere intern logistikk pga. krysning av f.eks. Stortingsgata.

6.1.7 Alternativ 3 – Satellittalternativet

Alternativ 3 «Satellittalternativet» omfatter ombygging av hovedbygningen, og at behovet for ytterligere arealer (saler med økt kapasitet og prøvesaler) ivaretas ved realisering et annet sted enn i umiddelbar nærhet til dagens hovedbygg. Tidsmessige publikumsfasiliteter og arealer for publikumsrettet formidlingsvirksomhet blir også lokalisert et annet sted. Alternativet tar utgangspunkt i en omfattende ombygging av hovedscenen og at de to øvrige scenene erstattes av nye (som i Alternativ 2 «Større utvidelse nært under bakken/i nabolokalene»).

Endringer eksisterende bygninger

- Eksisterende bygning oppgraderes som for Alternativ 2 «Større utvidelse nært under bakken/i nabolokalene».
- Teaterteknisk utstyr oppgraderes tilpasset nye scener, prøvesaler og hjelperom.
- Torshovteatret beholdes. Alternativt inngås det leiekontrakt om et annet teaterhus.
- Kontorer i Stortingsgata 22 beholdes og utvides for å samle administrasjonen.

- Dagens verksteder beholdes på Brobekk eller i et tilsvarende lokale.

Nye bygninger

- Det bygges et nytt teaterbygg et annet sted i byen med to iscener (nye Amfi og nye Malersalen), to prøvesaler, publikumsfasiliteter, nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg.
- Teaterteknisk utstyr tilpasset nye scener, prøvesaler og hjelperom.

Organisatoriske endringer

- Alternativet innebærer en økning i forhold til dagens aktivitetsnivå. Dette gir økt behov for bemanning:
 - Økt produksjon og kunstnerisk aktivitet som følge av mulighet til å sette opp flere forestillinger og oppsetninger (bredde, mangfold, etc.) – ved at både Amfi og Malersalen blir erstattet med nye scener, og at alle tre scenene får hver sin prøvesal i umiddelbar nærhet.
 - Vesentlig økt omfang av formidlingsaktiviteter.
 - Økt publikumsrettet aktivitet.
- Bedre tilrettelagt for effektive arbeidsprosesser (intern logistikk) på den enkelte lokasjon, men flere lokasjoner vil kreve økt i driftsbudsjett på grunn av transport mellom stedene.
- Flere lokasjoner (økning fra 4 til 5) vil kreve dublering av enkelte funksjoner.
- Det må etableres nye konsepter for formidling/undervisning, servering, bibliotek, etc. Fordeling av disse mellom lokasjonene må vurderes med tanke på at begge stedene skal framstå som viktige.
- Ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold overføres til Statsbygg.
- Teatret må i byggeperioden kanskje flytte og drive virksomheten i andre lokaler. Drift i byggeperioden kan bli enklere ved sekvensiell modernisering og utbygging, der nybygg realiseres før hovedbygningen oppgraderes.

6.1.8 Alternativ 4 - Større utvidelse adskilt

Alternativ 4 «Større utvidelse adskilt» tar utgangspunkt i det bare er mulig med en mindre ombygging av hovedbygget, og at behovet for ytterligere arealer ivaretas ved realisering et annet sted enn i umiddelbar nærhet til dagens hovedbygg. Alternativet bygger på Nullplussalternativet, men at dagens Malersal, Amfiscene og Torshovteatret erstattes av nye scener. Alternativet innebærer at det etableres et nytt teaterhus med samling av alle aktiviteter utenom Hovedscenen og verksteder.

Endringer eksisterende bygninger

- Eksisterende bygning oppgraderes som for Nullplussalternativet.
- Videre fjernes Malersalen slik at bakscenen på Hovedscenen får bedre takhøyde og det etableres en ny etasje med arealer som kan inneholde f.eks. garderober.
- Amfiscenen gjøres om til prøvesal for hovedscenen.
- Teaterteknisk utstyr oppgraderes tilpasset nye scener, prøvesaler og hjelperom.
- Leie av Torshovteatret avvikles.
- Kontorer i Stortingsgata 22 sies opp.
- Dagens verksteder beholdes på Brobekk eller i et tilsvarende lokale.

Nye bygninger

- Det bygges et nytt teaterhus med tre scener (Nye Amfiscenen for ca. 400 personer og nye Malersalen og nye Torshovteatret for ca. 150 personer hver), tre prøvesaler, publikumsfasiliteter, administrasjon/kontorer, nødvendige støttefunksjoner og tekniske anlegg.

- Teaterteknisk utstyr tilpasset nye scener, prøvesaler og hjelperom.
- Alle funksjoner som ikke skal inngå i dagens teaterbygning eller verkstedene inngår her.

Organisatoriske endringer

- Alternativet innebærer en økning i forhold til dagens aktivitetsnivå:
 - Økt produksjon som følge av flere forestillinger og oppsetninger (bredde, mangfold, etc.), men med reduserte muligheter på hovedscenen.
 - Økt omfang av formidlingsaktiviteter.
 - Dette gir økt behov for bemanning.
- Reduksjon i antall lokasjoner ved at Torshovteatret, Stortingsgata 22 og nye lokaler samles.
- Bedre tilrettelagt for effektive arbeidsprosesser (intern logistikk) på den enkelte lokasjon, men spredte scener vil kreve økt driftsbudsjett på grunn av transport mellom stedene.
- To lokasjoner vil kreve dublering av enkelte funksjoner, som kunstnerisk støttefunksjoner og arealer til disse.
- Det må etableres nye konsepter for formidling/undervisning, servering, bibliotek, etc.
- Ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold overføres til Statsbygg
- Teatret må i byggeperioden kanskje flytte og drive virksomheten i andre lokaler. Drift i byggeperioden kan bli enklere ved sekvensiell modernisering og utbygging, der nybygg realiseres før hovedbygningen oppgraderes.

6.1.9 Arealomfang i alternativene

Vi har illustrert i tabellen under hvor stor bygningsmasse Nationalteatret har i dag og hvor mye nytt som bygges slik alternativene er spesifisert i denne tidlige fasen.

Tabell 6-3 Bruttoarealer i de ulike alternativene, boksene angir relativt areal

	Hovedbygningen	Stortingsgata 22 og Torshovteatret, eller tilsvarende	Brobekk	Nytt hus	Totalt
Nullalternativet	12 170 m ²	3 000 m ²	4 500 m ²	0 m ²	19 670 m ²
Nullplussalternativet	12 170 m ²	3 000 m ²	4 500 m ²	150 m ²	19 820 m ²
Alternativ 1a Utvidelse nært under bakken	12 000 m ²	3 975 m ²	4 500 m ²	9 765 m ²	30 240 m ²
Alternativ 1b Utvidelse i nabolokaler					
Alternativ 2a Større utvidelse nært under bakken	12 000 m ²	4 575 m ²	4 500 m ²	13 650 m ²	34 725 m ²
Alternativ 2b Større utvidelse i nabolokaler					
Alternativ 3 Satellittalternativet	12 000 m ²	4 575 m ²	4 500 m ²	14 325 m ²	35 400 m ²
Alternativ 4 Større utvidelse adskilt	12 170 m ²	0 m ²	4 500 m ²	24 210 m ²	40 880 m ²

Bruttoareal i de ulike alternativene varierer fra knapt 20 000 m² i nullalternativene til drøyt 40 000 m² i Alternativ 4 «Større utvidelse adskilt». Se vedlegg 4 for en mer detaljert arealoversikt.

6.2 Prosjekt-/investeringskostnader

Prosjektkostnadene inkluderer investeringskostnaden for bygget, teaterteknisk utstyr, prosjektutvikling, erverv av eiendom og flyttekostnadene mv. I tillegg vil det være midlertidige effekter for driften av teateret i byggeperioden (leie av erstatningslokaler, flyttekostnader, tap av billettinntekter, sparte driftskostnader).

6.2.1 Byggekostnader

Statsbygg har utarbeidet kostnadsoverslagene ved bruk av fagpersoner fra bygg, geoteknikk, bygningsøkonomi, VVS og elektro. Forventede kvadratmeterpriser er basert på erfaringer fra tidligere prosjekter og tverrfaglige vurderinger. Byggekostnadene er dokumentert i vedlegg 2. I vurderingene av alternativene 1 og 2a, som innebærer omfattende arbeider under bakken, er Norges geotekniske institutt (NGI) rådført.

Følgende forutsetninger ligger til grunn for estimatene:

- Alle tall er i september 2013-prisnivå. I følge Statsbygg har markedsprisene steget i underkant av 1 pst. fra september 2013 til oktober 2014.
- Eventuelle følgekostnader på skader på nabobygg ved arbeid i grunnen er ikke inkludert

- Publikumsarealene er tiltenkt en høy kvalitet
- Øvrige areal er tiltenkt en nøktern kvalitet
- Kravene til passivhusstandard oppfylles for nybygg
- Arkitektkonkurranse på nybygg
- Finansieringskostnader er ikke inkludert
- Merverdiavgift er inkludert

Kostnadene som er lagt frem av Statsbygg er en estimert forventet sluttkostnad, dvs. ikke en grunnkalkyle basert på bygningsdelstabellen. Kostnadene er oppgitt med et usikkerhetsspenn.

Tabell 6-4 Forventet byggekostnad (estimert forventet sluttkostnad, inkl. mva.) i mill. kr. for hvert alternativ

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
NT bygning	810	900	1 150	1 150	1 150	1 150	1 150	950
Kulvert		30		30		30	30	30
Nybygg			1 760	1 270	2 460	1 770	1 840	3 130
Sum (mill. kr.)	810	930	2 910	2 420	3 610	2 950	3 020	4 110

Tabell 6-5 Kvadratmeterpriser (kr/m²) inkl. mva. BTA tilsvarende estimert forventet sluttkostnad for hvert alternativ

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
NT bygning	67 000	74 000	96 000	96 000	96 000	96 000	96 000	78 000
Kulvert		200 000		200 000		200 000	200 000	200 000
Nybygg			180 000	130 000	180 000	130 000	130 000	130 000
kr/m² BTA	67 000	75 000	134 000	110 000	141 000	114 000	115 000	113 000

Foreliggende kalkyler fra Statsbygg viser svært høye investeringskostnader. Dette skyldes flere forhold:

- Omfattende rehabilitering av dagens teaterbygning som skyldes at bygget og de tekniske anleggene bærer preg av manglende og forsømt vedlikehold over mange år.
- Etablering av moderne iscener med tilhørende tekniske installasjoner, som vil kreve store volumer under bakken, i nabobygg, eller adskilt fra dagens bygning.
- For alle arbeidene ved Nationalteatret medfører den sentrale beliggenheten høye kostnader. Det er identifisert kabler og VVS-føringer som vil være kompliserte å legge om på grunn av et stort omfang av offentlig transport og nærhet til eksisterende bygninger. I tillegg forventes rigg- og driftskostnadene å bli høye både på grunn av plassmangel, og utfordringer til inn- og uttransport. Videre er nærheten til tunnellopene til jernbanen og T-banen en kompliserende faktor og byggegropa i alternativ 1a og 2a er teknisk krevende fordi den blir dyp.

For nybygg i alternativ 3 og 4 er det tatt utgangspunkt i kostnadsnivå for arealer fra Den norske Opera & Ballett,. Det er forutsatt riving av eksisterende bygg på andre tomter, og en (internasjonal) plan- og designkonkurranse.

6.2.2 Andre investeringskostnader

Teaterteknikk

Teaterteknisk utstyr og byggutstyr er estimert av Statsbygg i samarbeid med AIX Arkitekter, basert på rapport fra Blue Node, se vedlegg 2. Hovedelementer i teaterteknikk er:

- Sceneteknikk (over- og undermaskineri)
- Lysteknikk
- Lyd og bilde

Tabell 6-6 Kostnader for teaterteknikk, mill.kr inkl. mva.

Teaterteknisk utstyr	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo-lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo-lokaler	Alt 3 Satellitt-alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
(mill.kr.)	143	154	544	544	624	624	620	571

Brukerutstyr

Det må anskaffes brukerutstyr og inventar for å fylle renoverte og nye lokaler. Noe av dagens inventar beholdes og renoveres, for eksempel plysjmøblement i publikumsarealet. Se vedlegg 6 for nærmere presentasjon. Kostnadene til brukerutstyr er basert på kr 3 000,- (inkl. mva.) per kvadratmeter BTA ekskl. scenerom.

Tabell 6-7 Øvrig brukerutstyr og inventar mill. kr inkl. mva.

Brukerutstyr og inventar	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo-lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo-lokaler	Alt 3 Satellitt-alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
(mill. kr.)	52	52	78	78	89	89	91	102

Tomteerverv

Det er ikke vurdert spesifikke tomtealternativer andre steder enn dagens teater. Kostnadene for erverv av tomt /eiendom er anslått ut fra gjeldende markedspriser, og er vist i tabellene under. En nærmere beskrivelse finnes i vedlegg 6 (vurdering av alternativer) og vedlegg 7 (vurdering av prisnivå).

Tabell 6-8 Kostnader for erverv av tomt / eiendom, mill. kr

Alternativ	Mill. kr	Kommentar
Null-alternativet		Ingen endring i forhold til dagens situasjon
Nullpluss-alternativet		Ingen endring i forhold til dagens situasjon, utover en kulvert.

Alt 1a Utvidelse nært under bakken	60	Satt til 8 % av verdien brukt i alternativ 1 b.
Alt 1b Utvidelse i nabolokaler	750	Basert på erverv av bygg i umiddelbar nærhet med størrelse 15 000 m ² og 50 000 kr/m ²
Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	60	Lik 1a.
Alt 2b Større utvidelse i nabolokaler	1 000	Basert på erverv av bygg i umiddelbar nærhet med størrelse 20 000 m ² og 50 000 kr/m ²
Alt 3 Satellitt-alternativet	630	Basert på erverv av et bygg med størrelse 18 000 m ² og 35 000 kroner/m ²
Alt 4 Større utvidelse adskilt	910	Basert på erverv av et bygg med størrelse 26 000 m ² og 35 000 kroner/m ²

Øvrige investeringskostnader

I tillegg er det medtatt følgende poster (se vedlegg 6 for kvantifisering):

- Flyttekostnader
- Leie av erstatningslokaler i byggeperioden
- Sparte driftskostnader i byggeperioden
- Tapte inntekter i byggeperioden
- Prosjektutviklingskostnader teatret

6.2.3 Usikkerhet i investeringskostnadene

Det er vurdert usikkerhet på to måter; en kvalitativ vurdering av gjennomførbarheten til prosjektet (se kapittel 6.7) og kvantitative usikkerhetsanalyser av investerings- og driftskostnader.

I den senere samfunnsøkonomiske analysen er forventningsverdier for kostnader og prissatt nytte benyttet i samsvar med Finansdepartementets veileder.

Gjennomføringsusikkerheten er reflektert i kalkylene og gjennom de kvantitative usikkerhetsvurderingene. Det påpekes at foreliggende analyse ikke har som formål å anbefale endelig kostnadsramme, men først og fremst å synliggjøre eventuelle forskjeller i alternativene. Endelig kostnadsramme blir ikke fastlagt før etter kvalitetssikring av forprosjektet (KS 2).

Usikkerheten i kostnadstallene er kvantifisert ved hjelp av trepunktsestimater og modellert med Monte Carlo simuleringer. Metodikken for usikkerhetsanalysen er dokumentert i vedlegg 6.

Resultatene fra usikkerhetsanalysen av prosjektkostnadene er gitt i Tabell 6-9. Tabellen viser forventningsverdier ekskl. mva. Null- og nullplussalternativet har lavest prosjektkostnad, mens alternativ 4 har høyest prosjektkostnad. Alternativ 2a, 2b og 3 har prosjektkostnader på samme nivå, mens alternativ 1 har en noe lavere kostnad. For alle alternativene er byggekostnadene den største enkeltposten. Deretter følger teaterteknisk utstyr og eiendom (for alternativ 2b, 3 og 4).

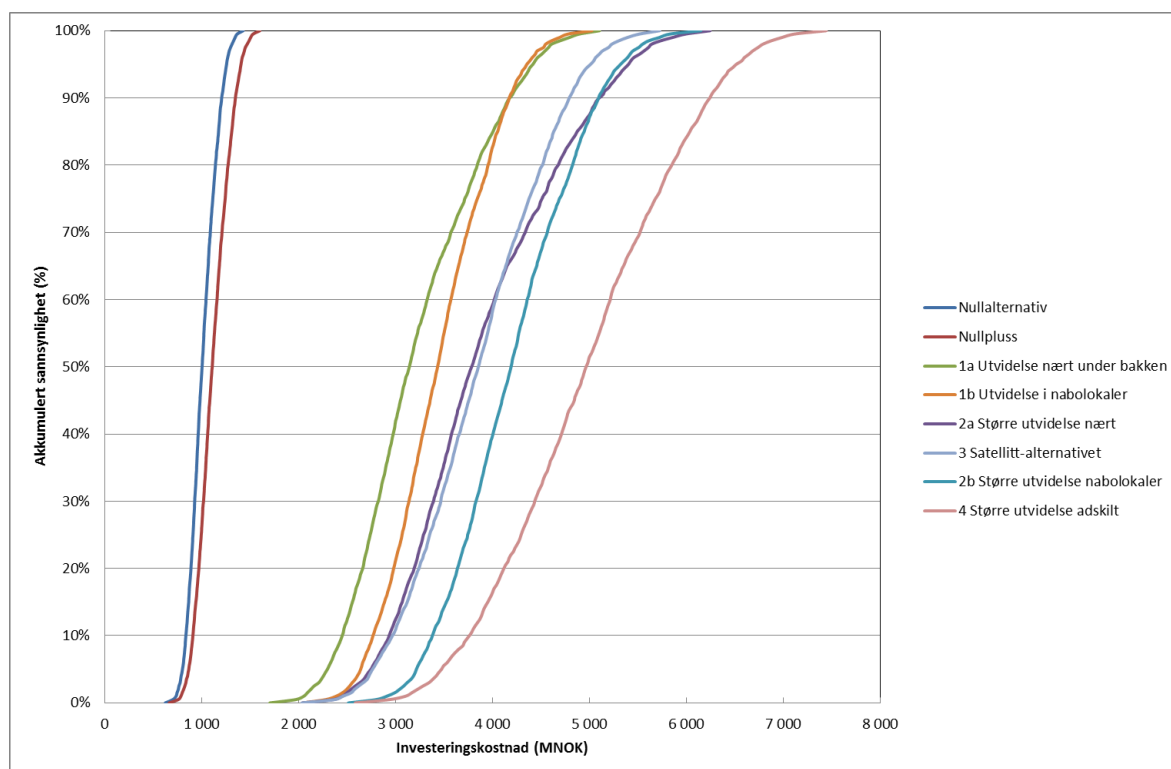
Det er betydelig usikkerhet knyttet til prosjektkostnaden i alle alternativene. Dette fordi estimatene er grove, man har i liten grad detaljert de store kostnadsdriverne og fordi modningsgraden er begrenset i estimatene. Usikkerheten knyttet til byggekostnadene er derfor presentert nærmere under (Tabell 6-10).

Tabell 6-9 Resultater for den samlede kostnaden for å gjennomføre prosjektet. Alle verdier er simulerte forventningsverdier i mill. 2013-kr. ekskl. mva. Verdiene er ikke neddiskonterte.

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alterna- tivet	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Byggekostnader	-670	-760	-2 450	-1 990	-3 050	-2 420	-2 440	-3 310
Flyttekostnader	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2
Leie av erstatningslokaler i byggeperioden	-150	-150	-150	-150	-150	-150	-150	-150
Sparte driftskostnader i byggeperioden	40	40	40	40	40	40	40	40
Tapte inntekter i byggeperioden	-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60
Erverv av eiendom	-	-	-60	-750	-60	-1 000	-630	-910
Teaterteknisk utstyr	-120	-130	-470	-470	-540	-540	-530	-490
Øvrig brukerutstyr og inventar	-40	-40	-80	-80	-70	-70	-80	-100
Prosjektutviklings- kostnader teatret	-10	-10	-20	-20	-20	-20	-20	-20
Sum prosjektkostnad	-1 000	-1 100	-3 300	-3 500	-3 900	-4 200	-3 900	-5 000

I figuren under er resultatene fra usikkerhetsanalysene presentert i S-kurver. S-kurver viser langs vertikalaksen akkumulert sannsynlighet (0-100 %) for at en kostnad eller gevinst er mindre eller lik korresponderende nivå på horisontalaksen. For eksempel er P50 det punktet på kurven som det er like stor sannsynlighet for at utfallet (prosjektets kostnad) vil overskride som underskride.

Figur 6-1 S-kurver for investeringskostnadene i hvert alternativ.

I byggekostnadene er det innarbeidet et høyt kostnadsnivå og store usikkerhetsavsetninger. Dette er gjort for å reflektere de utfordringene som er nevnt over. Usikkerheten er lavere for Nullalternativene og Nullplussalternativet enn de andre alternativene.

Standardavviket (Tabell 6-10), som er et mål på usikkerheten, på samme nivå for alternativ 1 til 4, men det er betydelig forskjell i forskyvningen av usikkerheten. I alternativ 3 og 4 er det vurdert en «oppside», en mulig besparelse, fordi man har muligheten til å velge en tomt hvor kostnadene kan bli lavere enn i sentrum pga. bedre tilkomst og mindre gjennomføringsutfordringer enn ved Nationaltheatret. I alternativ 1 og 2a er oppsiden mindre, og muligheten for kostnadsøkning høyere grunnet en svært krevende gjennomføring.

Tabell 6-10 Standardavvik, usikkerhet i byggekostnadene

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Relativt standardavvik	19 %	21 %	26 %	25 %	27 %	25 %	26 %	27 %

6.3 Kostnader og inntekter i driftsperioden

6.3.1 Kostnader til forvaltning, drift og vedlikehold (FDV)

Kostnader til årlig forvaltning, drift og vedlikehold (FDV) er estimert av Statsbyggs basert på erfaringstall fra sammenlignbare prosjekter. Det er forutsatt at det gjøres en løpende utbygging av tekniske anlegg, og det

er ikke lagt inn større reinvesteringer. Kostnadene vil i stor grad være avhengig av hvordan bygget blir satt opp. Anslagene bygger på spesifikke forutsetninger for fordeling av gamle og nye arealer, samt hva som er over, og hva som er under bakken.

Tabell 6-11 FDV-kostnader på for hvert alternativ, inkl. mva.

FDV-kostnad	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
m ² BTA	12 170	12 320	21 765	21 915	25 650	25 800	29 175	36 380
FDV kr per m ²	795	797	830	808	837	810	803	783
Årlig FDV (mill.kr.)	9,7	9,8	18,1	17,7	21,5	20,9	23,4	28,5

6.3.2 Nationalteatrets øvrige driftskostnader

I tillegg til FDV, vil det være endrede produksjonskostnader, endrede personalkostnader og endring i andre kostnader.

Nationalteatret har estimert kostnadseffektene basert på dagens drift. Dette er kostnader som er nødvendig for å fylle ny og oppgradert bygningsmasse med kunstnerisk innhold. Økte driftskostnader er også nødvendig for å utløse mange av nyttegevinstene, både prissatte inntekter og ikke-prissatt nytte.

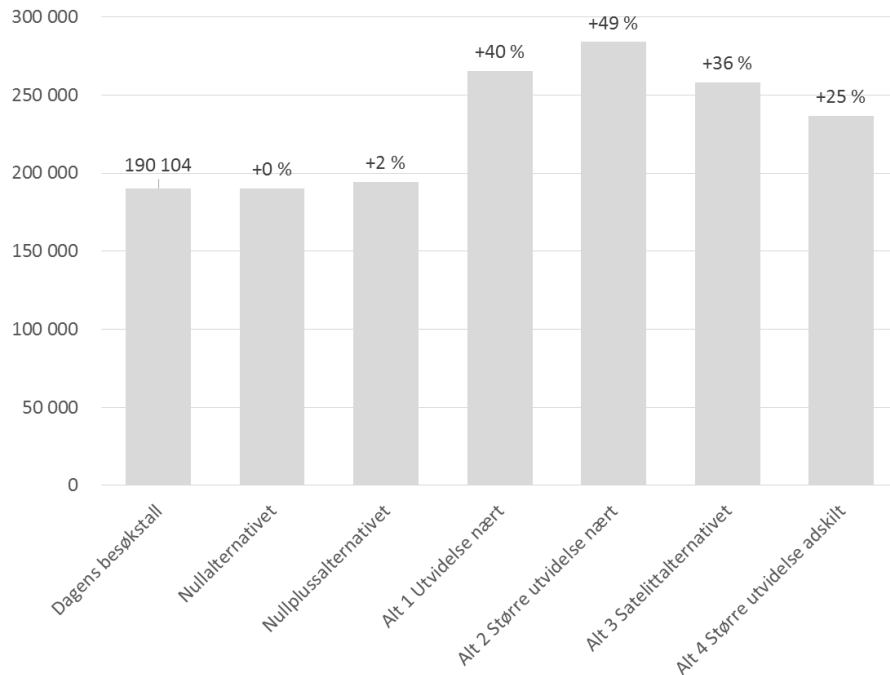
Basisestimaten for andre driftskostnader er vist i Tabell 6-12. Forutsetninger, estimatunderlag og usikkerhet er for hver av postene dokumentert i vedlegg 6.

Tabell 6-12 Endring i driftskostnader utover FDV-kostnader for de ulike alternativene sammenlignet med dagens situasjon, årlige kostnader i mill. kr inkl. mva.

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Endrede produksjons- kostnader	0	1,4	10,9	10,9	13,2	13,2	13,2	6,1
Endrede personal- kostnader	0,0	10,2	36,0	36,0	48,1	48,1	60,3	50,0
Endring i andre kostnader utover FDV	-9,9	-9,1	-1,6	-1,6	0,1	0,1	-3,9	-5,1

6.3.3 Økte publikumstall

Det forventes økning i besøkstall som bidrar til deler av de økte driftsinntektene i kapittel 6.3.4. Det forventes mest økning i de alternativene der teatret er samlet. De økte publikumstallene er benyttet til å beregne endrede driftsinntekter og -kostnader.

Figur 6-2 Årlige forventede publikumstall i de ulike alternativene.

6.3.4 Nationalteatrets driftsinntekter

Det forventes økte inntekter fra billettsalg, formidling, sponsorer. Basisestimatene for driftsinntektene for de ulike alternativene er vist i Tabell 6-13. Forutsetninger, estimatunderlag og usikkerhet er for hver av postene dokumentert i vedlegg 6.

Tabell 6-13 Endring i driftsinntekter for de ulike alternativene sammenlignet med dagens situasjon, årlige inntekter mill. kr inkl. mva.

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternativ et	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Billettinntekter	0,0	0,9	26,0	26,0	30,9	30,9	24,1	15,9
Diverse inntekter	0,3	0,7	10,7	10,7	12,3	12,3	7,8	6,4
Inntekter formidling	0,1	0,1	1,5	1,5	3,0	3,0	2,5	2,0
Sponsorinntekter og andre tilskudd	1,0	2,0	13,0	13,0	18,0	18,0	12,0	12,0

6.3.5 Usikkerhet i driftskostnader og driftsinntekter

Det er innarbeidet usikkerhetsspenn for både driftskostnadene og -inntektene som inngår i kontantstrømmene for den samfunnsøkonomiske analysen. Disse tallene er dokumentert i Vedlegg 6. Tabell 6-14 viser simulerte forventningsverdier for hovedpostene med P10 og P90 i parentes.

Tabell 6-14 Forventingsverdier og usikkerhet som grunnlag for samfunnsøkonomisk analyse. Verdiene i parentesene er simulerte P10- og P90-verdier. Alle verdier er oppgitt i mill. kr. ekskl. mva.

	Null-alternativ	Nullpluss	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabolokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabolokaler	3 Satellitt- alternativet	4 Større utvidelse adskilt
Bygge- kostnader	-670 (-510 - 850)	-760 (-570 - 980)	-2450 (-1700 - -3390)	-1990 (-1370 - -2680)	-3050 (-2100 - -4240)	-2420 (-1670 - -3270)	-2440 (-1590 - -3350)	-3310 (-2130 - -4560)
Andre prosjekt- kostnader	-220 (-160 - -280)	-230 (-170 - -290)	-650 (-440 - -880)	-1340 (-1070 - -1610)	-730 (-480 - -990)	-1660 (-1330 - -2000)	-1290 (-1020 - -1580)	-1540 (-1240 - -1850)
Endring i driftsutgifter per år	-16 (-14 - -19)	-28 (-22 - -33)	-63 (-46 - -79)	-62 (-45 - -79)	-79 (-56 - -101)	-78 (-55 - -100)	-96 (-67 - -123)	-84 (-59 - -110)
Endring i driftinntekter per år	1 (1 - 1)	3 (3 - 3)	46 (38 - 55)	46 (38 - 55)	58 (48 - 68)	58 (48 - 68)	42 (35 - 50)	32 (27 - 38)

6.4 Samfunnsøkonomisk analyse av alternativene

Hovedformålet med samfunnsøkonomisk analyse er å redegjøre for alle konsekvensene for samfunnet av alternative tiltak før beslutning om iverksetting av tiltak fattes. Arbeidet i denne samfunnsøkonomiske analysen er utført etter anbefalingene til Finansdepartementet og Direktoratet for økonomistyring [24], [25] og [32].

En ombygging og rehabilitering av Nationalteatret vil gi virkninger både for teatret, teaterpublikummet, byen og resten av nasjonen. Dette er nyttevirkninger og til dels kostnader som er vanskelig og kanskje heller ikke ønskelige å verdsette i kroner. Det er gjennomført en *nytte-kostnadsanalyse* der både nytte- og kostnadsvirkninger verdsettes i kroner så langt det er faglig forsvarlig.

6.5 Samfunnsøkonomi – prissatte virkninger

Den prissatte samfunnsøkonomiske analysen bygger på følgende forutsetninger:

- Prisnivå i kalkylen er 2013.
- Prisene er ekskl. mva.
- Skattefinansieringskostnad 20 % av netto offentlig finansieringsbehov (ekskl. mva.).
- Byggenes levetid settes til 50 år. For brukerutstyr og inventar, som har kortere levetid, legges det inn reinvesteringer i analyseperioden.
- Kalkulasjonsrente på 4 % fra 0 til 40 år og 3 % fra 40 til 75 år i tråd med [24].

Følgende virkninger er prissatt i den samfunnsøkonomiske analysen:

- Prosjektkostnader (investeringer, erverv av eiendom, flyttekostnader mv.)
- Midlertidige effekter for driften i byggeperioden (leie av erstatningslokaler, tap av billettinntekter mv.)

- Endring i Nationaltheatrets driftskostnader etter at bygget er ferdig (FDV, produksjonskostnader mv.)
- Endring i Nationaltheatrets inntekter (billettinntekter, sponsorinntekter, servering mv.)

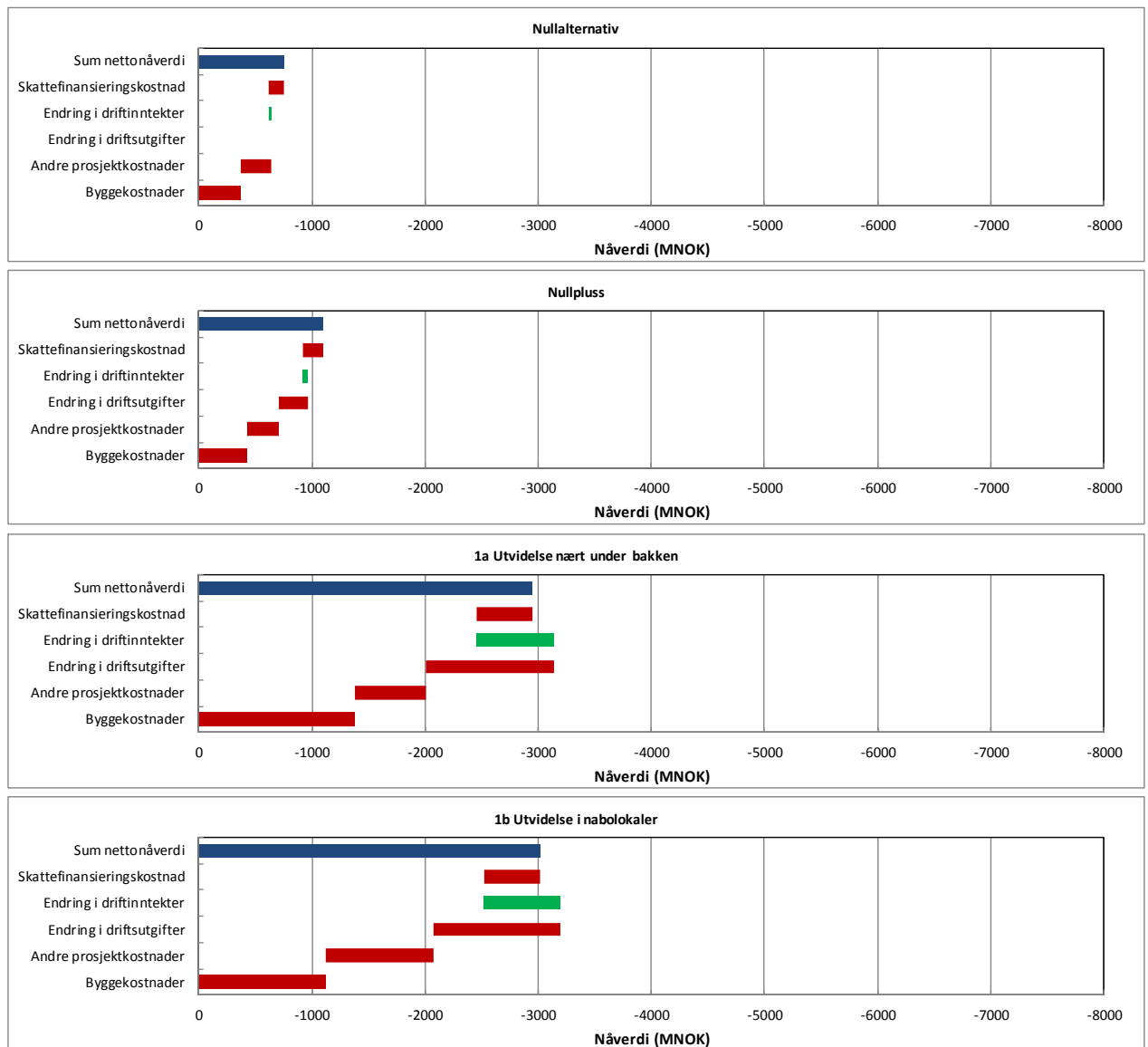
Det er benyttet forventningsverdier hentet fra usikkerhetsanalysen, eksklusive merverdiavgift, tillagt skattefinansieringskostnad.

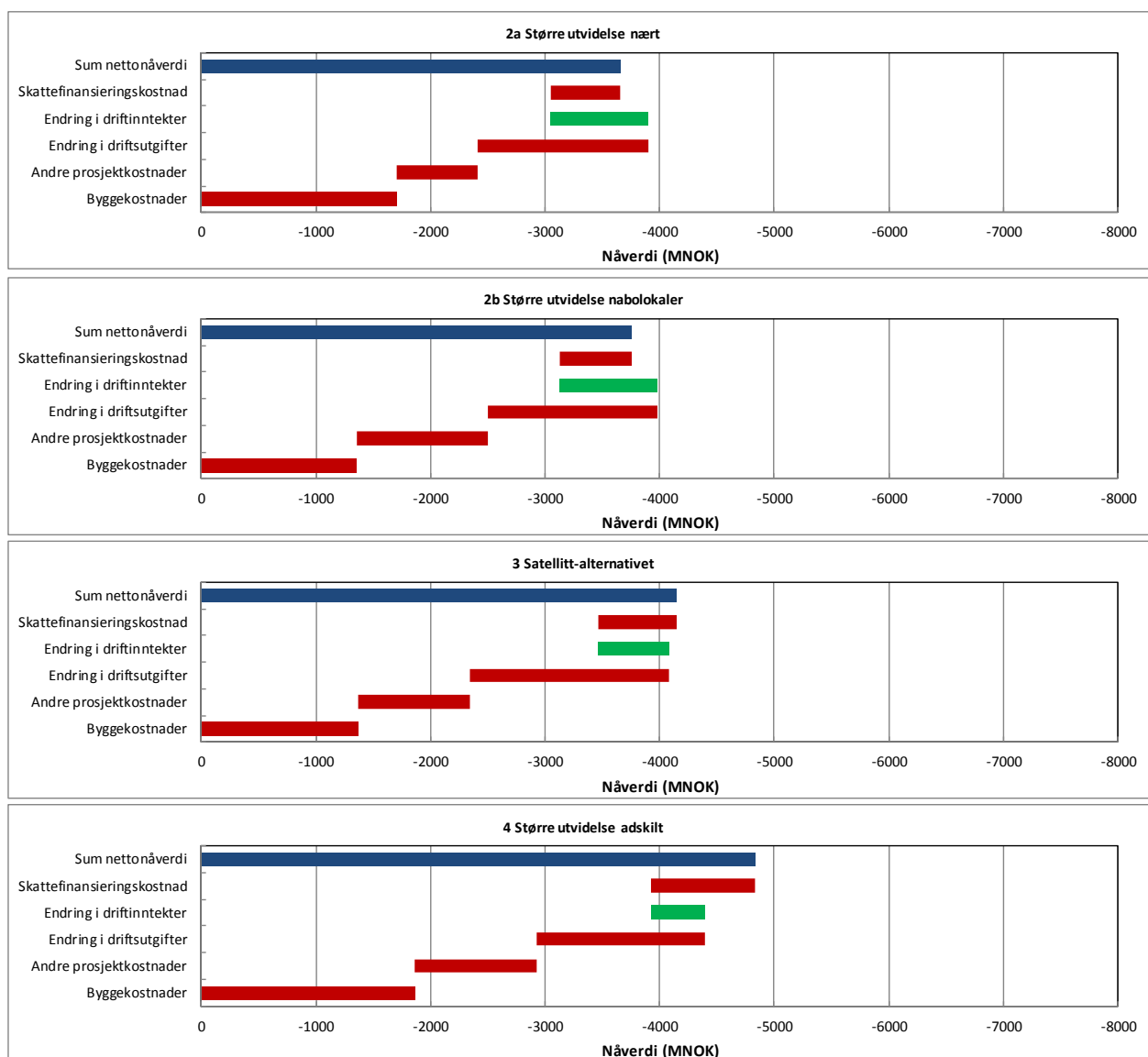
Tabell 6-15 Prissatte samfunnsøkonomiske virkninger, nåverdier mill. 2013-kr, ekskl. mva.

MNOK, 50 år nytte (2024-2073)	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo-lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo-lokaler	Alt 3 Satellitt-alternativet	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Byggekostnader	-370	-430	-1 380	-1 120	-1 710	-1 360	-1 370	-1 860
Andre prosjektkostnader	-270	-280	-630	-960	-700	-1 140	-970	-1 070
Endring i driftsutgifter	-	-260	-1 130	-1 120	-1 490	-1 480	-1 740	-1 470
Endring i driftsinntekter	20	50	680	680	850	850	620	470
Skattefinansieringskostnad	-130	-180	-490	-500	-610	-630	-690	-900
Sum nettonåverdi	-860	-1 460	-3 900	-3 850	-4 930	-4 890	-5 710	-6 120
Relativt til nullalternativet	-	-600	-3 040	-2 990	-4 070	-4 030	-4 850	-5 260

Endringen i driftsinntekter er størst i alternativ 2a og 2b, samtidig som den er halvert i alternativ 4 grunnet mindre publikumsvekst. Endringen i driftsutgifter er for tiltaksalternativene minst i alternativ 1, mens den er størst i alternativ 3. For alternativ 2a, 2b og 4 er driftsutgiftene sammenlignbare. I Figur 6-3 er bidrag til nettonåverdiene vist grafisk. Figuren viser at alternativer med sammenlignbare netto nåverdier har ulik oppbyggingen av summen.

Figur 6-3 Oppbyggingen av nettonåverdier i mill. kr. for hvert av alternativene.

6.6 Samfunnsøkonomi – Ikke-prissatte virkninger

Vi har identifisert og analysert følgende ikke-prissatte virkninger:

- Økt kunstnerisk kvalitet som følge av bedre bygningsmessige rammer
- Flere og bedre publikumsopplevelser
- Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske aktiviteter
- Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale
- Sikre vern av kulturhistoriske verdier
- Ivareta dagens byakser og estetisk struktur
- Mer vitalt og publikumsvennlig byrom
- Tilgjengelighet og universell utforming
- Bedre arbeidsforhold for de ansatte

- Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper
- Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme
- Miljøvirkninger

I tillegg er det identifisert virkningen «Styrket nasjonal og internasjonal posisjon». Virkningen er viktig, men det kan diskuteres om det er en selvstendig virkning, eller om det er et resultat av at man realiserer flere av de andre gevinstene.

Det er krevende å synliggjøre verdien av teateropplevelsen. I artikkelen *Understanding the intrinsic impact of Live Theatre* (Ian Brown and Rebecca Ratzkin, WolfBrown, 2012) presenteres en undersøkelse av verdien for den enkelte av å gå i teater. Undersøkelsen er gjort ved 18 teatret i USA, og kan ikke uten videre antas å være representativ for norske teatre. Undersøkelsen presenterte resultatene sine som «intuitive»:

- Dramatiske stykker førte til intellektuell stimulanse og bidro til bedre forståelse mellom sosiale grupper
- Musikaler var mest fengende, mer rørende, var mer estetiske og ga samhold mellom publikum i salen
- Komedier hadde en sosial verdi, antakelig fordi det å le sammen skaper sosiale bånd

Resultatene indikerte også at det å engasjere seg i stykket etterpå ga en høyere intellektuell gevinst.

Metode for å vurdere ikke-prissatte virkninger

Vi bruker den såkalte pluss-minus-metoden beskrevet i gjeldende veileder for samfunnsøkonomisk analyse [24].

Ved bruk av denne metoden blir ikke-prissatte effekter vurdert etter betydning og omfang som gir samlet konsekvens. Alle alternativer sammenlignes med nullalternativet. Det er her lagt til grunn dagens funksjonsnivå. Uten tiltak kan det forventes et redusert funksjonsnivå for noen av områdene. Der dette kan forventes er dette beskrevet.

Vi har lagt til grunn en 11-delt skala, der meget stor positiv virkning beskrives med fem plusstegn (+ + + + +), ubetydelig konsekvens (ingen endring fra nullalternativet) beskrives med null (0), og meget stor negativ virkning beskrives med fem minustegn (- - - - -). Følgende matrise benyttes for å komme frem til konsekvensscoren:

		Effektens betydning for samfunnet		
		Liten	Middels	Stor
Tiltakets omfang for effekten	Stort positivt	+++	++++	+++++
	Middels positivt	++	+++	++++
	Lite positivt	+	++	+++
	Intet	0	0	+
	Lite negativt	-	--	---
	Middels negativt	--	---	----
	Stort negativt	---	----	-----

Figur 6-4 11-delt-skala for vurdering av ikke-prissatte effekter

Først vurderes «Effektens betydning for samfunnet», det vil si en vurdering av området effekten berører uten at forskjellen mellom alternativene vurderes. Derne st vurderes «Tiltakets omfang for effekten», i hvilken grad de ulike alternative tiltakene påvirker området.

Usikkerhet om effektene

Prosjektet er i en forstudiefase, der alternativene er spesifisert på et overordnet, konseptuelt nivå. Dette gir usikkerhet om hvordan alternativene endelig kommer til å se ut og hvilke effekter de kan gi.

For eksempel er det under alternativ 2 sett på to ulike løsninger for tilleggslokaler; (2a) nye tilleggslokaler over og under bakken, og (2b) tilleggslokaler i nabobygninger. Et annet eksempel er alternativene 3 og 4 der lokaliseringen av tilleggsarealer ikke er bestemt. Videre er det usikkerhetsmoment at virkningene ligger langt frem i tid.

Trass i usikkerhet er det valgt å behandle hvert konsept under ett.

Måling mot et nullalternativ som ikke klarer å videreføre dagens ytelse

I metoden brukes for å vurdere beskrevet blir alle alternativer sammenlignet med nullalternativet. En utfordring for Nationalteatret er imidlertid at Nullalternativet over tid vil slå negativt ut på mange av de identifiserte effektene sammenlignet dagens situasjon.

I nullalternativet er det derfor en fare for at Nationalteatret ikke klarer å beholde sin posisjon, og ikke klarer å ivareta sitt samfunnsoppdrag på en tilfredsstillende måte. I praksis ønsker Nationalteatret å vise at nullalternativet gir negativt utslag i denne analysen, men dette strider mot metoden der nullalternativet danner utgangspunktet de andre alternativene vurderes mot.

Vi har valgt å løse dette med å vike fra metoden på én av de ikke-prissatte virkningene: «Styrket nasjonal og internasjonal posisjon.» For denne effekten er det tillatt å vise at nullalternativet vil ha negative utslag.

6.6.1 Økt kunstnerisk kvalitet som følge av bedre bygningsmessige rammer

En oppgradert og utvidet bygningsmasse vil gi rammer for at Nationalteatret kan videreføres som et ledende teater som ivaretar tradisjon, nyskaping og mangfold. Dermed kan det kunstneriske arbeidet videreføres og styrkes.

- Ved hjelp av mer funksjonelle scener, flere prøvesaler og bedre tilleggsarealer vil kapasiteten og fleksibiliteten for egne oppsetninger og gjestespill økes.
- Oppgradert teaterteknisk infrastruktur vil gi mulighet for flere parallelle forestillinger og lengre levetid for hver oppsetning.
- Det vil bli enklere å sette opp og ta av forestillinger på kort varsel. Produksjonene kommer til å bli enklere å flytte mellom de ulike scenene, en effekt som blir størst når scenene ligger på samme sted.
- Teatret får bedre forutsetninger for å tiltrekke seg de beste kunstneriske kreftene i inn- og utland.
- Teatret vil få mulighet til å være vertskap for det ypperste av internasjonal scenekunst, i motsetning til i dag hvor det er mange gjestespill som ikke kan spilles i eksisterende fasiliteter.

Effekten antas å bli størst i Alternativ 2 der tre moderne scener og tre funksjonelle prøvesaler samles i eller i umiddelbar nærhet til Nationalteatrets hovedbygning:

- Alternativ 2: Stor funksjonalitet, alle krefter samlet.
- Alternativ 3: Stor funksjonalitet, men krefter spredd
- Alternativ 1: Nokså stor funksjonalitet, alle krefter samlet
- Alternativ 4: Stor funksjonalitet i nytt hus, begrenset funksjonalitet på Hovedscene (som 0+) og krefter spredd. Teaterets «hjerne» med daglig møtepunkt, administrasjon og prøvesaler flyttes til nytt teatersenter. Det gir en fare for at hovedscenen tappes for vitalitet slik som ved «Det Kongelige Teater» i København, selv om dette forsøkes dempet ved at nye teatersaler har lavere publikumskapasitet.
- I Nullalternativet, som er sammenligningsgrunnlaget, forventer Nationalteatret at den kunstneriske kvaliteten blir redusert på sikt, fordi man i dette alternativet ikke vil klare å tilfredsstille de kunstneriske kravene til utvikling av scenekunsten.

Effektens betydning: Stor

Tabell 6-16 Vurdering av «Økt kunstnerisk kvalitet»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Økt kunstnerisk kvalitet	0	+ (+)	+++ (+)	+++++	+++++	+++

6.6.2 Flere og bedre publikumsopplevelser

Gode opplevelser gir økt velferd, og publikumsopplevelsene er sentral i målsetningene for tiltaket. Som det går frem av Nationalteatrets strategi 2010-2014: «Vi er her for menneskets overlevelse, og våre hjerter og hjerter trenger sårt til kunstnerisk surstoff.» I forarbeidene til kulturloven, Ot.prp. nr. 50 (2006-2007), går det blant annet frem at «Kunst og andre kulturuttrykk har stor verdi i seg sjølve. Ei målretta satsing på kultur har samstundes stor innverknad på andre samfunnsområde som næringsutvikling og arbeidsplassar, integrering og inkludering, helse, læring og kreativitet.»

Flere og bedre publikumsopplevelser er derfor en sentral dimensjon ved valg av tiltak. En oppgradert og utvidet bygningsmasse vil gi flere og bedre publikumsopplevelser langs flere dimensjoner:

- Tiltaket gir økt antall forestillinger, flere årlige produksjoner og større parallelt repertoar. Dette gir grunnlag for flere solgte teaterbilletter på ulike forestillinger som gir flere publikumsopplevelser hos et større og bredere publikum.
- Dagens mangler ved teatrets publikumsfasiliteter vil bli utbedret, slik at det blir mer tilgjengelig billettluke og publikumsservice, flere toaletter, større vrimlearealer, bedre restaurant- og serveringstilbud.

- Det blir høyere kvalitet på selve teateropplevelsen når siktlinjene på Hovedscenen blir forbedret, og audiovisuelle løsninger og akustikk blir bedre.
- Integrert formidlingsteknologi gjør at man kan nå ut til større publikum ved mer digital formidling.
- Teatret får en unik publikumsopplevelse gjennom å spille både tradisjonelt og nyskapende teater i den kulturhistoriske teaterbygningen.

I Alternativ 2 vil både Hovedscenen, ny Amfiscene og ny Malersal få nye og oppgraderte publikumsfasiliteter på samme sted. Det blir bedre og flere forestillinger, bedre publikumstilbud og -opplevelser "under samme tak".

Det bør påpekes at det er en usikkerhet knyttet til å etablere publikumsarealer dypt under bakken. Usikkerheten relaterer seg til hvordan publikum vil oppleve å måtte bevege og oppholde seg mer enn 10-15 m under bakken. Det er ikke identifisert studier som belyser denne problemstillingen, og det forligger heller ikke kjente erfaringer fra andre sammelignbare institusjoner. Usikkerheten er derfor ikke tillagt betydning i vurderingen av alternativene (1a og 2a).

I alternativ 3 og 4 vil publikum bli spredt på to ulike steder, og to av scenene mister publikumstilknytningen til hovedbygningen. I Alternativ 4 blir det bare liten forbedring på Hovedscenen. I alternativ 3 og 4 er det en fare for at tilleggsarealene havner på et mindre attraktivt sted for publikum enn dagens bygning.

Effektens betydning: Stor

Tabell 6-17 Vurdering av «Flere og bedre publikumsopplevelser»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Flere og bedre publikumsopplevelser	0	+ (+)	++++	+++++	+++ (+)	+++

6.6.3 Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske aktiviteter

Gjennom tiltaket vil Nationalteatret få tilrettelagte arealer for pedagogiske programmer som teatret vil rette spesielt mot skoleelever, men også mot teaterinteresserte voksne. Pedagogiske programmer bør jf. tiltakets målsetninger også rettes mot særskilte grupper og minoritetsbefolkningen. Effekten vil oppnås for eksempel ved at foredrag og forelesninger utvikler forståelsen for scenekunst og at aktiviteter på scene og i verksted formidles utenom forestillinger. Effektens betydning vurderes som litt lavere enn kunstnerisk kvalitet og publikumsopplevelser.

Realisering av effekten er både avhengig av tiltaket (utbygging og rehabilitering av arealer til formålet) og at Nationalteatret iverksetter og gjennomfører flere pedagogiske aktiviteter.

I alternativ 1 blir det litt mindre arealer til formålet slik at kapasiteten til å ta imot grupper blir litt mindre. I alt 3 og 4 blir aktivitetene gjennomført et annet sted enn hovedbygningen, noe som antas å redusere attraktiviteten for aktivitetene.

Effektens betydning: Middels

Tabell 6-18 Vurdering av «Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske programmer»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske programmer	0	0	++ (+)	++++	+++	+++

6.6.4 Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale

Kulturvirksomheter som teatre, tilfører samfunnet arenaer eller møteplasser som muliggjør offentlig liv. Viktigheten av slike møteplasser er bl.a. beskrevet i Kulturutredningen 2014 (NOU 2013: 4). Videre er Grunnloven § 100 klar på at det staten har et ansvar for å legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale. Effekten vil oppnås ved at et oppgradert teater bør kunne tiltrekke seg mer oppmerksomhet og at større arealer rettet mot publikum og andre gjester vil gjøre Nationaltheatret til et mer egnet sted å møtes - for en åpen og offentlig samtale. Nationaltheatret får større mulighet til å sette dagsorden. Omfanget av effekten vurderes å være størst dersom teatrets scener og publikumsarealer er samlet på ett sted. Effektens betydning vurderes som like viktig som styrket kunnskapsformidling.

Effektens betydning: Middels

Tabell 6-19 Vurdering av «Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale	0	0	++ (+)	++++	+++	+++

6.6.5 Sikre vern av kulturhistoriske verdier

Nationaltheatrets bygning har meget høy arkitektonisk og kulturhistorisk verdi. Gjennom tiltaket vil Norge bevare bygget som nasjonalt monument. Nye arealer vil dessuten gjøre teatrets historie og kunstsamling mer tilgjengelig. Nationaltheatret som styrket teater vil bedre kunne ta vare på norsk språk og nasjonal kulturarv.

Tiltaket vil legge til rette for at et fortsatt levende teater i et historisk bygg. Dermed ivaretar man kulturhistoriske verdier for arkitekturen og scenekunsten samtidig.

Effektens betydning vurderes å være høy, blant annet fordi det ligger en ugjenkallelighet dersom kulturhistoriske verdier går tapt.

Tiltakets omfang skiller imidlertid lite mellom alternativene fordi de kulturhistoriske verdiene allerede er sikret gjennom kulturminneloven, og derfor ligger inne i nullalternativet som de andre tiltakene måles mot. I Alternativ 4 er det en fare for at teatret tyngdepunkt blir flyttet fra dagens kulturhistoriske bygning til et nybygg et annet sted. I så fall risikerer man at den kulturhistoriske bygningen vil være mindre levende enn i dag, jf. erfaringene fra Den Kongelige Scene i København.

Effektens betydning: Stor

Tabell 6-20 Vurdering av «Sikre vern av kulturhistoriske verdier»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Sikre vern av kulturhistoriske verdier	0	0	+++	+++	+++	0

6.6.6 Ivareta byens akser og grøntstruktur

Nationaltheatret har en sentral plassering i Oslos bybilde. I «Estetisk plan 2005 Designhåndbok Oslo Sentrum» [26] er det lagt premisser for oppgradering av felles omgivelser og offentlige uterom i Oslo sentrum. Her går det fram at Nationaltheatret inngår i hovedstrukturen i Linstows by som dannes av Statens akse fra Egertorget til Slotten og Kommunens akse fra Rådhuset til St. Olavs plass. Nationaltheatret

ligger i den såkalte «Hengekøyen» mellom Slottsparken og Egertorget, der dagens belegg, lykter og trær gir et enhetlig preg.

Ved utbygging av alternativ 1a eller alternativ 2a, ligger det an til å bygge under bakken i Spikersuppa nettopp for å ivareta byakser og grøntstruktur. Funksjoner som adkomst, rømningsveier, lyssjakter og kontakt med publikum og byen gjør at det likevel vil være noe nybygg i «Hengekøyen».

Effektens betydning: Middels

Tabell 6-21 Vurdering av «Ivareta byens akser og grøntstruktur»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Ivareta byens akser og grøntstruktur	0	0	- (1a) 0 (1b)	- - (2a) 0 (2b)	0	0

6.6.7 Mer vitalt og publikumsvennlig byrom

Nationaltheatret er en publikumsrettet virksomhet, og kan medvirke til å bygge opp under en bærekraftig bystruktur. Teatret ligger i sentrum av Oslo, Norges hovedstad, på et sted der teatret har mulighet til å bidra til et vitalt og publikumsvennlig byrom. En oppgradering og utbygging av Nationaltheatret vil åpne teatret og gi bedre samspill med omgivelsene. Publikums- og serveringsarealer får lengre åpningstid og kan også ta imot publikum som ikke besøker forestillinger. Dette gjør at teatret gir positive virkninger i området for annet kulturliv og folk som ferdes der. Effektens betydning vurderes som middels fordi teatret strengt tatt kun er en av mange faktorer som påvirker byrommet.

- Alternativ 1; Nationaltheatret blir et åpnere hus i sentrum som kommuniserer bedre med omgivelsene.
- Alternativ 2; Nationaltheatret er et levende sted med et stort tilbud til publikum midt i hovedstaden.
- Alternativ 3; Nationaltheatret blir et åpnere hus i sentrum og vil med en ny scene et annet sted gi et løft i sitt miljø.
- Alternativ 4; Et nytt teaterhus et annet sted vil kunne gi sitt miljø et stort løft, men Nationaltheatrets hovedbygning vil fremstå slik som i dag.
- I Alternativene 3 og 4 vil teatret bli spredt, og dermed antas effekten å bli noe mindre enn ved Hovedbygning som ligger ved et transportknutepunkt ved navn «Nationaltheatret stasjon».

Effektens betydning: Middels

Tabell 6-22 Vurdering av «Mer vitalt og publikumsvennlig byrom»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Mer vitalt og publikumsvennlig byrom	0	0	+++ (+)	++++	+++ (+)	++ (+)

6.6.8 Tilgjengelighet og universell utforming

I dag er det store mangler med hensyn til tilgjengelighet i bygget, og noen vil i praksis ikke kunne besøke Nationaltheatret med dagens fasiliteter. Alle tre salene i Hovedbygningen er utfordrende for bevegelseshemmede. Malersalen har så dårlig tilgjengelighet at publikumsløsningen neppe noen gang kan oppfylle dagens standard for universell utforming av publikumsrettede virksomheter

Utbygging og rehabilitering vil gjøre teatret mer tilgjengelig for brukere med nedsatt funksjonsevne. De fleste vil oppleve at det blir fysisk enklere å gå i teatret, mens for andre vil det bli fysisk mulig. Oppgradering muliggjør også tiltak for mennesker med nedsatt hørsel og svekket syn. Universell utforming vil også kunne redusere sannsynligheten for ulykker som fall og kollisjoner. Nationalteatrets organisasjon vil frigjøre ressurser som brukes til assistanse av besøkende med særlige behov.

Universell utforming har høy betydning for store grupper av befolkningen, men vurderes utfra tiltakets art å ha lavere betydning for valg av tiltak enn f.eks. vern av kulturhistoriske verdier. Vern av dagens hovedbygning gjør også at det ikke er mulig å gjøre tilgjengeligheten like god som på nybygg.

Effektens betydning: Middels

Tabell 6-23 Vurdering av «Tilgjengelighet og universell utforming»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Tilgjengelighet og universell utforming	0	0	+++	+++	+++	+++

6.6.9 Bedre arbeidsforhold for de ansatte

Ny bygningsmessig infrastruktur vil gi bedre arbeidsforhold for dagens ansatte langs flere dimensjoner:

- Mulighet for å kunne spille på større repertoar er viktig for de kunstneriske ansatte.
- Økt teknisk funksjonalitet, færre krevende logistikkoperasjoner i det daglige arbeidet.
- Bedre oversikt over teknisk infrastruktur og raskere problemløsning.
- Generelt antas nye og oppgraderte lokaler å gi bedre arbeidsforhold.
- Samlokalisering fører til raskere beslutninger, mer tilfredsstillende arbeidsdag og mindre reisetid. For arbeidsmiljøet og organisasjonen vil det være bedre å være samlokalisert.

Effektens betydning: Liten

Tabell 6-24 Vurdering av «Bedre arbeidsforhold for de ansatte»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Bedre arbeidsforhold for de ansatte	0	+	++ (+)	+++	++	++

6.6.10 Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper

Nationalteatret har ansatte med kompetanse på spesialiserte fagområder som er unike for institusjoner som Nationalteatret, og som finnes få eller ingen andre steder, f.eks. scene- og lysmestere, kostymeskreddere, parykkmakere og maskestøpere. Dette er fagområder det ikke finnes grunnutdanning eller høyere utdanning for, men hvor utdanning/kompetanseutvikling skjer i virksomheten. Nationalteatret har over 40 yrkesgrupper. Teatrets kompetanseutvikling kan bli bedre ivaretatt med riktig bygningsmessig utforming.

Effektens betydning: Liten

Tabell 6-25 Vurdering av «Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper	0	+	++	++	++	++

6.6.11 Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme

Et rehabilitert og oppgradert teater kan gi en merverdi for serveringssteder, handelsvirksomhet og turistnæring i nærområdet. Hvis teatret blir særs vellykket kan det få økt oppmerksomhet i internasjonalt media. Dette kan gi en mulighet for økt eksport, særlig i form av innreisende turister, og dermed økt aktivitet og verdiskaping. Teatret får også bedre fasiliteter for å ta imot større grupper av samfunnsliv, inkludert næringsliv. Det vil bli mulig å kombinere teaterbesøk med mottakelser, lanseringer, møter, konferanser og andre arrangementer. For samfunnsliv vil dette gi et løft på denne type arrangementer.

Effekten antas å ha størst betydning med en utbygging rundt dagens teaterbygning på grunn av den sentrale plasseringen. Teatret vil bli en mer attraktiv samarbeidspartner for næringslivet. Effekten må ses i sammenheng med en viss forventning om økte sponsorinntekter, som er en prissatt effekt. Denne effekten har man sett ved Operaen.

Effektens betydning: Liten

Tabell 6-26 Vurdering av «Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme	0	0	++	+++	++	++

6.6.12 Miljøvirkninger

Utbygging og rehabilitering blir Nationaltheatret gir flere miljøvirkninger:

- Mer energieffektivt bygg
- Bedre forhold for avfallshåndtering
- Lengde på reisevei for publikum
- Reise mellom Nationaltheatrets lokaliseringer for teatrets ansatte
- Støy og ulempe for naboene og brukerne av byrommet rundt i utbyggingsperioden

Siden Nationaltheatret er en institusjon av nasjonal betydning er det naturlig å legge seg på et høyt ambisjonsnivå med hensyn til miljø. Det er likevel marginalt hvilken innvirkning teatret har for eksempel på klimautslipp. Effektive miljø- og klimatiltak fordrer tiltak som dekker hele samfunnet i stedet for enkeltinstitusjoner.

Effektens betydning: Liten

Tabell 6-27 Vurdering av «Miljøvirkninger»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Miljøvirkninger	0	+	+++	+++	++	++

6.6.13 Styrket nasjonal og internasjonal posisjon

Under denne effekten vises at utviklingen i nullalternativene forventes å bli negativ, fordi Nationaltheatret samlet sett ikke klarer å opprettholde sin posisjon.

Teatret har gjennom lang tid hatt en sterk posisjon som scenekunstinstitusjon. Gjennom å oppgradere lokalene vil man kunne ivareta og styrke denne posisjonen i alternativ 1 til 4. I nullalternativet og til dels i Nullplussalternativet vil teatret stå igjen med ikke tidsriktige lokaler. Dette vil svekke posisjonen nasjonalt og internasjonalt.

- Alternativ 1: Forbedret internasjonal posisjon "under samme tak".
- Alternativ 2: Vesentlig forbedret internasjonal posisjon "under samme tak".
- Alternativ 3: Forbedret internasjonal posisjon men på ulike steder.
- Alternativ 4: Forringet posisjon på sikt på Hovedscenen.

En viktig driver for nasjonal og internasjonal posisjon er samspillseffektene mellom scenene på Nationaltheatret. Teatret forventer nytte av å være samlet internt ved økt produktivitet ved at fellesoperasjoner blir enklere, bedre tilgang på arbeidskraft og rekruttering på et samlet teater og bedre interaksjon og kreative prosesser mellom teatrets ansatte. Teatret forventer også nytte eksternt ved at publikum oppfatter Nationaltheatret som ett teater når det er samlet. Dette gir en overføringsverdi for publikum ved felles posisjonering, merkevarebygging og image for teatret.

Effektens betydning: Stor

Tabell 6-28 Vurdering av «Styrket nasjonal og internasjonal posisjon»

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4
Styrket nasjonal og internasjonal posisjon	-----	---	++++	+++++	++++	+++

6.6.14 Realisering av de ikke-prissatte effektene

Ved vurdering av de ikke-prissatte effektene er det også et poeng å si noe om når de inntreffer og hvor lenge de varer. En langsiktig effekt bør veie tyngre ved valg av løsning enn en kortsiktig effekt, alt annet likt.

I tabellen under er det gjort en vurdering av tidsaspektet:

Tabell 6-29 Realisering av ikke-prissatte effekter

	Når trer den i kraft	Hvor lenge varer den?
Økt kunstnerisk kvalitet som følge av bedre bygningsmessige rammer	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Flere og bedre publikumsopplevelser	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske aktiviteter	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Sikre vern av kulturhistoriske verdier	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Ivareta dagens byens akser og grøntstruktur	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Mer vitalt og publikumsvennlig byrom	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden

Bedre arbeidsforhold for de ansatte	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Mer attraktiv samarbeidspartner for samfunns- og næringsliv	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Tilgjengelighet og universell utforming	Ved start av driftsperioden	Ut levetiden
Miljøvirkninger	Delvis i prosjektperioden, delvis i driftsperioden	Noen ut prosjektperioden, resten ut levetiden
Styrket nasjonal og internasjonal posisjon	Ut i driftsperioden	Ut levetiden

Ved vurdering av realisering av de ikke-prissatte effektene er det lagt til grunn at de fleste effektene slår inn når driftsperioden starter, det vil si når ny og rehabilitert bygningsmasse står ferdig. Et unntak er noen av miljøvirkningene som slår inn kun i prosjektperioden, f.eks. støy fra byggeplassen.

Et annet unntak er «styrket nasjonal og internasjonal posisjon» som vil realiseres som følge av de andre effektene. Denne effekten vil det derfor ta litt lengre tid før realisering. Nøyaktig hvor lenge er vanskelig å anslå, men det antas at Nationalteatret kan befeste en ny posisjon i løpet av en periode på 5 til 10 år.

Videre er realisering av gevinstene avhengig av flere forutsetninger enn utbyggingstiltaket alene. Selv om de identifiserte gevinstene kan tilbakeføres til tiltaket, må Nationalteatrets virksomhet og ressursinnsats tilpasses for å hente ut gevinstene. For eksempel er resultatene med hensyn til kunstnerisk kvalitet avhengig av mer enn bygningsmessig infrastruktur. Realisering av de ikke-prissatte gevinstene krever konkrete planer for oppfølging av gevinster underveis og i etterkant av prosjektet.

I KVVU-ens kostnadsestimater er det lagt inn økte driftskostnader for Nationalteatret i driftsperioden. Disse økte driftskostnadene er nødvendig for å nå flere av prosjektmålene og realisere flere av gevinstene.

6.6.15 Sammenstilling av ikke-prissatte effekter

I tabellen under oppsummeres vurderingen av de ikke-prissatte effektene.

Tabell 6-30 Vurdering av ikke-prissatte effekter

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1 Utvidelse nært eller i nabolokaler	Alt 2 Større utvidelse nært under bakken eller i nabolokaler	Alt 3 Satellitt- alternativet	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Økt kunstnerisk kvalitet	0	+	+++	+++++	++++	+++
Flere og bedre publikumsopplevelser	0	+	++++	+++++	+++	+++
Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske programmer	0	0	++	++++	+++	+++

Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale	0	0	++ (+)	++++	+++	+++
Sikre vern av kulturhistoriske verdier	0	0	+++	+++	+++	0
Ivareta dagens byens akser og grøntstruktur	0	0	-(1a) 0 (1b)	-- (2a) 0 (2b)	0	0
Mer vitalt og publikumsvennlig byrom	0	0	+++ (+)	++++	+++ (+)	++ (+)
Bedre arbeidsforhold for de ansatte	0	+	++ (+)	+++	++	++
Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper	0	+	++	++	++	++
Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme	0	0	++	+++	++	++
Tilgjengelighet og universell utforming	0	0	+++	+++	+++	+++
Miljøvirkninger	0	+	+++	+++	++	++
Styrket nasjonal og internasjonal posisjon*	-----	---	++++	+++++	++++	+++

*) Det kan diskuteres om «Styrket nasjonal og internasjonal posisjon» er en selvstendig virkning, eller om det er et resultat av at man realiseres flere av de andre gevinstene. Det er også valgt å vise at nullalternativet gir negativt utslag sammenlignet med dagens situasjon for denne ene virkningen.

6.7 Usikkerhet knyttet til gjennomføring

Det knytter seg ulik gjennomføringsrisiko til alternativene for en fremtidig bygningsløsning for Nationaltheatret. De to alternativene der nybygg hovedsakelig er planlagt under bakken, vurderes på grunn av dyp byggegrop og uforutsigbare grunnforhold med fare for store følgekostnader som svært krevende å gjennomføre. Øvrige alternativer vurderes som gjennomførbare.

Usikkerheten knyttet til bygg- og anleggstekniske forhold og regulering, samt ulemper i byggeperioden, er forsøkt hensyntatt i prisnivået i kalkylene, i usikkerhetsanalysen og i fremdriftsplanen. Det er likevel usikkerhet som kan gi utfordringer utover økte kostnader og forsinkelser:

- **Bygg- og anleggsteknisk gjennomførbarhet.** Denne usikkerheten er spesielt knyttet til etablering av byggegrop, grunnforhold, tunnellop i nærheten og kabelføringer i bakken. I området rundt Nationaltheatret er det en rekke kabelføringer og VVS-føringer, inkludert identifiserte kabler som ikke er registrert på kart. Grunnforholdene under Nationaltheatrets hovedscene kan komplisere en senking av gulvet på Hovedscenen. Bygging av en eller to nye bescener under bakken sørøst for eksisterende bygning (Alternativ 1a og 2a), med disse scenenes krav til under- og overscener, innebærer en byggegrop ned mot 22 meter under terreng. NGI har vurdert mulighetene for og mulige konsekvenser av å bygge så dypt, se vedlegg 8. NGI vurderer at det er stor fare for setningsskader og følgekostnader i omliggende bygg innen en minimumsradius på 350-400 meter. Størst fare er det for pælene under eksisterende teaterbygning. En byggegrop vil ligge svært sentralt, inntil bytrafikk, bygninger og publikumsarealer, og være anleggsteknisk krevende. Dette gjør alternativene 1a og 2a svært risikofylte å gjennomføre. Det vil være vesentlig mindre risiko dersom man reduserer dybden på byggegropen, slik at større deler av arealene bygges over bakken i umiddelbar nærhet.

- **Regulering.** Reguleringsrisiko er knyttet til hvilke krav og betingelser planmyndigheter, vernemyndigheter og naboer vil stille. Usikkerheten om reguleringsmessig gjennomførbarhet er størst ved de alternativene der man planlegger å bygge ut i Spikersuppa.
- **Politisk gjennomførbarhet.** Utbygging av Nationalteatret vil bli gjenstand for stor politisk involvering. For flere av alternativene er det spørsmål om de er politisk akseptable. En problemstilling kan være dersom man skal bruke flere hundre millioner kroner på å pusse opp dagens bygning uten i vesentlig grad å forbedre forholdene ved teatret (nullalternativene). Alternativene med lokalisering av tilleggsarealene et annet sted kan også bli gjenstand for politisk uenighet fordi man splitter Nationalteatret på to steder.
- **Ulemper i byggeperioden:** Noen av alternativene vil kreve stor aksept for ulemper i byggeperioden. En utbygging i Spikersuppa vil kreve lastebiltrafikk, massetransport, ulemper for trafikanter og visuelle inngrep i Oslo sentrum i mange år.

I sum har alle alternativene betydelig gjennomføringsrisiko. Den synes å være størst i Alternativ 1 og Alternativ 2.

Tabell 6-31 Vurdering gjennomføringsusikkerhet

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvidelse nært under bakken	Alt 1b Utvidelse i nabo- lokaler	Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	Alt 2b Større utvidelse i nabo- lokaler	Alt 3 Satellitt- alternative t	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Gjennomførings- usikkerhet	MIDDELS	MIDDELS- LAV	SVÆRT HØY	MIDDELS	SVÆRT HØY	MIDDELS	MIDDELS	MIDDELS

6.8 Følsomhetsvurdering

I en følsomhetsanalyse kan det testes hvor robust den samfunnsøkonomiske lønnsomheten og rangeringen av alternativene er overfor endringer i forutsetningene. I analysen gir alle tiltakene negativ lønnsomhet når man ser isolert på de prissatte effektene. Videre er det betydelige ikke-prissatte effekter som dominerer rangeringen. Det er derfor ikke gjort egne følsomhetsanalyser der inngangsverdiene i den prissatte analysen endres.

6.9 Fordelingseffekter

Nationalteatrets ombygging og rehabilitering vil bekostes over statsbudsjettet og målsetningen er at nyttegevinstene skal komme hele befolkningen til gode. Det kan argumenteres for at befolkningen som bor i nærheten av teatret vil ha større nytte av det enn andre. Denne effekten er neppe av størrelse og betydning som gjør at fordelingseffekter påvirker rangeringen mellom tiltakene.

6.10 Fleksibilitet og realopsjoner

I DFØs veileder i samfunnsøkonomiske analyser går det frem at i situasjoner med stor usikkerhet om faktorer som er kritiske for lønnsomheten, bør man vurdere i hvilken grad fleksibilitet i tiltaket kan gi merverdi [32].

Det er gjort følgende vurdering av fleksibilitet og realopsjoner:

- **Opsjonen på å gjennomføre oppfølgingsinvesteringer:** I alle alternativene vil det være mulig å øke arealet ved oppfølgingsinvesteringer, enten man ønsker flere scener eller annen type areal. Denne muligheten vil i prinsippet bestå i alle alternativene dersom man åpner for å gå inn i flere nabolokaler. Muligheten er størst i nullalternativene.
- **Opsjonen på å avslutte et tiltak:** For alternativene 1 og 2 kan man argumentere for at man gjør inngrep i et fri-/grøntområde i Spikersuppa/Studenterlunden, som er irreversibelt hvis man velger å «avslutte» tiltaket. Samtidig er det lagt opp til at inngrepene skal være begrensede over bakken, slik at grøntområdet i fremtiden vil bestå nesten som i dag.
- **Opsjonen på å vente og se før det investeres:** Det er ikke usikkerhet om nyttevirkningene på en slik måte at det lønner seg å vente å se. Opsjonen tillegges derfor ikke verdi.
- **Opsjonen på å variere produksjonen eller produksjonsmetodene:** Alternativene 1 til 4 er til en viss grad irreversible, i den betydning at man investerer store ressurser i et formålsbygg for teater. Investeringen har dermed liten fleksibilitet og gir i tillegg føringer i form av økt behov for driftstilskudd slik at man kan fylle nye arealer med innhold.

Samlet vurdering av fleksibilitet og realopsjoner er vist i tabellen under.

Tabell 6-32 Vurdering fleksibilitet og realopsjoner

	Alt 0	Alt 0+	Alt 1 Utvidelse nært eller i nabolokaler	Alt 2 Større utvidelse nært under bakken eller i nabolokaler	Alt 3 Satellitt- alternati- vet	Alt 4 Større utvidelse adskilt
Fleksibilitet etter at beslutningen er tatt	MIDDELS- LAV	MIDDELS- LAV	LAV	LAV	LAV	LAV

- Vente å se om behovet for teater oppleves ikke relevant
- Vi kan bygge flere scener senere
- Irreversible virkninger ved å bygge et hull i Spikersuppa (men vente å se er ikke relevant)

6.11 Grensesnitt mot andre prosjekter

I Alternativene 1a og 2a, der det skal bygges under bakken ved Nationaltheatret, er det identifisert et grensesnitt mot en eventuell ny jernbane- eller T-banetunnel i samme område. Befolkningsveksten og økt kollektivandel gjør at behovet for en ny tunnel under Oslo sentrum, Oslotunnelen, må utredes.

I en rapport fra Jernbaneverket fra 2012 [27] er fire tunnelalternativer vurdert. Det fremgår av rapporten at det er søkt etter tunneltraseer som kan gå gjennom viktige regionale knutepunkt. Ett av alternativene, kalt Nationaltheatret, er ny firespors stasjon nord for eksisterende Nationaltheatret stasjon. De tre øvrige er Filipstad, Majorstua og ny sentrumstunnel (med oppgang til Jernbanetorget og Stortinget).

Samferdselsdepartementet ga i august 2013 Jernbaneverket, Statens Vegvesen og Ruter AS mandat for arbeidet med en konseptvalgutredning (KVU) for kollektivtrafikken inn mot og gjennom Oslo. Det forventes

at arbeidet med KVV-en starter primo 2014 og vil vare frem til våren 2015. I denne utredningen skal ulike konsepter for T-bane- og jernbanetunneler i Oslo-området vurderes.

6.12 Resultatmål

Resultatmål er knyttet til løsningen som prosjektet skal frembringe, og skal inneholde mål knyttet til kostnad, tid, kvalitet og eventuelt andre relevante parametere som omdømme, og sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA).

Prosjektets resultatmål må etableres gjennom den videre prosjektutviklingen, og skal først fastsettes etter gjennomført forprosjekt og påfølgende kvalitetssikring. I neste planfase bør kostnad og kvalitet prioriteres før tid. Det er i kapittel 6.1 presentert investeringskostnader for alternativene. Det vises også til kapittel 8 med tidsplan og tilrådning om videreføring i neste planfaser.

6.13 Finansieringsplan

I tabellen under er det vist statsfinansielle konsekvenser for de ulike alternativene. Verdiene er inkludert mva.

Tabell 6-33 Finansieringsplan, mill. 2013-kr inkl.mva, forventningsverdier

	2014-2019 (totalt)	2020	2021	2022	2023	2024	Hvert år fra 2025
	Til og med Stortingsbehandling	Prosjektfase					Driftsfase
Alt 0	-10	-100	-170	-170	-240	-340	0
Alt 0+	-10	-110	-190	-190	-260	-360	-10
Alt 1a Utvidelse nært under bakken	-20	-340	-530	-530	-770	-1060	-20
Alt 1b Utvidelse i nabolokaler	-20	-1090	-650	-650	-950	-1180	-20
Alt 2a Større utvidelse nært under bakken	-20	-400	-650	-650	-950	-1260	-30
Alt 2b Større utvidelse i nabolokaler	-20	-1280	-520	-520	-770	-1140	-30
Alt 3 Satellittalternativet	-20	-910	-530	-530	-770	-1140	-60
Alt 4 Større utvidelse adskilt	-20	-1280	-700	-700	-1030	-1280	-50

6.14 Beslutningsstrategi

Dette er beskrevet i kapittel 7.2.

7. SAMLET VURDERING OG ANBEFALING

7.1 Samlet vurdering

Nationaltheatret er en av landets ledende scener for teaterkunst, og for å understøtte sin posisjon som et nasjonalt og internasjonalt anerkjent teatret må det videreutvikles. Teateret har i dag vesentlige mangler, både teknisk og med tanke på fremtidig teaterdrift. Kun en teknisk rehabilitering av dagens bygning er kostnadskreven, og vil ikke gi et vitalt teater som kan opprettholde sin posisjon over tid i forhold til andre kultur- og underholdningstilbud. En modernisering av teateret må omfatte fornyelse av scenene, prøvesaler, og mer egnede publikums- og formidlingsarealer. I tillegg må det gjennomføres en omfattende teknisk oppgradering av bygningen, inkludert universell utforming.

Det er mulig å utvide teateret i nærområdet – hovedsakelig i nabolokaler. Noen arealer kan bygges over/under bakken. Alternativt kan utvidelser skje et annet sted i byen. Lokalisering av teatrets virksomhet på flere steder vil imidlertid svekke teatrets identitet og attraktivitet, og medføre økte driftskostnader. Teatret mener at en samlokalisering av scenene gjør at de kan dra nytte av hverandre.

Det er i alternativanalysen vurdert fire alternativer for utvikling av Nationaltheatret, i tillegg til nullalternativet og et nullplussalternativ. Tabellen under oppsummerer den samfunnsøkonomiske vurderingen av alternativene.

*Tabell 7-1 Oppsummering av den samfunnsøkonomiske analysen. Prissatte og ikke prissatte effekter er sammenlignet med nullalternativet, med unntak av effekt merket * som er sammenlignet med dagens posisjon.*

		Alt 0	Alt 0+	Alt 1a Utvid. nært under bakken	Alt 1b Utvid. nabo- lokaler	Alt 2a Større utvid. nært under bakken	Alt 2b Større utvid. nabo- lokaler	Alt 3 Satel- littalt.	Alt 4 Større utvid. adskilt
Investeringskostnad, mill. 2013-kr, ekskl. mva.		-1 000	-1 100	-3 300	-3 500	-3 900	-4 200	-3 900	-5 000
Netto prissatt samfunnsøkonomisk kostnad, nåverdi mill. 2013-kr		-	-600	-3 000	-3 000	-4 100	-4 000	-4 900	-5 300
Ikke prissatte samfunnsøkonomiske virkninger	Økt kunstnerisk kvalitet	0	+	+++ (+)		+++++		++++	+++
	Flere og bedre publikumsopplevelser	0	+	++++		+++++		+++ (+)	+++
	Styrket kunnskapsformidling gjennom pedagogiske programmer	0	0	++ (+)		++++		+++	+++
	Teatret som møteplass for åpen og offentlig samtale	0	0	++ (+)		++++		+++	+++
	Sikre vern av kulturhistoriske verdier	0	0	+++		+++		+++	0
	Ivareta dagens byens akser og grøntstruktur	0	0	-	0	--	0	0	0
	Mer vitalt og publikumsvennlig byrom	0	0	+++ (+)		++++		+++ (+)	++ (+)
	Bedre arbeidsforhold for de ansatte	0	+	++ (+)		+++		++	++
	Tilrettelegging for kompetanseutvikling av teatrets faggrupper	0	+	++		++		++	++

	Virkninger for samfunnsliv, herunder næringsliv og turisme	0	0	++		+++		++	++
	Tilgjengelighet og universell utforming	0	0	+++		+++		+++	+++
	Miljøvirkninger	0	+	+++		+++		++	++
	Styrket nasjonal og internasjonal posisjon*	-----	---	++++		+++++		++++	+++
Gjennomføringsusikkerhet		Middels	Middels -lav	Svært høy	Middels	Svært høy	Middels	Middels	Middels
Fordelingseffekter		Ikke identifisert noen av betydning							
Fleksibilitet etter at beslutningen er tatt		Middels -lav	Middels -lav	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav
Rangering		8	7	3	2	4	1	5	6

Alternativ 2b (større utvidelse i nabolokaler) er rangert først. En større utvidelse nært forventes å gi store positive nyttevirksomheter (ikke-prissatte virkninger), som økt kunstnerisk kvalitet, flere og bedre publikumsopplevelser, samt styrket nasjonal og internasjonal posisjon. Alternativ 2b vurderes også som det alternativet som best møter de identifiserte behovene i et 50-års perspektiv, og som dermed vil sikre at teaterkunsten og tilleggende aktiviteter oppleves som attraktiv i konkurransen med andre tilbud. Løsningen vurderes å sikre vern av kulturhistoriske verdier bedre enn i Alternativ 0, 0+ og 4, selv om det gjennomføres en vesentlig rehabilitering av hovedbygningen i disse alternativene. Årsaken er at det vil sikre en levende og bærekraftig teatervirksomhet over tid, noe man frykter ikke vil være tilfelle hvis teaterets virksomhet ikke kan fornyes eller hvis fornyelsen skjer i et løsrevet teaterhus, jamfør erfaringene fra Det Kongelige Teater i København.

Alternativ 2a (større utvidelse nært under bakken) innebærer en dyp byggegrøp i ett av Oslos viktigste byrom, der uforutsigbare grunnforhold gir fare for store følgekostnader. Dette gjør alternativet svært risikofylt. Det samme gjelder i alternativ 1a (utvidelse nært under bakken), men i litt mindre grad. Alternativ 1a rangeres derfor foran alternativ 2a.

Alternativ 1b (utvidelse nært i nabolokaler) og alternativ 3 (satellitalternativet) vil begge gi store ikke-prissatte gevinster. Alternativ 1b rangeres imidlertid foran alternativ 3 fordi alternativ 1b innebærer et samlet teater for tre av de fire scenene inkludert prøvesaler. Det forventes et høyere publikumstall i alternativ 1b enn i 3. Alternativ 1b har lavere samlede kostnader (netto nåverdi) enn alternativ 3.

I en videre bearbeiding av alternativ 1 b eller 2 b, finnes det løsningsmuligheter langs flere dimensjoner:

- I hvor stor grad en utvidelse i umiddelbar nærhet skal skje over/under bakken eller i nabolokaler. Selv om det er svært krevende å etablere hele arealet under terreng, bør noe nytt areal i dette alternativet likevel bygges over og/eller under bakken i umiddelbar nærhet, for å få bedre publikumsfasiliteter i tilknytning til eksisterende teaterbygning. Dette vil skape et mer vitalt og publikumsvennlig byrom gjennom teateraktiviteter som trekkes ut i offentligheten, kaféliv, og styrket rolle for teatret som møtepunkt og formidlingsarena.
- Størrelsen på den nye bisenen («nye Amfi») kan varieres. I dette alternativet er bisenen spesifisert som en moderne blackbox med avansert teaterteknikk og 400 seter, noe som anses å være nødvendig for å bygge et teater for fremtiden. Ved å redusere krav til teaterteknikk kan man redusere kostnader og volumbehov.
- Størrelsen på alle deler av romprogrammet kan varieres for å innpasse programmet i et nabokvartal.

Alternativ 4 (større utvidelse adskilt) er rangert etter alternativene 1, 2 og 3. Dette skyldes primært at selv om hovedbygget er rehabilitert, kan posisjonen på sikt for hovedscenen bli forringet ved at denne scenen ikke er ombygget i tråd med fremtidige krav og at Nationaltheatrets virksomhet får sitt tyngdepunkt ved et annet sted. Alternativ 4 har høyest samlede kostnader (netto nåverdi).

I nullalternativet og nullplussalternativet vil eksisterende bygning oppgraderes til en akseptabel standard for videre drift, noe som innebærer at vedlikeholdsetterslepet tas igjen og det mest nødvendige utbedres for å ivareta de viktigste funksjonene. Byggets funksjoner og romdisponering opprettholdes som i dag.

Som det fremgår av mulighetsstudien i kapittel 5, har null- og nullplussalternativet størst mangler med hensyn til de kravene som er stilt til den fremtidige teatervirksomheten. Fra den samfunnsøkonomiske analysen fremgår det også at disse alternativene kommer dårligst ut i vurderingen av ikke-prissatte virkningene. Hvis Nationalteatret forutsettes å videreføre driften i dagens hovedbygning, men samtidig ikke får tilgang til ytterligere og mer egnede lokaler, kan teatret i stadig større grad å miste sin nasjonale og internasjonale posisjon.

7.2 Anbefaling

For å etablere et fremtidsrettet teater er anbefalingen å modernisere Nationaltheatrets bygning og etablere nye lokaler i umiddelbar nærhet.

Hensikten med å definere tiltaksalternativene (1a, 1b, 2a, 2b, 3 og 4) slik at de foreligger som signifikant forskjellige, har primært vært å kunne gi en avklaring av sentrale spørsmålsstillinger angitt i kapittel 1.4:

- Hvordan kan eller bør publikumsfasilitetene, herunder besøkssenter og servering, oppgraderes og utformes?
- Hvilke funksjoner kan eller bør plasseres annetsteds, enten i direkte tilknytning til hovedbygget, eller andre steder?
- Hva er realistiske muligheter for tilleggslokaler i umiddelbar nærhet av nåværende bygning?

Det fremgår av vurderingen i kapittel 7.1 at utviklingen av Nationalteatret bør skje i tilknytning til dagens teaterbygning. Det vurderes som svært krevende å realisere nødvendige arealer under terrengnivå, og derfor er det nødvendig å benytte arealer i nabobygg. Noen arealer kan bygges over og/eller under bakken ved eksisterende teaterbygning, for å få bedre publikumsfasiliteter. I så tilfelle kommer hensynet til bevaring av et viktig byrom. Dette utgjør en utfordring ved realisering av ny bygningsmasse på bakkeplan i området ved dagens teater.

Med hensyn til større utvidelse i nabolokaler, har det i denne omgang ikke vært ønskelig å gå i dialog med eiere av egnede nabotomter, og tilgjengeligheten er således ikke avklart.

8. TILRÅDNING OM VIDEREFØRING I NESTE PLANFASER

8.1 Tidsplan

8.1.1 Tidsplan for gjennomføring av 1b eller 2b

En tentativ tidsplan for videreføring av prosjektet, bearbeidet etter innspill fra Statsbygg, er illustrert nedenfor. Planen er basert på forutsetningen om at både rehabilitering/ombygging av eksisterende teaterbygning og nybygg besluttes samtidig og gjennomføres parallelt. Det forventes ikke å være stor forskjell i gjennomføringstid mellom alternativ 1b og 2b, men tidsplanen bør gjennomgås for å vurdere muligheter for en raskere gjennomføring.

Et alternativ til samtidig beslutning og parallell gjennomføring, vil være å beslutte et rehabiliteringsprosjekt først for deretter å realisere utvidelsesbehovet i et nybygg. Begrunnelsen for eventuelt å beslutte rehabilitering/ombygging først, er behovet for raskt å komme i gang med å utbedre de bygningsmessige manglene ved eksisterende teaterbygning.

Elementene i tidsplanen for samtidig beslutning og parallell gjennomføring er beskrevet nedenfor. Tidsplanen for den alternative fremgangsmåten er vist i kapittel 8.1.2.

Opsjonsavtaler på nabotomter

Det må vurderes å inngå opsjonsavtaler eller lignende med grunneierne for å sikre seg mulighet til å kjøpe tomter før det offentliggjøres hvilket alternativ Regjeringen beslutter videreført. Dette kan skje før eller etter KS 1.

Kvalitetssikring av KVV (KS 1) og Regjeringsbehandling

KS 1 og regjeringsbehandling av KVV-en og KS 1-rapporten utføres første halvår 2015.

Rom- og funksjonsprogram

Under forutsetning av at regjeringen beslutter å videreføre planleggingen av prosjektet, startes et programmeringsarbeid med utarbeidelse av et rom- og funksjonsprogram i nært samarbeid med brukerne. Før igangsetting av programmeringen må det foretas en spesifisering av mål og krav, slik at forutsetningene for programmeringsarbeidet er entydig og forstått. Rom- og funksjonsprogrammet danner grunnlag for en etterfølgende arkitektkonkurranse eller plan- og designkonkurranse.

Arkitektkonkurranse / plan- og designkonkurranse

Om det skal velges en arkitektkonkurranse eller en plan- og designkonkurranse bør bli gjenstand for en grundig vurdering. Dette kan enten være åpne konkurranser eller konkurranser i to trinn med en form for prekvalifisering og etterfølgende parallelloppdrag. Erfaringer fra konkurranser ved andre kulturbygg både nasjonalt og internasjonalt bør vurderes før modell velges.

Skisse- og forprosjekt

Basert på rom- og funksjonsprogram og valgt arkitektur kan arbeidet med et skisseprosjekt starte første halvår 2017. Skisseprosjektet etterfølges av forprosjektering som bør kunne ferdigstilles første halvår 2018.

Kvalitetssikring av forprosjekt (KS 2)

Forprosjektet danner grunnlag for kvalitetssikring (KS 2), som gjennomføres annet halvår 2018.

Reguleringsplan

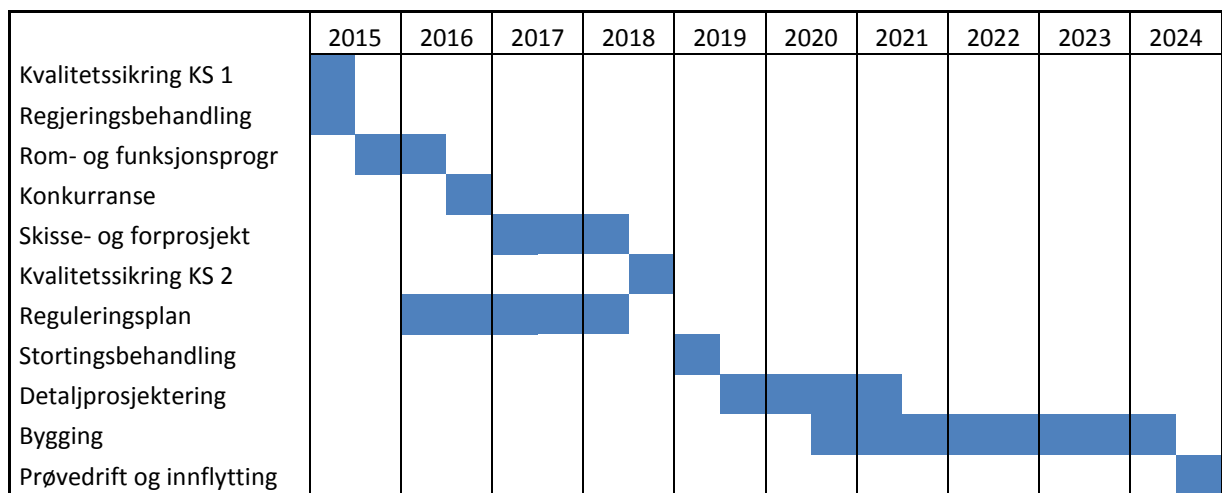
Parallelt med skisse- og forprosjektering vil det foregå et arbeid med regulering, slik at reguleringsprosessen kan ferdigstilles før avslutning av KS 2.

Stortingsbehandling

Med fremleggelse av KS 2-rapport i løpet av annet halvår 2018, kan stortinget gjøre sitt vedtak om gjennomføring i løpet av våren 2019.

Gjennomføring

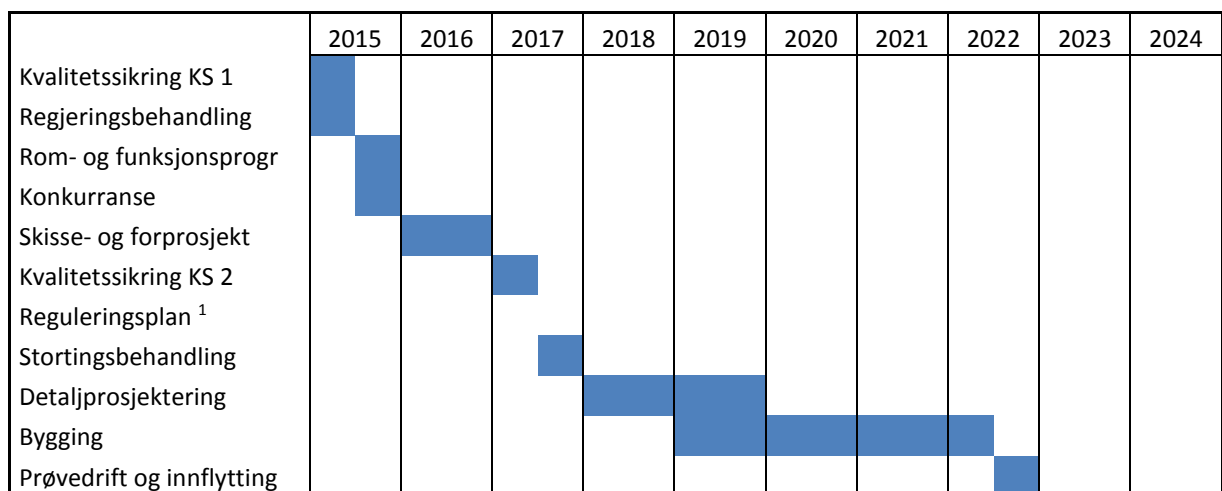
Med ett års detaljprosjektering før byggestart, fire års byggetid og et halvt års prøvedrift og innflytting, vil teatret være klar for åpning i 2024.

Figur 8-1 Tidsplan for gjennomføring av alternativ 1b eller 2b

8.1.2 Tidsplan for rehabilitering/ombygging av eksisterende teater

Tidsplanen nedenfor viser tidsplanen for rehabilitering/ombygging av eksisterende teaterbygning. Gjennomføringstiden for nybygget antas lik som vist i Figur 8-1, men faseforskjøvet mht oppstartstidspunkt.

Figur 8-2 Tidsplan for rehabilitering/ombygging av eksisterende teaterbygning

¹ Ved rehabilitering/ombygging av eksisterende teaterbygning, bør det vurderes å etablere nye publikumsfasiliteter i umiddelbar nærhet. Slike arealer kan innebære behov for omregulering, noe som vil kunne påvirke fremdriftsplanen.

8.2 Strategi for gjennomføringsfasen

Gjennomføringen av et så krevende prosjekt, som omfatter både rehabilitering av et spesielt bygg og nybygg/ombygg i et eksisterende sentrumskvartal, tilsier at det bør gjøres en grundig vurdering av kontraktsstrategien. En avklaring av kontraktsstrategien bør gjøres tidlig, slik at muligheter for ulike valg fortsatt er tilgjengelig.

Som indikert i tidsplanen ovenfor foreslås det en detaljprosjektering over to år, men der byggarbeidene kan initieres etter ett år. Samhandlingen og funksjonsdelingen mellom gammel og ny bygningsmasse tilsier at detaljprosjekteringen gjennomføres innenfor samme kontrakt. Byggarbeidene foreslås imidlertid delt mellom rehabilitering/ombygging av eksisterende bygg og nybygg/ombygging av nabokvartal i to delprosjekter med egne entrepriser. Nedenfor er det angitt enkelte forhold som bør vurderes ved valg av kontraktsstrategi:

- Rehabilitering/ombygging av eksisterende bygning er krevende og vil på en del områder kreve entreprenører med spesiell kompetanse. Det ligger derfor til rette for en kontraktsmodell med sidestilte byggherrestyrte entrepriser.
- Det bør i størst mulig grad tilstrebes felles teknisk løsninger for alle byggene der dette er relevant, med tanke på fremtidig FDV.
- For nybygg/ombygging av nabokvartal synes totalentreprise ikke å være velegnet, da dette er formålsbygg med spesielle krav til innhold og utforming. Dette kan være vanskelig å få ivare tatt ved totalentreprise, der entreprenøren i stor grad påvirker endelig utforming. Det bør derfor velges en modell der byggherren i større grad styrer teknisk utforming og detaljering, og der brukerorganisasjonen er nært tilknyttet. Dette tilsier en modell med hovedentrepriser og/eller sidestilte byggherrestyrte entrepriser.
- Valget mellom en modell med hovedentrepriser eller sidestilte entrepriser må bl.a. gjøres på bakgrunn av en vurdering av markeds- og konkurransesituasjonen i den aktuelle perioden. Dette for å sikre reell konkurranse om oppdragene.
- Dette er et spesielt prosjekt der mye av kompetansen om funksjonalitet og effektivitet ligger hos brukerne. Det blir derfor vesentlig at brukerne involveres i valget av de tekniske løsningene. Dette forholdet kan være enklere å ivareta dersom byggherren selv etablerer en egen komplett prosjektorganisasjon, fremfor at en hovedentreprenør gis det samlede koordineringsansvaret.
- Ved utarbeidelse av en kontraktsstrategi for prosjektet må det tas hensyn til den kompetanse og de ressurser som byggherren selv besitter. Det må også legges til grunn en risikostrategi for gjennomføringen av prosjektet.

8.3 Opprettholdelse av drift frem til ferdigstillelse av løsning

Det ligger som en forutsetning for konseptvalgutredningen at dagens teaterbygning skal videreføres som teater. Med alle de mangler og utbedringsbehov som bygningen har, vil det for alle løsningsalternativene bli nødvendig å fraflytte bygningen i byggefasen. En realisering av anbefalt løsning medfører i tillegg en stor byggeaktivitet i teatrets nærområde, noe som vil kreve en avsperring for publikum. Det må derfor påregnes at det ikke vil foregå teatervirksomhet i dagens bygning i en periode på fire år.

Det er imidlertid essensielt at teatret som institusjon opprettholder sin virksomhet gjennom denne perioden. Teatret må derfor leie lokaler til både prøver, forestillinger og øvrig produksjon. Det er i

konseptvalgutredningen ikke foretatt en nærmere analyse av hvilke muligheter som foreligger for leie av egnede lokaler, ei heller av konsekvensene for teatret ved en midlertidig utflytting. Både tapte inntekter og økte kostnader (blant annet leie av erstatningslokaler) er tatt inn i kalkylene som er presentert i KVV-en.

8.4 Organisering og styring

I drøftingen om organisering og styring nedenfor er det lagt til grunn at Statsbygg innehar eierskapet av Nationaltheatret. Med denne forutsetningen er det naturlig at Statsbygg gis ansvaret for videreføring av planleggingen etter regjeringens beslutning om igangsetting av forprosjektering, og senere ivaretar rollen som byggherre i gjennomføringen av prosjektet.

Allerede ved oppstart av forprosjekteringen bør det etableres en styringsstruktur som kan videreføres over i den senere gjennomføringen av prosjektet. Et prosjekt av dette omfang og kompleksitet fordrer en sterk oppfølging, både fra kulturfaglig og bevilgende myndighet. I henhold til *Instruks om håndtering av bygge- og leiesaker i statlig sivil sektor* er oppdragsgivende departement ansvarlig for de byggeprosjekter som settes i gang på departementets område, herunder for å påse at ressursbruken knyttet til byggeprosjektet er effektiv mht. de forutsatte resultater. For Nationaltheatret vil oppdragsgivende departement være Kulturdepartementet. Dersom Statsbygg er byggherre, vil kommunal- og moderniseringsministeren ha det konstitusjonelle ansvaret for eventuelle feil eller mangler fra Statsbyggs side.

Konkret anbefales det å opprette et prosjektstyre som ledes av en representant fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og med representasjon fra Kulturdepartementet, Nationaltheatret og Statsbygg, samt en ekstern person med tung prosjektfaglig kompetanse. Prosjektstyret må få fullmakter for å ivareta sin rolle som en komplett styrings-/beslutningsinstans. Ansvarslinjen mellom prosjekteier (ved prosjektstyret) og prosjektleder bør være direkte. Man bør ikke ha flere organisasjonsnivåer mellom prosjektstyret og prosjektleder, som bidrar til uklare ansvarsforhold.

9. VEDLEGG

1. Underlagsdokumenter
2. Rapport fra Statsbygg av 12.12 2013 inkludert:
 - Rapport fra Blue Node: *Nationaltheatret Oslo, Report on the possibilities of the redevelopment of the existing theatre and the new development of a complementary building*. Datert 12.11.2013
 - Notat fra Statsbygg. *Prosjekt 12293 – KVV Nationaltheatret, Beskrivelse av mulighetsrommet*. Datert 29.10.2013.
3. Nærmere om manglende fasiliteter
4. Beskrivelse og skisser over alternativene fra Snøhetta
5. Dokumentasjon av Idéverkstedet 15. august 2013
6. Inndata om prissatte effekter og usikkerhet
7. Rapport fra DTZ: Prisivurdering sentrumskvartal i Oslo
8. Rapport fra NGI: Geotekniske vurderinger for utbygging